

Міністерство освіти та науки України
Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського

Ю. Б. Бабій, В. В. Желязкова, С. О. Каленюк, Н. В. Коч

**Формування базових компетентностей студентів спеціальності
035.10 Філологія. Прикладна лінгвістика освітнього рівня «магістр»**

Навчально-методичні рекомендації до самостійної роботи

Миколаїв – 2019

УДК 81'33

Рекомендовано до видання навчально-методичною комісією Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського (протокол № 9 від 17 квітня 2019 року).

Рекомендовано до видання вченою радою Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського (протокол № 16 від 23 квітня 2019 року).

Рецензенти:

Бідюк Н. М., доктор педагогічних наук, завідувач кафедри практики іноземної мови та методики викладання Хмельницького національного університету

Черницький В. Б., кандидат філологічних наук, професор кафедри прикладної лінгвістики Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова

Ю. Б. Бабій, В. В. Желязкова, С. О. Каленюк, Н. В. Коч
Формування базових компетентностей студентів спеціальності 035.10 Філологія. Прикладна лінгвістика освітнього рівня «магістр»: навчально-методичні рекомендації / Ю. Б. Бабій, В. В. Желязкова, С. О. Каленюк, Н. В. Коч. – Миколаїв: 2019. – 248 с.

У навчально-методичних рекомендаціях представлено основні форми та завдання самостійної роботи із базових дисциплін з метою поліпшення процесу формування професійних компетентностей студентів-магістрів спеціальності 035.10 Філологія. Прикладна лінгвістика. Завдання носять аналітичний, описовий та творчий характер. Блоки завдань репрезентовано методичними вказівками та рекомендаційними порадами, що значно підвищить рівень оволодіння студентами теоретичного та практичного матеріалу за темами дисциплін.

© Ю. Б. Бабій, В. В. Желязкова, С. О. Каленюк, Н. В. Коч, 2019.

Передмова

Сьогодні на ринку праці зростає попит на кваліфікованих фахівців із прикладної лінгвістики, які здатні не лише надавати консультації, а й поповнювати вітчизняний корпус наукових праць новими розробками. Цьому значною мірою посприє як відвідування студентами лекцій і практичних занять із дисциплін, передбачених навчальним планом спеціальності, так і виконання комплексу самостійних робіт різного рівня складності. Останнє передбачає застосування в навчальному процесі навчально-методичних рекомендацій до самостійної роботи студентів «Формування базових компетентностей студентів спеціальності 035.10 Філологія. Прикладна лінгвістика освітнього напрямку «магістр»), що сприятиме закріпленню фундаментальних знань здобувачів освіти та виробленню в них практичних навичок проведення самостійних досліджень, що, своєю чергою, прислужиться в їхній подальшій фаховій роботі.

Навчально-методичні рекомендації містять комплекс самостійних робіт, тематика яких повністю відповідає навчальним програмам дисциплін. До кожної самостійної роботи наведено завдання, що скеровані як на закріплення теоретичних відомостей із курсів, так і вироблення практичних навичок пошуково-дослідницької роботи. Особливе місце посідають завдання творчого характеру, що сприятимуть активізації креативного мислення майбутніх фахівців, а також завдання, зорієнтовані на проведення власних експериментів, що створюють підґрунтя для розуміння студентами перспективності прикладних напрямів лінгвістики.

ЗМІСТ

PR-ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМІ КОМУНІКАЦІЇ	5
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА СТИЛІСТИЧНОГО РЕДАГУВАННЯ	28
ПРАВНИЧА ЛІНГВІСТИКА	56
КОМПАРАТИВНА ЛІНГВІСТИКА ТА ЛІНГВОФІЛОСОФІЯ	97
КОМУНІКАТИВНА ЛІНГВІСТИКА	142
ІНТЕРКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ	176
КОГНІТИВНА ЛІНГВІСТИКА	219

PR-ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМІ КОМУНІКАЦІЇ

(90 годин / 3 кредити ECTS)

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «PR-технології в системі комунікації» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів 035 Філологія спеціалізації 035.10 Філологія (Прикладна лінгвістика). Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік. Засоби діагностики успішності навчання: виконання індивідуальних завдань, контрольних і практичних робіт, самостійної роботи.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «PR-технології в системі комунікації» є основи публік рилейшнз, суть та принципи PR-діяльності, особливості та засоби роботи PR-спеціалістів з громадськістю, журналістами тощо.

Міждисциплінарні зв'язки: психолінгвістика, комунікативна лінгвістика, теорія комунікації, соціолінгвістика, політична лінгвістика, психологія реклами.

Мета та завдання навчальної дисципліни:

Метою викладання навчальної дисципліни «PR-технології в системі комунікації» є ознайомлення з основами публік рилейшнз, суттю та принципами PR-діяльності, особливістю та засобами роботи PR-спеціалістів із громадськістю, з журналістами, засвоєння основних моделей та технік PR-діяльності.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «PR-технології в системі комунікації» є: навчити створювати інформаційні банки даних та працювати з ними; готувати PR-тексти, складати прес-релізи, писати факт-листи, формувати інформаційні запити тощо; сформувати вміння й навички застосування на практиці основних моделей та технік PR-діяльності.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні

знати: основні поняття та категорії курсу; типи, види, форми, моделі, структурні компоненти PR-діяльності; особливості PR-технік та сферу їх застосування; природу публік рилейшнз, суть та принципи PR-діяльності; особливості та засоби роботи PR-спеціалістів; регулювання зв'язків із громадськістю; ринок зв'язків із громадськістю;

вміти: аналізувати форми PR-діяльності; застосовувати на практиці отримані знання в конкретних ситуаціях PR-діяльності; володіти методологічними прийомами PR-діяльності в різних сферах суспільного життя; вміти вести науковий пошук щодо дослідження проблем PR-діяльності; володіти методикою та навичками створення ефективних форм PR-діяльності.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент оволодіває такими компетентностями:

загальнопредметні: застосовує досягнення національної та світової культури у вирішенні власних професійних та життєвих завдань; володіє розвиненою культурою мислення, умінням ясно й логічно висловлювати свої думки; володіє навичками наукової організації праці;

фахові: володіє уміннями та навичками здійснювати мовленнєву діяльність, зумовлену комунікативною метою та будувати рекламну кампанію; вміє користуватися PR-технологіями (технологія впливу, технологія мовної агресії та ін.) в системі громадських відносин; типологізує основні канали та форми здійснення зв'язків із громадськістю, створює різні за сугестією PR-тексти.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Кредит 1. Поняття і суть PR.

Тема 1. Поняття і суть PR. Історія та сучасний стан PR.

Тема 2. Моделі PR. Форми PR-діяльності. Функції діяльності PR-працівників.

Кредит 2. Моделі PR-заходів.

Тема 3. Найпростіші операції PR-заходів. Характеристика PR-акцій та її цілей. Характеристика PR-кампаній та планів.

Тема 4. PR-тексти, їх різновиди та особливості.

Кредит 3. Функціональне поле діяльності PR.

Тема 5. Співпраця PR і ЗМІ. Особливості роботи PR-служби зі ЗМІ.

Тема 6. Галузевий PR (Лобіювання. Форми лобіювання, їх специфіка).

Тема 7. Кризовий PR. (чорний, білий, рожевий PR).

Тема 8. Імідж, його особливості та функції.

Рекомендована література до курсу:

Базова література:

1. Антипов К. В. Паблик рилейшнз: Учеб. пособие / К. В. Антипов, Ю. К. Баженов. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: «Дашков и К», 2002. – 145 с.
2. Блэк С. Введение в паблик рилейшнз: Пер. с англ. / С. Блэк. – Ростов н/Д: Феникс, 1998. – 317 с.
3. Дональдсон М. К. Умение вести переговоры для «чайников»: Подроб. рук. для желающих научиться правильно вести переговоры: Пер. с англ. / М. К. Дональдсон, – К.: Диалектика, 1999. – 359 с.
4. Доти Д. И. Паблисити и паблик рилейшнз: Пер. с англ. / Д. И. Доти. – 2-е изд., – М.: Филинь, 1998. – 286 с.
5. Иванченко Г. В. Реальность Паблик рилейшнз / Г. В. Иванченко. – М.: Смысл, 1999. – 152 с. – (Бизнес-образование).
6. Катлип С. М. Паблик рилейшнз. Теория и практика: Учеб. пособие: Пер. с англ. / С. М. Катлип, А. Х. Сентер, Г. М. Брум. – 8-е изд. – М.: Изд. дом «Вильямс», 2000. – 614 с.
7. Королько В. Основы паблик рилейшнз: Учеб. / В. Королько – К.: Ваклер, 2000. – 526 с.
8. Моисеев В. А. Паблик рилейшнз. Теория и практика / В. Моисеев. – 2-е изд. – М.: ИКФ «Омега-Л», 2001. – 375 с.
9. Моисеев В. А. Паблик рилейшнз – средство социальной коммуникации. Теория и практика / В. А. Моисеев. – К.: Дакор, 2002. – 506 с.
10. Основы теории коммуникации: Учеб. / М. А. Василик, М. С. Вершинин, В. А. Павлов и др. – М.: Гардарики, 2003. – 615 с.
11. Почепцов Г. Г. Паблик рилейшнз для профессионалов / Г. Г. Почепцов. – 2-е изд., испр. – К.: Ваклер, 2000. – 622 с.
12. Синяева И. М. Паблик рилейшнз в коммерческой деятельности: Учеб. / И. М. Синяева. – М.: ЮНИТИ, 1998. – 287 с.
13. Хэйвуд Р. Все о Public Relations: Как добиться успеха в бизнесе, используя связи с общественностью: Пер. с англ. / Р. Хэйвуд. – М.: БИНОМ, 1999. – 255 с.

Додаткова література:

1. Алехина И. Имидж и этикет делового человека / И. Алехина. – М.: ЭНН: Центр правовой защиты, 2001. – 126 с.
2. Алешина И. Корпоративный имидж / И. Алешина // Маркетинг. – М.: Финпресс, 1998. – № 1. – С. 50–53.
3. Алешина И. Паблик рилейшнз для менеджеров и маркетеров / И. Алешина. – М.: ГНОМ-ПРЕСС, 1997. – 255 с.
4. Блэк С. Паблик рилейшнз. Что это такое? / С. Блэк. – М.: Новости, 1990. – 240 с.
5. Бове К. Л., Аренс У. Ф. Современная реклама / Пер. с англ. / Общ. ред. проф. О. А. Феофанова. – Тольятти: ИД «Довгань», 1995. – 704 с.
6. Буари Ф. Паблик рилейшнз, или Стратегия доверия / Ф. Буари. – М.: Консалтинговая группа «ИМИДЖ-Контакт»: Изд. дом «ИНФРА-М», 2001. – 177 с.
7. Викентьев И. Л. Приемы рекламы и Public Relations. Программы-консультанты / И. Л. Викентьев. – СПб: Изд.дом «Бизнес-Пресса», 2002. – 380 с.
8. Гартон Э. Паблисити: Управление масс-медиа для создания паблисити / Э. Гартон. – СПб : Питер, 2004. – 238 с.
9. Губерський Л. В., Іванов В. Ф., Москаленко А. З. Основи масової інформаційної діяльності / Л. В. Губерський, В. Ф. Іванов, А. З. Москаленко. – К.: ЦВЛ, 1999. – 436 с.
10. Зверинцев А. Коммуникационный менеджмент: рабочая книга менеджера PR / А. Зверинцев. – СПб: Союз, 1997. – 286 с.
11. Карпухин О. «Паблик рилейшнз» как информационный менеджмент / О. Карпухин // Социально-политический журнал. – М., 1998. – № 4. – С. 139–150.
12. Королько В. Г. Основи паблік рилейшнз: Посібник / В. Г. Королько. – К.: НАН України, Ін-т соціології, 1997. – 334 с.
13. Лаундес Л. Как говорить с кем угодно и о чем угодно. Навыки успешного общения и технологии эффективных коммуникаций / Л. Лаундес. – М.: Добрая книга, 2001. – 216 с.
14. Лебедева Т. Ю. Искусство обольщения. Паблик рилейшнз по-французски. Концепции. Практика / Т. Ю. Лебедева. – М.: Изд-во МГУ, 1996. – 136 с.

15. Лебедева Т. Ю. Паблик рилейшнз: Корпоративная и политическая режиссура: Модели, система ценностей, каналы СМК / Т. Ю. Лебедева. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1999. – 351 с.
16. Матвиенко В. Я. Социологический анализ в политике / В. Я. Матвиенко. – К.: Вища школа, 1995. – 160 с.
17. Музыкант В. Л. Теория и практика современной рекламы: Учеб. пособие по базовому курсу «Паблик рилейшнз» и «Реклама» / М-во общ. и проф. образования РФ / В. Л. Музыкант. – М.: Компания «Евразийский регион», 1998. – 327 с.
18. Ниренберг Д., Калеро Г. Как читать человека, словно кни-гу. / Д. Ниренберг, Г. Калеро. – Баку: Лит.-издат. центр «Сада», 1992. – 175 с.
19. Уткин Э. А., Хуриев А. А., Бочкарев В. А. Паблик рилейшнз. Связи с общественностью в сфере бизнеса / Э. А. Уткин, А. А. Хуриев, В. А. Бочкарев и др. – М.: ТАН-ДЕМ, 1999. – 351 с.
20. Почепцов Г. Г. Имидж и выборы. Имидж политика, партии, президента / Г. Г. Почепцов. – К.: АДЕФ-УКРАИНА, 1997. – 136 с.
21. Почепцов Г. Г. Имиджология: теория и практика / Г. Г. Почепцов. – К.: СП «АДЕФ-Украина», 1998. – 390 с.
22. Почепцов Г. Г. Теорія комунікацій / Г. Г. Почепцов. – К.: ВЦ «Київський університет», 1999. – 308 с.
23. Резніченко В. І., Михно І. Л. Довідник-практикум офіційного, дипломатичного, ділового протоколу та етикету / В. І. Резніченко, І. Л. Михно. – К.: УНВЦ «Рідна мова», 2003. – 479 с.
24. Ромат Е. Спонсорство как элемент маркетинговой деятельности фирмы / Е. Ромат // Маркетинг и реклама. – 1997. – № 5–6. – С. 16–18.
25. Ромат Е. В. Реклама: Учебник для студентов специальнос-ти «Маркетинг». – 3-е изд., перераб. и доп / Е. В. Ромат. – К.; Х.: НВФ «Студцентр», 1999. – 480 с.
26. Слісаренко І. Ю. Паблік рилейшнз у системі комунікації та управління: навч. посібн. / І. Ю. Слісаренко. – К.: МАУП, 2001. – 104 с.
27. Сопер П. Л. Основы искусства речи / П. Л. Сопер. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. – 445 с.
28. Суші К. Порадник прес-секретаря / К. Суші. – К.: Молодь, 1995. – 127 с.

29. Тихомирова Є. Б. Зв'язки з громадськістю: навч. посібн. / Є. Б. Тихомирова. – К.: НМЦВО, 2001. – 560 с.

30. Честара Дж. Деловой этикет: Паблик рилейшнз для всех и каждого / Дж. Честара. – М.: Изд.-торг. дом «Гранд»: Фаир-пресс, 2000. – 333 с.

Інформаційні ресурси:

1. www.advertology.ru
2. www.sovetnik.ru
3. <http://www.reklamaster.kiev.ua>
4. <http://adfestival.com.ua/rus/news.php>
5. www.brand.kiev.ua
6. <http://admarket.ru/news>

Публікації автора за темами дисципліни:

Бабій Ю. Б. Частотність використання ключових слів політичної реклами Миколаївщини // Науковий вісник ХДУ. Серія Лінгвістика:збірник наукових праць.– Випуск 21. – Херсон: Херсонський державний університет, 2014. – С. 42–45.

Бабій Ю. Б. Стратегічність сучасного політичного дискурсу // Матеріали XV Всеукраїнської науково-практичної конференції імені Віктора Ужченка «Образне слово Луганщини» – Старобільськ : ЛНУ, 2016р. – С.47–53.

Бабій Ю. Б. Стратегія маніпулювання і тактики її репрезентації в структурі сучасного політичного дискурсу // Одеська лінгвістична школа: інтеграція підходів : колективна монографія / за заг.ред. Ковалевської Т.Ю. – Одеса : ПолиПРинт, 2016. – С. 263–268.

Бабій Ю. Б. Сугестивний потенціал сучасного рекламного дискурсу (структурно-синтаксичний аспект) // Одеський лінгвістичний вісник» (статус наданий на підставі наказу МОН України від 4 липня 2014 року № 793 (додаток № 8), фахове видання включене до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International (Республіка Польща)). –Одеса: 2017. – С.30–34.

Методичне забезпечення до самостійної роботи з курсу «PR-технології в системі комунікації»

1. Навчально-методичний комплекс: PR-технології в системі комунікації: Бабій Ю.Б. // МНУ імені В.О.Сухомлинського

**Карта самостійної роботи студента
з дисципліни «PR-технології в системі комунікації»**

Кредит	Академічний контроль (форма представлення)*	Кількість балів (за видами роботи)**	Кількість балів всього за кредит	Термін виконання (тижні) *
Кредит № 1. Тема: «Поняття і суть PR»	Конспект джерел	5	60	
	Мультимедійна презентація	10		
	Реферат	5		
	Укладання списку літератури за темами дисципліни	20		
	Контрольна робота № 1	20		
Кредит № 2. Тема: «Моделі PR-заходів»	Реферат	10	60	
	Підготовка повідомлення	10		
	Аналіз дефініцій понять теми; робота з глосарієм	20		
	Контрольна робота № 2	20		
Кредит № 3. Тема: «Функціональне поле діяльності PR»	Мультимедійна презентація	20	60	
	Реферат	10		
	Термінологічний словник до курсу	20		
	Конспект джерел	10		
Всього балів за самостійну роботу		180 балів	180 балів	

* за розкладом

ВИДИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗА КРЕДИТАМИ

Денна форма навчання

№ з/п	Назва тем та види самостійної роботи за кредитами	Кількість годин
Кредит 1. «Поняття і суть PR»		
1.	Тема 1. Історія та сучасний стан PR. Зв'язок паблік рилейшнз із іншими дисциплінами та сферами діяльності (робота з першоджерелами, презентація, реферативний огляд)	5
2.	Тема 2. Структура PR-служби. Принципи, етика та правові основи діяльності PR-працівників (робота з першоджерелами, описовий звіт, муьтимедійні проекти)	5
3.	Тема 3. Громадська думка. Характеристика громадської думки. Формування і дослідження громадської думки. Способи впливу на громадську думку. Пропаганда і PR: спільне та відмінне (зіставний аналіз, укладання таблиці, робота з першоджерелами)	10
Кредит 2. «Моделі PR-заходів»		
4.	Тема 4. Найпростіші операції PR-заходів. Характеристика PR-акції та її цілей. Характеристика PR-кампаній та планів. PR-тексти, їх різновиди та особливості (доповідь, презентація).	10
5.	Тема 5. Типи PR: чорний, білий, рожевий, блакитний, коричневий PR Співпраця PR і ЗМІ. Особливості роботи PR-служби зі ЗМІ (експериментальне дослідження).	10
Кредит 3. «Функціональне поле діяльності PR»		
6.	Тема 6. Мета, завдання, принципи роботи корпоративного PR. Структура корпоративних зв'язків. Основні канали та засоби внутрішніх комунікацій з персоналом. Корпоративна реклама. Види корпоративної реклами. Засоби створення корпоративної реклами (творче завдання експериментального характеру).	10
7.	Тема 7. Кризовий PR. Загальна характеристика кризи як ключового поняття PR-кампанії. Типологія криз. Дії PR-служби у некризовий період організації. Робота PR-служби в кризовий період (робота з першоджерелами, муьтимедійна презентація).	10
8.	Тема 8. Імідж та його особливості. Складники іміджу. Типи іміджу. Принципи досягнення позитивного іміджу (експериментальне дослідження). Негативний імідж. Форми роботи над негативним іміджем.	10
Усього годин:		70

Заочна форма навчання

№ з/п	Назва тем та види самостійної роботи за кредитами	Кількість годин
Кредит 1. «Поняття і суть PR»		
1.	Тема 1. Історія та сучасний стан PR. Зв'язок публік рилейшнз із іншими дисциплінами та сферами діяльності. Джерела PR, чинники формування PR (робота з першоджерелами, презентація, реферативний огляд)	20
2.	Тема 2. Громадська думка – суть, поняття, принципи. Характеристика громадської думки з позицій комунікативних технологій. Формування і дослідження громадської думки. Лінгвістичні способи впливу на громадську думку. Громадська думка: пропаганда і PR (спільне та відмінне) (зіставний аналіз, укладання таблиці, робота з першоджерелами)	10
Кредит 2. «Моделі PR-заходів»		
3.	Тема 3. Моделі PR-заходів. Найпростіші операції PR-заходів. Характеристика PR-акції та її цілей. Типи PR- акцій. Характеристика PR-кампаній та планів. PR-тексти, їх різновиди та особливості. Створення прес-релізів, PR-анонсів (доповідь, мультимедійна презентація).	10
4.	Тема 4. Типи PR: чорний, білий, рожевий, блакитний, коричневий PR. Співпраця PR і засобів масової комунікації. Особливості роботи PR-служби із засобами масової комунікації (експериментальне дослідження).	10
Кредит 3. «Функціональне поле діяльності PR»		
5.	Тема 5. Мета, завдання, принципи роботи корпоративного PR. Структура корпоративних зв'язків. Основні канали та засоби внутрішніх комунікацій з персоналом. Корпоративна реклама, види реклами, принципи створення корпоративної реклами (творче завдання експериментального характеру).	14
6.	Тема 6. Кризовий PR. Загальна характеристика кризи як ключового поняття PR-кампанії. Типологія криз. Дії PR-служби у некризовий період організації. Робота PR-служби в кризовий період (робота з першоджерелами, мультимедійна презентація).	16
Усього годин:		80

Контрольні питання та завдання до самостійної роботи з курсу «PR-технології в системі комунікації»

1. Загальна характеристика засобів, методів і технологій PR.
2. Поняття комунікативної технології. Типи комунікативних технологій.
3. Домінанта в системі комунікативної типології. Принцип домінанти.
4. Стереотипи в структурі PR-технологій. Основні прийоми виявлення стереотипів
5. Типи стереотипів.
6. Соціально-комунікативні технології у PR.
7. Сутність іміджу і його різновиди.
8. Основні проблеми і технології конструювання іміджу.
9. Найважливіші завдання PR у процесі корекції, модифікації іміджу.
10. Брендинг в структурі паблік рілейшнз, сутність бренду.
11. Основні проблеми розробки бренду. Бренд-ідея і бренд-легенда.
12. Фірмовий стиль як інструмент PR, найважливіший засіб формування іміджу фірми.
13. Поняття іміджу.
14. Робота іміджмейкера.
15. Типи іміджу. Технології побудови іміджу.
16. Функції й інструментарій іміджу.
17. Кінетичний і вербальний іміджі.
18. Методи паблік рілейшнз, взаємодії фірми з громадськістю. Організація спецподій.
19. Прес-посередництво як найважливіший метод роботи зі зв'язків з громадськістю.
20. Спін-доктор, паблісіті, «джинса».
21. Спеціальні методи PR: спонсорство, благодійність, фандрейзинг, спічрайтинг, організація перфомансів та ін.
22. Сутність і структура гуманітарних технологій, що використовуються в паблік рілейшнз.
23. Види технологій за функціями.

24. Види технологій за критерієм використовуваних галузей знань.
25. Види технологій з дотримання норм етики та законодавства.
26. Спеціальні різновиди технологій (маніпулятивні, НЛП-технології, технології медіації та фасилітації).
27. Популізм і лобіювання як політичні технології.
28. Обмеження та протидія політичним маніпуляціям.
29. Довіра до джерела як проблема політичної комунікації.
30. Психологічна війна в політиці та основні прийоми її ведення.
31. Регуляція масової політичної поведінки.
32. Стереотипи в структурі PR-технологій.
33. Основні прийоми виявлення стереотипів. Типи стереотипів.
34. Соціально-комунікативні технології у PR.
35. Назвіть види PR. Стисло охарактеризуйте їх.
36. Що означає поняття «імідж» у PR? Яка мета іміджу? Чим займається іміджмейкер?
37. Які спеціальні технології застосовують сьогодні у PR? В чому полягає їхня суть?
38. Що таке кризовий PR? Які існують етапи подолання криз?
39. Дайте визначення поняттю «політичний PR». Які його специфічні риси?
40. Поясніть різницю між такими спеціальними технологіями PR як спонсорство і благодійність.
41. Що таке PR? Назвіть основні функції PR.
42. Опишіть ситуацію розвитку PR-технологій в Україні.
43. Типи PR: чорний, білий, рожевий, блакитний, коричневий PR.
44. Співпраця PR і засобів масової комунікації.
45. Особливості роботи PR-служби із засобами масової комунікації
46. Громадська думка – суть, поняття, принципи.
47. Характеристика громадської думки з позицій комунікативних технологій.
48. Корпоративна реклама. Види корпоративної реклами.
49. Засоби створення корпоративної реклами

ГЛОСАРІЙ

Бекграундер – аркуш із рекламного додатковою інформацією про організацію та її діяльність, Б. часто доповнює прес-реліз.

Бренд (торгова марка, торговий знак) – зареєстрований графічний, словесний, звуковий чи образний знак, який ідентифікує організацію чи вирізняє її з-поміж інших.

Брифінг – це зустріч із журналістами, на якій керівництво короткими інформаційними повідомленнями викладає позицію організації щодо певного питання чи проблеми. Форма проведення брифінгу не передбачає журналістських питань та відповідей на них, обговорення чи дискусії.

Брошура – інформаційні (інколи агітаційні) матеріали, що розкривають одне чи більше питань, адресовані найчастіше окремій групі людей, хоча можуть мати загальний характер.

Бюлетень – це періодичне видання, в якому повідомляють новини, факти, важливі події, що стосуються організації та її громадськості. Розповсюджується безкоштовно як інформація для персоналу, партнерів, клієнтів організації. Бюлетені можуть випускатися будь-якими організаціями.

Вибірка – виокремлена частина громадськості, дослідження якої дає змогу зробити висновки про громадськість у цілому.

Громадськість – активне соціальне утворення, яке в певний момент об'єднується на ґрунті спільної проблеми і разом шукає шляхи її розв'язання.

Засоби масової інформації (ЗМІ) – це канали комунікації, що включають пресу (газети, журнали, пряму поштову рекламу), телебачення та радіо, наочні засоби реклами (щити, вивіски, плакати).

Імідж – образ організації, створений за посередництвом рекламних чи PR-заходів. Формування позитивного іміджу – найважливіша мета PR-діяльності.

Корпоративна (офісна, інституційна, престижна) **реклама** – тип реклами, мета якої є поліпшення репутації, підвищення іміджу

організації. Зазвичай до корпоративної реклами вдаються банки, страхові компанії та компанії з надання комунальних послуг. Корпоративну рекламу створює PR-структура.

Логотип – спеціально розроблене оригінальне графічне написання (повне чи скорочене) найменування фірми або групи її товарів.

Паблісіті – будь-яка інформація, спрямована на ознайомлення громадськості з певним об'єктом.

Прес-кіт (прес-пакет) – папка з інформаційними матеріалами для ЗМІ, її роздають на прес-конференціях, «круглих столах», конференціях та інших заходах, які потребують висвітлення у ЗМІ. Може бути фото-, відео-кіт.

Прес-конференція – зустріч керівництва чи представників організацій із ЗМІ, присвячена важливим чи актуальним питанням, проблемам, що потребують висвітлення.

Прес-реліз (нюз-реліз) – коротке повідомлення про важливу подію (нові товари, послуги), яке готують для преси. Часто прес-релізи мають на меті пояснити ті чи інші позиції фірми, промови, заяви керівництва тощо. Іноді прес-релізи випускають як разові короткі друковані новини.

Реклама – платне повідомлення про ідеї/товари/послуги, яке готується рекламним агентством за кошти замовника.

Сегментація – поділ громадськості на окремі групи за загальними потребами, інтересами, поведінкою тощо.

Слоган (рекламна формула, гасло, словесне кредо) – оригінальне, зрозуміле, лаконічне формулювання девізу організації.

Факт-лист – короткий документ, в якому викладені суть і мета діяльності організації, вказано керівників, кількість філій, наведено чисельність персоналу/членів організації, зазначено партнерів.

Фірмовий блок – сукупність елементів фірмового стилю, які повторюються найчастіше.

Фірмовий стиль – набір кольорових, графічних, словесних, дизайнерських постійних елементів (констант), який забезпечує візуальну і змістову єдність. Елементи фірмового стилю: бренд, логотип, слоган, фірмові кольори та шрифти, корпоративний персонаж та ін.

ТЕСТИ

Який відповідник має PR в українській практиці?

- А. розповідь для публіки
- Б. суспільні відносини
- В. зв'язки з громадськістю

Почепцов наполягає, щоб українським відповідником PR було поняття:

- А. громадські зв'язки
- Б. паблік рилейшнз
- В. суспільні відносини

У якому столітті вперше з'явилась професія паблік рилейшнз?

- А. у ХІХ
- Б. у ХХ
- В. у ХХІ

У якій країні вперше з'явилась професія паблік рилейшнз?

- А. у США
- Б. у Канаді
- В. у Франції

Один із засобів PR, будь-яка інформація чи дія, за допомогою яких людина чи подія, чи щось інше стає відомим широкій громадськості:

- А. реклама
- Б. політичний виступ
- В. паблісіті

У яких сферах у США паблік рилейшнз найперше почав розвиватися?

- А. у виробничій та економічній сферах
- Б. в освітній та виробничій сфері
- В. у релігійній та політичній сфері

Кого вважають теоретиком-піонером PR?

- A. Е.Бернейса
- Б. Л. Щербу
- В. Л. Булаховського

На чому спочатку була зосереджена система PR у Великобританії?

- A. на політиці
- Б. на освіті
- В. на рекламі

Скільки галузей використання PR в якості основних виділяють сьогодні?

- A. чотири
- Б. десять
- В. двадцять

Основні ключові форми впливу на формування образу організації, фірми і його «просування» серед різних груп громадськості:

- A. задачі PR
- Б. предмети PR
- В. засоби PR

Конкретні прийоми і операції впливу на громадськість і громадську думку, за допомогою яких і здійснюється взаємодія з ними організації, в тому числі – вплив на різні групи громадськості:

- A. предметиPR
- Б. об'єктиPR
- В. методиPR

Чітко відпрацьована за операціями сукупність послідовно застосовуваних процедур, прийомів, методів впливу на той чи інший об'єкт:

- A. предметиPR
- Б. PR-технології
- В. задачі PR

З якої мови походить слово «імідж»?

- A. з грецької
- Б. з латинської
- В. з японської

Що на латинській мові означає слово «імідж»?

- A. показувати
- Б. одягати
- В. імітувати

Уявне представлення про людину, товар, організацію, яке існує об'єктивно, а також формується цілеспрямовано в процесі публік рілейшнз, реклами та пропаганди:

- A. фантазія
- Б. мода
- В. імідж

Враження, яке сама організація або сама людина вважає таким, яке вони справляють на громадськість:

- A. освітній імідж
- Б. політичний імідж
- В. дзеркальний імідж
- Г.

Імідж, який людина або організація хотіли б мати в чужих очах:

- A. поточний імідж
- Б. освітній імідж
- В. бажаний імідж

Імідж, що характеризує людину з точки зору того, як і що він говорить, яким чином пише тощо:

- A. вербальний імідж
- Б. жестовий імідж
- В. урядовий імідж

Невербальний імідж, що будується на основі сприйняття того, як

людина рухається, жестикулює, які займає пози, як нахиляє голову:

- A. німий імідж
- B. кінетичний імідж
- B. театральний імідж

Імідж, що характеризує якість і затребуваність товарів і послуг, які виробляє та представляє на ринок певна організація:

- A. імідж компанії
- B. соціальний імідж
- B. імідж товару чи послуги

Імідж, що характеризує соціальну активність фірми, її участі в житті громади, міста та ін.:

- A. бажаний імідж
- B. громадський імідж
- B. поточний імідж

Скільки існує технологій конструювання іміджу?

- A. десять
- B. двадцять
- B. три

Вид реклами, побудований головним чином на використанні непрямих рекламних засобів і уникає спроб прямого впливу (зокрема, перебільшення достоїнств організації або товару) на споживача:

- A. соціальна реклама
- B. іміджева реклама
- B. комерційна

Вид реклами, що порівнює конкурента з негативними образами; зображує залежність конкурента (наприклад від органів влади); позиціонує недоліків конкурента і т.п.:

- A. комерційна реклама
- B. антиреклама
- B. політична реклама

Прийом, спрямований на відновлення випадково зниженого іміджу:

- A. контрреклама
- B. чорний PR
- B. білий піар

Створення довгострокової переваги ідеї товару або послуги, а також товарний знак, упаковки, інші елементи, об'єднані спільною ідеєю і характерним уніфікованим оформленням, що виділяють дану конкретну ідею товару або послуги серед конкуруючих:

- A. паблісіті
- B. імідж
- B. брендинг

Комплексний код, що формує у споживача позитивне ставлення до товару:

- A. паблісіті
- B. імідж
- B. бренд

Скільки етапів включає процес створення брендів?

- A. десять
- B. шість
- B. два

Захід, що проводиться організацією, підприємством із метою залучення уваги громадськості та громадської думки до самої компанії, її керівництва, діяльності та продукції:

- A. спецподія
- B. реклама
- B. змагання

Спецподія, що зазвичай проводиться у випадках відкриття нової сторінки в житті компанії: початок нового бізнесу, відкриття нового корпусу підприємства; становлення нової послуги і т.п.

- A. прийом

- Б. акція
- В. церемонія відкриття

Спецподія, що організується або з нагоди урочистої дати в житті фірми, або з нагоди відвідин організації почесним гостем або делегацією фірми-партнера, або в порядку повсякденної діяльності фірми на регулярній основі:

- А. виставка
- Б. круглий стіл
- В. прийом

Представлення фірми, особистості, товару:

- А. круглий стіл
- Б. фуршет
- В. презентація

Яке оптимальне число учасників круглого столу:

- А. від 2 до 3
- Б. від 5 до 8
- В. від 6 до 14

Свого роду внутрішня експозиція фірми, організовується для ознайомлення різних цільових груп з діяльністю організації, її керівництва:

- А. церемонія відкриття
- Б. фуршет
- В. день відкритих дверей

Зустріч офіційних осіб з представниками ЗМІ з метою їх інформування з актуальних питань, в першу чергу передачі особливо важливої інформації, де важливий безпосередній контакт керівництва фірми з журналістами:

- А. круглий стіл
- Б. прес-конференція
- В. виставка

Невелика за часом і, як правило, складом запрошуваних журналістів прес-конференція:

- A. круглий стіл
- Б. брифінг
- В. презентації

Короткий виклад цікавої новини:

- A. прес-розповідь
- Б. прес-реліз
- В. прес-епіграф

Взаємовигідна співпраця фірми з іншими організаціями, при цьому, об'єктом співробітництва, як правило, виступають не організації чи окремі особи, а проекти або програми:

- A. фандрейзинг
- Б. спонсорство
- В. спічрайтинг

Прямий прояв філантропії не передбачає будь-яких фінансових та інших зобов'язань з боку одержувача підтримки:

- A. спонсорство
- Б. перфоманс
- В. благодійність

Технології PR, які входять в офіційні реєстри дозволених прийомів впливу на громадськість і не суперечать нормам моралі та законодавств:

- A. «чорні» технології
- Б. «сірі» технології
- В. «білі» технології

Технології PR, які не передбачають прямого порушення закону, але вступають в протиріччя з нормами суспільної моралі, прийнятими способами здійснення зв'язків з громадськістю, формування громадської думки:

- A. «білі» технології

- Б. «сірі» технології
- В. «чорні» технології
- Г. «жовті» технології

Технології PR, застосування яких передбачає пряме порушення чинного законодавства:

- А. «сірі» технології
- Б. «чорні» технології
- В. «жовті» технології
- Г. «фіолетові» технології

Технології PR, засновані на явищі маніпуляції свідомістю громадськості та її представників:

- А. маніпулятивні технології
- Б. маркетингові технології
- В. інформаційні технології
- Г. іміджмейкерські технології

Форма комунікації, що має тверду установку і прагне змусити людей прийняти деяку точку зору, причому не цікавлячись, хочуть вони цього чи ні; робить упор на односторонній вплив на індивіда або групу:

- А. реклама
- Б. пропаганда
- В. публік рилейшнз
- Г. імідж

Спеціальна інформація про осіб чи продукцію, що розповсюджується в будь-якій формі та в будь-який спосіб з метою прямого чи опосередкованого одержання прибутку:

- А. пропаганда
- Б. реклама
- В. публік рилейшнз
- Г. імідж

Певна група людей, які виражають свою думку з тієї чи іншої проблеми, а також реагують на певні події та ситуації:

- А. зв'язки з громадськістю
- Б. громадськість
- В. конференція
- Г. суспільство

Рівень і стан масової свідомості, яка містить певне ставлення до подій, різних соціальних груп, особистостей, державних і громадських організацій, фірм, засобів масової інформації:

- А. громадська думка
- Б. імідж
- В. реклама
- Г. пропаганда

Що не входить в обов'язки прес-секретаря?

- А. забезпечувати позитивне висвітлення кандидата в пресі
- Б. організувати і контролювати деталі всіх прес-конференцій і заходів для преси
- В. планувати кожне інтерв'ю
- Г. займатися PR-компанією кандидата

Пресу повідомляють про прес-конференцію не пізніше ніж за:

- А. 48 годин
- Б. 36 годин
- В. 24 години
- Г. 12 годин

Тривалість прес-конференції зазвичай становить:

- А. 15-20 хвилин
- Б. 20-25 хвилин
- В. 30-40 хвилин
- Г. 40-45 хвилин

Найважливіша складова іміджу компанії:

- А. соціальна
- Б. економічна
- В. освітня

Г. політична

Із чим пов'язано те, що сьогодні існує велика кількість визначень PR?

- А. науковці не можуть дійти спільної думки
- Б. у кожній країні своє власне визначення
- В. PR обслуговує багато різних галузей виробництва і людської діяльності
- Г. PR є досить неоднозначною діяльністю

Хто тлумачить PR як «мистецтво і науку досягнення гармонії завдяки взаєморозумінню, яке ґрунтується на правді й цілковитій поінформованості»?

- А. Г. Почепцов
- Б. О. Потєбня
- В. С. Блек
- Г. Л. Щєрба

Яка мета наблісити?

- А. створити добру репутацію, публікуючи відповідні матеріали
- Б. збільшити товарообіг товару на ринку
- В. активізувати громадськість
- Г. відлякати конкурентів

Де починає працювати перша PR-фірма?

- А. у Києві, Україна
- Б. у Москві, Росія
- В. у Пекіні, Китай
- Г. у Бостоні, США

Коли починає працювати перша PR-фірма?

- А. у 2001 році
- Б. у 1900 році
- В. у 1970 році
- Г. у 2005 році

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА СТИЛІСТИЧНОГО РЕДАГУВАННЯ (90 годин / 3 кредити ECTS)

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Теорія і практика стилістичного редагування» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів за напрямом підготовки 035 Філологія, предметної спеціалізації 035 Філологія спеціалізації 035. 10 Філологія (Прикладна лінгвістика). Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік. Засоби діагностики успішності навчання: виконання індивідуальних завдань, контрольних і практичних робіт, самостійної роботи.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Теорія і практика стилістичного редагування» є теорія і практика редагування текстів різних жанрів та стилів.

Міжпредметні зв'язки: стилістика, риторика, психолінгвістика, філософія, лінгвістика тексту.

Мета та завдання навчальної дисципліни:

Метою викладання навчальної дисципліни «Теорія і практика стилістичного редагування» є здобуття навичок редагування усіх типів усних та писемних текстів, редакторського аналізу видання.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Теорія і практика стилістичного редагування» є: сформувати вміння дати уявлення про редагування як процес, опанувати всі типи редакторських норм; узагальнити та систематизувати здобуті знання у галузі редакторської тексту інтерпретації.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні

знати: визначення понять «редагування», «теорія редагування», «практика редагування», «норма» та її відмінності; етапи, специфіку та особливості редагування текстів різних стилів; основні норми і методи редагування; сутність логічного аналізу тексту; основні методичні вимоги до аналізу мови і стилю твору; загальну класифікацію помилок; особливості різних видів правки і коректури;

вміти: охарактеризувати структуру тексту; дати загальну характеристику досліджуваного видання; застосовувати на практиці методику редагування тексту, використовуючи набуті теоретичні

знання; здійснити тематичний аналіз тексту; проаналізувати недоліки видання, надати рекомендації щодо їх усунення та зробити висновки; здійснити правки тексту, застосовуючи коректурні знаки; користуватися прийомами видалення типових нормативно-стилістичних помилок.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент оволодіває такими компетентностями:

загальнопредметні: застосовує досягнення національної та світової культури у вирішенні власних професійних та життєвих завдань; володіє розвиненою культурою мислення, умінням ясно й логічно висловлювати свої думки; володіє навичками наукової організації праці; розвиває навички самостійного опанування нових знань.

фахові: орієнтується в наукових парадигмах прикладного мовознавства; уміє застосовувати знання мови на практиці, користуватися мовними одиницями; володіє сучасною мовознавчою термінологією; володіє уміннями та навичками здійснювати мовленнєву діяльність, зумовлену комунікативною метою.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Кредит 1. «Методологічні основи редагування».

Тема 1. Сутність і зміст редагування. об'єкт і предмет редагування.

Тема 2. Поняття про текст. Жанрові різновиди текстів. Структура об'єкта редагування : текстові і нетекстові елементи.

Тема 3. Методологічні основи редагування: коректурні знаки

Кредит 2. «Нормативна база редагування».

Тема 4. Нормативна база редагування. Поняття про норму.

Тема 5. Поняття про помилки. Лінгвістична класифікація помилок.

Тема 6. Стиль автора. Межі втручання редактора в текст.

Кредит 3. «Норми редагування тексту та видання».

Тема 7. Лінгвістичні норми редагування. Психолінгвістичні норми редагування.

Тема 8. Інформаційні норми редагування.

Тема 9. Соціальні норми редагування видання. Видавничі норми редагування видання. Поліграфічні норми редагування видання.

Рекомендована література до курсу:

Базова література:

1. Добровольський О. О., Хойнацький М. С. Підготовка оригіналів до видання: На допомогу авторові, рецензентові, редакторові, коректорові / О. О. Добровольський, М. С. Хойнацький. – К.: Вища школа, 1991. – 111 с.
2. Мильчин А. Э. Методика редактирования текста / А. Э. Мильчин. – М.: Книга, 1980. – 320 с.
3. Мильчин А. Э., Чельцова Л. К. Справочник издателя и автора / А. Мильчин, Л. К. Чельцова. – М.: Олимп, 1999. – 688 с.
4. Партико З. В. Загальне редагування: нормативні основи / З. В. Партико. – Львів: Афіша, 2001. – 416 с.
5. Різун В. В. Літературне редагування / В. В. Різун. – К.: Либідь, 1996. – 240 с.
6. Тимошик М. С. Книга для автора, редактора, видавця: Практичний посібник / М. С. Тимошик. – К.: Наша культура і наука, 2005. – 560 с.
7. Український правопис / АН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Інститут української мови. – 4-е вид., випр. й доп. – К.: Наукова думка, 1993. – 240 с.

Додаткова література:

1. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо / Б. Антоненко-Давидович. – К.: Книга, 2011.
2. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення / Н. Д. Бабич. – Л.: Світ, 1993. – 232с.
3. Видавнича справа та редагування в Україні: постаті і джерела (XIX-перша третина XX ст.): Навч. посібн. / За ред. Н. Зелінської. – Л.: Світ, 2003. – 612 с.
4. ДСТУ 3017-95. Видання. Основні види, терміни та визначення. – К.: Держстандарт України, 1995. – 50 с.
5. ДСТУ 3018-95. Видання. Поліграфічне виконання. Терміни та визначення. – К.: Держстандарт України, 1995. – 21 с.
6. Зелінська Н. Наукове книговидання в Україні: історія та сучасний стан / Н. Зелінська. – Львів: Світ, 2002. – 268 с.

7. Зелінська Н. Теоретичні засади роботи редактора над літературною формою твору (літературне опрацювання тексту) / Н. Зелінська. – К.: ІМКВО, 1989. – 76 с.
8. Іванченко Р. Г. Літературне редагування / Р. Г. Іванченко. – К.: Вища школа, 1983. – 368 с. (Репринтне перевидання 2003 р., Парламентське вид-во).
9. Капелюшний А. О. Стилїстика і редагування журналістських текстів / А. О. Капелюшний. – Львів: ПАІС, 2003. – 344 с.
10. Капелюшний А. О. Типологія журналістських помилок / А. О. Капелюшний. – Львів: ПАІС, 2000. – 68 с.
11. Капелюшний А. О. Стилїстика й редагування: Практичний словник-довідник журналіста / А. О. Капелюшний. – Львів: ПАІС, 2002. – 576 с.
12. Конструкція книги: Навч. посібник для студ. полігр. спец. вищ. навч. закладів / С. Гавенко, Л. Кулік, М. Мартинюк. – Л.: Фенікс, 1999. – 134 с.
13. Крайнікова Т. С. Коректура: Підручник / Т. С. Крайнікова. – К.: Наша наука і культура, 2004. – 252 с.
14. Мильчин А. Э. Культура издания / А. Э. Мильчин. – М.: Олма-Пресс, 2003.
15. Мильчин А. Э. Культура издания, или Как не надо и как надо делать книги / А. Э. Мильчин. – М.: Логос, 2002. – 224 с.
16. Мильчин А. Э. Издательский словарь-справочник / А. Э. Мильчин. – М.: ОЛМА-Пресс, 2003. – 558 с.
17. Накорякова К. М. Методика редакторской оценки текста / К. М. Накорякова. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1970. – 27 с.
18. Непийвода Н. Сам собі редактор. Порадник з української мови / Н. Непийвода. – К., 1996. – 260 с.
19. Огар Е. І. Українсько-російський та російсько-український словник-довідник з видавничої справи / Е. І. Огар. – Львів: Палітра друку, 2002. – 224 с.
20. Памятная книга редактора. / Сост. А. Э. Мильчин. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Книга, 1998. – 415 с.
21. Партико З. В. Комп'ютеризація видавничого процесу / З. В. Партико. – К.: Вища школа, 1996. – 208 с.

Інформаційні ресурси:

<http://www.ipc.kiev.ua>
<http://www.publicity-creating.ua>
<http://www.pmnewsire>
<http://www.triz-ri.ru>
<http://www.triz-ri.ru/forum>
<http://www.triz-chance.spb.ru>
www.vlada.kiev.ua/ums__

Публікації автора за темами дисципліни:

Бабій Ю.Б. Експересивні можливості онімів у «Лісовій пісні» Лесі Українки // Лінгвістика : зб. наук. праць №2 (20). – Луганськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка» 2010. – С.131–137.

Бабій Ю.Б. Особливості перекладу фігур мовлення // Записки з українського мовознавства: Зб. наук. праць. Випуск 21/ Від. ред. О.І. Бондар. – Одеса: Астропринт, 2014. – С.25–29.

Бабій Ю.Б. Деякі типи мовних відхилень у системі сучасного політичного дискурсу (на матеріалі орфоепічних та акцентуаційних особливостей текстів) // Науковий вісник ХДУ. Серія Лінгвістика:збірник наукових праць. – Випуск 23. – Херсон: Херсонський державний університет, 2014. – С. 72–77.

Бабій Ю.Б. Функціональність звукоповторів у структурі рекламного слогану // Одеська лінгвістична школа: інтеграція підходів: колективна монографія / за заг.ред. Ковалевської Т.Ю. – Одеса : ПолиПРинт, 2015. – С.269–274.

Бабій Ю.Б. Роль складнопідрядних конструкцій в образній частині української загадки // Масова література : проблема інтерпретації, змісту та форми. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Миколаїв, 16-17 жовтня 2015р.). Миколаїв : МНУ імені В.О.Сухомлинського. – С.178–180.

Методичне забезпечення до самостійної роботи з курсу «Теорія і практика стилістичного редагування»:

1. Навчально-методичний комплекс: Теорія і практика стилістичного редагування: Бабій Ю.Б. // МНУ імені В.О.Сухомлинського

**Карта самостійної роботи студента
з дисципліни «Теорія і практика стилістичного редагування»**

Кредит	Академічний контроль (форма представлення)*	Кількість балів (за видами роботи)**	Кількість балів всього за кредит	Термін виконання (тижні) *
Кредит № 1. Тема: «Методологічні основи редагування»	Конспект джерел	5	60	
	Мультимедійна презентація	10		
	Реферат	5		
	Укладання списку літератури за темами дисципліни	20		
	Контрольна робота № 1	20		
Кредит № 2. Тема: «Нормативна база редагування»	Реферат	10	60	
	Підготовка повідомлення	10		
	Аналіз дефініцій понять теми; робота з глосарієм	20		
	Контрольна робота № 2	20		
Кредит № 3. Тема: «Норми редагування тексту та видання»	Мультимедійна презентація	20	60	
	Реферат	10		
	Термінологічний словник до курсу	20		
	Конспект джерел	10		
Всього балів за самостійну роботу		180 балів	180 балів	

* за розкладом

ВИДИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗА КРЕДИТАМИ

Денна форма навчання

Назви тем та види самостійної роботи за кредитами		Кількість годин
Кредит 1. «Методологічні основи редагування»		
1	Сутність і зміст редагування. Об'єкт і предмет редагування. Історичні принципи формування стилістичного редагування як науки (робота з першоджерелами, творча робота, мультимедійна презентація).	4
2	Редакторське опрацювання текстів із різними жанрово- та структурно-стилістичними особливостями (творчі завдання, індивідуальні завдання).	6
3	Структура об'єкта редагування. Видання як продукт редагування. Апарати видання, принципи верстки видання (мультимедійний проект).	6
Кредит 2. «Нормативна база редагування»		
4	Методологічні основи редагування. Коректурні знаки (робота з першоджерелами, доповідь).	6
5	Нормативна база редагування. Класифікація норм за формою і за змістом. Визначення різновидів помилок у тексті при редагуванні (реферативний огляд).	10
Кредит 3. «Норми редагування тексту та видання»		
6	Опрацювання лінгвістичних і психолінгвістичних норм у різних типах текстів. Опрацювання інформаційних норм у різних типах текстів. Опрацювання логічних норм у різних типах текстів (експериментальна робота).	10
7	Опрацювання соціальних норм у різних типах видань (доповідь, реферат).	8
8	Опрацювання видавничих норм у різних типах видань (зіставна характеристика, творче завдання).	6
9	Поліграфічні норми редагування видання (мультимедійна презентація).	8
10	Інформаційні норми редагування. Видавничі норми редагування видання (робота за першоджерелами).	6
Разом		70

Заочна форма навчання

Назви тем та види самостійної роботи за кредитами		Кількість годин
Кредит 1. «Методологічні основи редагування»		
1	Сутність і зміст редагування. Об'єкт і предмет редагування. Історичні принципи формування стилістичного редагування як науки (робота з першоджерелами, творча робота, мультимедійна презентація).	4
2	Редакторське опрацювання текстів із різними жанрово- та структурно-стилістичними особливостями (творчі завдання, індивідуальні завдання).	6
3	Структура об'єкта редагування. Видання як продукт редагування. Апарати видання, принципи верстки видання (мультимедійний проект).	4
Кредит 2. «Нормативна база редагування»		
4	Методологічні основи редагування. Коректурні знаки (робота з першоджерелами, доповідь).	6
5	Нормативна база редагування. Класифікація норм за формою і за змістом. Визначення різновидів помилок у тексті при редагуванні (реферативний огляд).	10
Кредит 3. «Норми редагування тексту та видання»		
6	Опрацювання лінгвістичних і психолінгвістичних норм у різних типах текстів.	12
7	Опрацювання інформаційних норм у різних типах текстів. Опрацювання логічних норм у різних типах текстів (експериментальна робота).	8
8	Опрацювання соціальних норм у різних типах видань (доповідь, реферат).	14
9	Опрацювання видавничих норм у різних типах видань (зіставна характеристика, творче завдання).	6
10	Поліграфічні норми редагування видання (мультимедійна презентація).	4
11	Інформаційні норми редагування. Видавничі норми редагування видання (робота за першоджерелами).	6
Разом		80

Контрольні питання та завдання до самостійної роботи з курсу «Теорія і практика стилістичного редагування»

1. Відредагувати текст, визначити, які найтипівіші помилки зустрічаються в ньому.
2. Підібрати текст для редагування із друкованих видань, ЗМІ, Інтернету тощо, відредагувати і проаналізувати, які норми було порушено в текстах.
3. Написати творче есе на 2 тис. знаків на вільну тему. Проаналізувати свій авторський стиль.
4. Відредагувати творче есе колеги. Визначити, які види помилок в ньому зустрічаються.
5. Підібрати тексти з порушенням лінгвістичних та психолінгвістичних норм редагування, проаналізувати їх.
6. Підібрати тексти з порушенням інформаційних і логічних норм редагування, проаналізувати їх.
7. Підібрати тексти з порушенням композиційних і архітектонічних норм редагування, проаналізувати їх
11. Поясніть сутність поняття «тональність тексту». Які ви знаєте мовні маркери емоційної тональності тексту?
12. Поясніть сутність поняття «напруга викладу». Як здійснюється робота редактора над регулюванням напруги викладу?
13. Які тексти не підлягають редагуванню?
14. Розкрийте суть «мовчазного компромісу» між автором і редактором з приводу втручання в текст.
15. Порівняйте погляди на літературне редагування Мільчина А. Е. і Партико З. В. Знайдіть спільне і відмінне.
16. Порівняйте погляди на літературне редагування Мільчина А. Е. і Капелюшного А. О. Знайдіть спільне і відмінне.
17. Порівняйте погляди на літературне редагування Партико З. В. і Іванченка Р. Г. Знайдіть спільне і відмінне.
18. Порівняйте погляди на літературне редагування К. М. Накорякової та Р. Г. Іванченка. Знайдіть спільне і відмінне.
19. Назвіть дві текстові категорії, важливі для роботи редактора. Аргументуйте свою думку.
20. Охарактеризуйте різницю між фаховим та звичайним

читанням.

21. Коротко охарактеризуйте методики аналізу тексту, що застосовує літературний редактор.

22. Опишіть недоліки тексту, що можуть виникнути на етапі словесного опису.

23. Охарактеризуйте вимоги до тексту, що висуває редактор.

24. Охарактеризуйте особливості внутрішнього мовлення. Які недоліки в тексті можуть з'явитися під час переходу від внутрішнього мовлення до створення тексту?

25. Чи відрізняються підходи до редагування текстів для обов'язкового чи довільного читання?

26. Знайдіть недоліки в емоційній тональності уривку. Чим вони спричинені? Спробуйте їх виправити.

«Ясени, ясени... Бачу вас за селом край дороги...» А й справді. Стоять на краю села. Ніби вийшли зустрічати когось із далекої мандрівки. Когось мудрого і сильного.

На зріст високі – до п'ятдесяти метрів, розлогі, листки великі, довгасто-еліптичної форми, кора на стовбурах темнувато-зелена, гладенька, самі стовбури правильної конічної форми. Так і хочеться притулитись до котрогось із них, обняти, погладити. Манить до себе ясен своєю неприхованою дужістю, теплотою й, сказати б, аристократичною красою. За це й люблять його на Україні. (Л. Павленко.)

27. Скоротіть фрагмент тексту, посиливши напругу викладу.

За крайніми хатами виднівся пагорб із залишками старого замку. Про цю споруду, що датується десятиим сторіччям, мені доводилося читати у багатьох книжках. Свого часу замок був непідступною фортецею гордого і непереможного племені древлян. Тут ляскали зброєю орди багатьох завойовників, але так і не змогли підкорити волелюбних лісовиків (В. Скуратівський).

28. Скоротіть фрагмент тексту, посиливши напругу викладу.

У лісі гуляє віхола. Сердитий холодний вітер грається з снігом, жбурляє, крутить і несе його кудись у ніч, в непроглядну темряву. Важко стогне ліс, шумлять віковічні сосни, з тріском ламається сухе гілля, б'ється об примерзлі стовбури дерев (Ю. Збанацький).

Теми рефератів та повідомлень:

1. Видавнича політика сучасного українського видавництва (на прикладі видавництва «Темпора», «Смолоскип», «Фоліо» тощо).
2. Мовна політика сучасного телеканалу на українському телебаченні (на прикладі передачі «ТСН»).
3. Редакторська робота над матеріалами інформаційних випусків (канал «1+1», «Україна», «ICTV»).
4. Тезаурус передач на українському телебаченні (на прикладі передач про про світське життя).
5. Редакторська політика сучасного часопису (на матеріалі журналу «Країна», «Український тиждень», «День тощо»).
6. Стиль та ідіостиль письменника: мовні засоби, які їх творять (порівняльний аналіз поетичних і прозових текстів Катерини Калитко).
7. Наскільки розхитаною є мовна норма в сучасних ЗМІ (на матеріалі «Газети по-українськи»).
8. Проблеми і перспективи сучасного українського кінодубляжу: редакторський аналіз.
9. Створення та редагування субтитрів
10. Логічні норми редагування в сучасній періодиці: норми та порушення.
11. Розмаїття дитячої літератури на українському книжковому ринку (видавництва «А-ба-ба-га-ла-ма-га», «Грані-Т», «Видавництво Старого Лева» тощо).
12. Процес редагування сучасної наукової літератури.
13. Процес редагування сучасної дитячої літератури.
14. Процес редагування сучасної періодики.
15. Процес редагування сучасного рекламного дискурсу: принципи та перспективи.
16. Редагування заголовкових частин тексту: принципи та перспективи.
17. Порівняльний аналіз варіантів українського перекладу художнього тексту: погляд редактора (на матеріалі твору Туве Янсон «Капелюх чарівника»).
18. Мовна грамотність в українській рекламі.

ГЛОСАРІЙ

Абзац – структурно-композиційна частина тексту, яка складається із однієї або декількох фраз і яку автор вичленовує для того, щоб відділити одну мікротему тексту від іншої, репліку одного персонажа від репліки іншої, один пункт переліку від іншого.

Адекватність сприйняття текстів – повнота та направленість розуміння (правильність ходу засвоєння матеріалу).

Засоби організації емоційного підтексту – лексичні: за допомогою слова; морфологічні: за допомогою суфіксів та граматичних форм; синтаксичні: за допомогою інтонації; композиційні: за допомогою синтаксично-композиційних засобів.

Канцеляризми – слова й вислови з офіційно-ділового мовлення, вжиті за його межами.

Канцеляризми (види) – а) розщеплений присудок (виконати роботу); б) скорочене означення (міндобрива, держзамовлення); в) нагромадження віддієслівних іменників (виконання завдання з метою підвищення рівня задоволення потреб населення в наданні послуг з пошиття зручного взуття); г) «нові прийменники» – прийменники, які походять від повнозначних слів, що втрачають своє лексичне значення (у питанні використання сировини, в силу складних обставин); д) слова й звороти канцелярського стилю (мати місце, резолюція, акт набирає чинності).

Композиційні зв'язки – змістові, структурно-логічні відношення, виражені імпліцитно або експліцитно, між композиційними одиницями. Їх класифікують за формою (послідовність, підпорядкованість, незалежність, перехрещення тощо) і семантичним наповненням (зв'язки часові, причинно-наслідкові, класифікаційні; події, пов'язані участю в них однієї дійової особи; характеристики, пов'язані з одним і тим самим об'єктом тощо).

Композиційні одиниці – фрагменти тексту: речення, надфразні єдності, підпідрозділи (параграфи), підрозділи, розділи (блоки), частини, томи – виділені на основі логічних правил поділу.

Композиція – у літературознавстві: побудова твору, доцільне поєднання всіх його компонентів у художньо-естетичну цілісність, зумовлену логікою зображеного, представленого читачеві світу, світоглядною позицією, естетичним ідеалом, задумом письменника, каноном, нормами обраного жанру, орієнтацією на адресата; у лінгвістиці: поєднання мовних одиниць у текст, що забезпечує єдність тексту (твору) як неподільного цілого на усіх рівнях його організації; у теорії і практиці редагування: це упорядковано розташовані композиційні одиниці, об'єднані композиційними зв'язками в одне ціле.

Композиція журналістського матеріалу (типові недоліки) – поява неконтрольованих тематичних відхилень; порушення логічної послідовності викладу; неспівмірність частин; проблеми із композиційними зв'язками; невдалі композиційні рамки (невдалий заголовок, лід, кінцівка).

Композиція описова – опис об'єкта згідно із встановленим порядком. Порядком може виступати: а) рух очей (зліва – направо, згори – вниз, від початку – до кінця, за ходом годинникової стрілки); б) маршрут руху (у туристичних путівниках); в) зростання чи зменшення ознаки (від простого до складного й навпаки, від найважливішого до найменш важливого, від загального до конкретного і навпаки); г) класифікаційні основи, прийняті в різних науках (наприклад, для опису рослини, тварини тощо).

Композиція твору (вимоги) – повинна узгоджуватися із змістом твору, його частин; відповідати логіці побудови тексту (обраного типу мовлення); виділення композиційних одиниць має бути логічно досконалим – відповідати правилам поділу на частини.

Композиція тексту-роздуму – побудована на дослідженні, узагальненні явищ об'єктивної дійсності, з'ясуванні їх причин, аргументації висновків, доведенні істинності певних положень. Основа композиції – логіка доведення тези. У доведенні розрізняють такі його складові: тезу, яку треба довести чи заперечити; аргументи доведення (факти, закони, положення тощо); висновки, що підтверджені попередніми аргументами.

Композиція тексту-розповіді – хронологічний опис подій із прямою або зворотною часовою послідовністю. Композиційні одиниці співвідносять із відрізками часу.

Літературне редагування – це редагування з погляду мовного ідеалу та дотримання норм побудови твору, закріплених у практиці публіцистичного, ділового та інших стилів мовлення.

Мовностилістичне опрацювання тексту – це копітка перевірка точності, доречності кожного слова, оцінка його використання з позиції читача, робота на рівні речення.

Посилена напруга викладу тексту – пришвидшений текстовий ритм, що пов'язано із максимальною лаконічністю подання інформації. Іноді потребує введення змістових пауз, акцентів.

Послаблена напруга викладу тексту – уповільнений текстовий ритм, що іноді пов'язаний із так званими надмірностями тексту і потребує редакторського втручання.

Правка тексту – процес зміни тексту твору на всіх етапах підготовки його до друку: під час переробки і шліфування рукопису автором, удосконалення авторського оригіналу редактором, коректури.

Правка тексту (основні завдання) – усунення огріхів, які виявлено під час редакторського аналізу тексту й не виправлено під час авторського його доопрацювання, ідейне збагачення твору, досягнення виразності та ясності кожного формулювання, перевірка фактичного матеріалу, усунення хиб структури, мови й стилю, проведення редакційно-технічного опрацювання рукопису.

Правка-вичитування – різновид редакторської правки, що передбачає читання тексту «наскрізь», під час якого звертають увагу на зміст, композицію, стилістичні хиби, перевіряють правильність написання географічних назв, імен та прізвищ, точність цитат, цифр, дат, відповідність заголовків текстові, текстівок фотографіям та малюнкам, зіставляють одиниці вимірювання.

Правка-доопрацювання – вид редакторської правки, метою якої є вдосконалення тексту, зокрема його форми, уточнення ідеї автора, його задуму. За своїм характером зміни, які вносять при цьому в текст, різноманітні: скорочення, дописування окремих фрагментів, заміна слів і зворотів, зміна синтаксичних структур, удосконалення композиції, виправлення логічних й фактичних помилок, заміна непереконливих аргументів іншими з урахуванням особливостей манери викладу автора.

Правка-переробка – специфічний вид редакторської правки, який використовують щодо текстів авторів, які погано володіють навиками

літературної праці. Мета цього виду правки – створення нового варіанта тексту на основі матеріалу, поданого автором. Правка-переробка близька до такої особливої форми творчої праці, як літературний запис.

Правка-скорочення – вид опрацювання рукопису, що має на меті досягнення максимального лаконізму без втрат для змісту. Характер змін, що вносять звичайно в текст за його скорочення, дозволяє розподілити їх на дві групи: скорочення тексту частинами й скорочення, які умовно називають внутрішньотекстовими. У першому випадку вилучають частини тексту, що є певними змістовими ланками, здебільшого оформлені композиційно й синтаксично. Внутрішньотекстові скорочення пов'язані з більш глибоким утрочанням у текст.

Редагування – це форма діяльності та літературно-творчої практики, яка являє собою процес встановлення ступеня відповідності твору, призначеного для видання, мовному ідеалові та нормам побудови текстів, закріпленим у практиці публіцистичного, ділового, наукового та іншого мовлення, а також процес допомоги автору в удосконаленні твору (виправлення помилок, уточнення формулювань, аналіз інформативної наповненості та комунікативної доступності матеріалу) з метою довести або максимально наблизити його цінність до суспільно необхідної.

Ритм тексту – це регулярний повтор подібних мовних одиниць, що структурує та утворює цілісність тексту, виконує експресивно-емоційну функцію. Розрізняють вузьке розуміння ритму на рівні звукової організації тексту і широке – у формуванні ритму беруть участь мовні засоби різних рівнів (фонетичного, лексико-семантичного, синтаксичного).

Рубрикація – система взаємопов'язаних і підпорядкованих заголовків видання (твору), які виражають взаємозалежність рубрик (розділів, підрозділів, пунктів та інших елементів структури тексту).

Текст – писемний або усний мовленнєвий масив, що є лінійною послідовністю висловлень, об'єднаних у ближчій перспективі смисловими і формально-граматичними зв'язками, а в загальнопозиційному, дистантному плані – спільною тематичною і сюжетною заданістю.

Тексти довільного прочитання – художня література, наукова

література з теми власного дослідження, науково-популярна література. Ці тексти значно вимогливіші щодо викладу: адже для того, щоб текст був прочитаний, він повинен привернути увагу, викликати інтерес і підтримувати цей інтерес протягом усього процесу читання.

Тексти обов'язкового прочитання – інструкції, правила експлуатації, підручники, що вимагають від читача великої зосередженості і волі.

Текстові категорії – зв'язність (поєднання кожного наступного речення із попереднім; план вираження), цілісність (існування авторського задуму, структурно-смілова організація; план змісту).

Тема – коло життєвих явищ, подій, що становлять зміст літературного твору літератури, є предметом авторського осмислення та оцінки.

Тема (фактори оцінки ступеня розкриття) – авторський задум; вид літератури, жанр твору; наявність вихідного (фактичного) матеріалу, його актуальність і новизна; рівень його вивчення, необхідність розгорнутої аргументації і використання прикладів (залежить від функціонального призначення), логіка розкриття теми.

Тематична організація тексту – змістова цілісність тексту, що виявляється у тематичній єдності мікротем (тем на рівні речення, надфразових єдностей) і макротем (загальної теми твору).

Тональність авторська, або наскрізна – це загальний настрій тексту, зумовлений загальним завданням автора у тому чи іншому творі, і ставленням письменника до зображуваних ним фактів, подій та людей.

Тональність викладу – це конкретна реалізація експресивного стилю у мовленні, це емоційний настрій тексту, ідейно-оціночний та емоційний підтекст кожного твору.

Тональність композиційна – це емоційний настрій окремого уривку, зумовлений окремим завданням уривка та тими ситуаційними моментами, які диктують той чи інший прийом викладу та побудову уривка, сцени, епізоду.

Фактичний матеріал – явища об'єктивної дійсності (цифри, імена, дати, відомості про події, географічні назви, цитати із першоджерел тощо), що можуть бути використані в тексті як інформація, аргументи в процесі логічного доказу, основа для подальших висновків, ілюстрування того чи іншого положення.

Перевірка фактичного матеріалу особливо актуальна для журналістських публікацій, наукових і науково-популярних текстів. Для художніх текстів проблема фактичної достовірності не настільки актуальна, оскільки в цих текстах поряд із фактами об'єктивної дійсності можуть використовуватися і суб'єктивні відомості.

Фактичний матеріал (критерії оцінки) – відповідність темі, достовірність, точність, новизна, науковість (для відповідних текстів), доречність, виразність, наочність, доступність.

Читання звичайне – процес сприйняття пересічним читачем надрукованої у виданні інформації. Розрізняють способи читання (наскрізне, вибіркоче, довідкове, побіжне, детальне) залежно від цілей читача (навчання, наукова робота, розвага та ін.).

Читання ознайомлювальне (перше) – перший етап фахового (редакторського) читання, що дозволяє зрозуміти текст у цілому, визначити місце і роль структурних одиниць тексту, оцінити їхній взаємозв'язок ознайомлення зі змістом і формою літературного твору. Темп читання – швидкий (400-600 слів на хвилину). Читають, як правило, не літерами, а рядками чи абзацами.

Читання фахове, редакторське – найбільш пильне, аналітичне читання, в ході якого здійснюється поперечний, поздовжній, перехресний аналіз форми та змісту твору.

Читання шліфувальне – третій етап фахового (редакторського) читання, що передбачає аналіз і оцінку готового до видання тексту, усунення дрібних неточностей у ньому. Основну увагу потрібно зосередити на найменших мовних одиницях. Це читання контрольне, яке реалізується або як читання-перегляд усього тексту, або як вибіркоче читання, під час якого перевіряють окремі одиниці (імена, дати, географічні назви, дати тощо).

Штамп мовний – мовний зворот, що багато разів механічно повторюються без творчого доопрацювання, внаслідок чого послаблюється їх лексичне значення та стирається експресивність.

Штамп мовний (види) – а) універсальні слова – загальні слова, які є заміниками конкретних (дещо зроблено); б) слова-супутники, «парні» слова (активна, дійова допомога, гідний внесок, висока оцінка, гостра критика, вперта боротьба); в) слова й вислови зі стертою образністю (біле золото).

ТЕСТИ

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «Через 24 – 36 годин з'являється біловато-сірий наліт»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «Магазин “ЛІВС” пропонує вишукані меблі: дивани, тафти, крісла...»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «Аби стати повноцінним кандидатом, йому не завадило б встановити самостійний контроль як над фінансовими, так і інформаційними потоками»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «Сьогодні гостем редакції є ректор університета...»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «Решта питань залишилися на розгляд наступної сесії»:

- А. лексична
- Б. орфографічна

- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «Одначе такі тривалочасні митарства у військових гарнізонах йому вже надокучили»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «Або двадцятичотирьорічний чоловік із трьохрічним стажем вживання алкоголю»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «...протягом минулого і в поточному році проведена робота по поліпшенню організації харчування в освітянських закладах»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «...в область завезено 200 тис. тонн вугілля»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «Автор листа, звісно, має в багато чому рацію, але тут дивує інше»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «У словниках цей блок перекладається як: «зобов'язаний усим самому собі»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «Немає на всій території України куточка, який би так чи інакше не зачепило чорнобильське лихо»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «Таблеток від головного болю в медпункті не знайшлося»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «Металева решітка паркану трьохметрової висоти мала б зміцнити його»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «В шкільних підручниках по історії не надруковано жодної стрічки про подвиг

нашого в народу..»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «Усі, хто з'явилися на збори підприємства «Поліграфія України», висловили недовіру»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «Автор захотів залишитись невідомим, так як у книзі говорилось про те, що коханець імператриці служить сатані»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «Реакція глядачів була різною – від захватів до несприйняття»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «Сумне фіаско чекало квартирного злодія»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «Гречанки

витрачають на вбрання більше, ніж інші жінки ЄС»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «Але, мабуть, самі популярні програми в домашніх користувачів – це ігри»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «...закінчив Черкаський Інженерно-Технологічний Інститут, отримавши повну вищу освіту...»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «...спіймали на «гарячому» двох офіцерів міліції, які нібито отримали хабаря»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «Тревожний сигнал надійшов...»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «Вам подобається

залишатися холостяком?»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «У Черкасах побували навіть датчани»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «Візит патріарха Філарета до Житомира спричинив до нової хвилі розпалу емоцій довкола відомого в області музею природи»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «Тіло вбитої із слідами чисельних ударів твердим тупим предметом»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «На обліку у центрі зайнятості стоїть 25% випускників шкіл та учбових закладів»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «Тим часом, як він

гадав, що з цієї суми фінансуватиметься виплата...»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «Інтуїція може підвезти»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «...вказе чіткий шлях для досягнення мети»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «Це різні за фахом лікарі, починаючи від хірургії і закінчуючи реабілітацією»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «Не мовби то вже давно й заборонено користуватися телефоном під час руху...»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «Фірма KRUG має своїх регіональних поставщиків»:

- А. лексична

- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «Два тиждні після весілля»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «...раптово померли від серцевого нападу (по офіційному висновку лікарів)»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «Генерала залишили з нічим»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «...Ігнатович і розповів, що він по вказівці вищих посадових осіб виконує спецзавдання»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «Нижня частина – обережок – уявляє собою горизонтальну лінію землі..»:

- А. лексична

- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «Хіба ж хто знав, що Василь ходє до неї з такою метою»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «А якщо людина разу-раз відмовляється...»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «...майже сорок років загартовується за своєю авторською системою...»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «...Тимошенко ніби то без поваги ставиться до Президента»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «Назва Ендорр дав французький король Людовік Благочестивий на честь перемоги над мусульманами»:

- А. лексична

- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «Білі сніжинки, мов пірїнки, опускалися на вії»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «Такі вагони завжди є на великих станціях, і якщо є пасажири, їх можна причепити до потяга»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «Вона не йде в кав'ярню чи на дискотеку, а в тренувальний зал»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «Двотисячний рік буде переломним у житті українців»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «Рівень споживання риби і рибопродуктів в Україні в 6 разів нижчий за науково-обґрунтовані норми»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «Він, на жаль, був здоровим лише протягом року»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «Насьогодні це підприємство забезпечує теплом 65% населення Черкас»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «...назвати науково технічними збоченнями»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

Визначте тип помилки, допущеної в реченні: «Національний Палац «Україна»:

- А. лексична
- Б. орфографічна
- В. морфологічна
- Г. синтаксична

ПРАВНИЧА ЛІНГВІСТИКА

(90 годин / 3 кредитів ECTS)

Програма вивчення варіативної навчальної дисципліни «Правнича лінгвістика» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів за напрямом підготовки 035.10 Філологія (Прикладна лінгвістика). Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік. Засоби діагностики успішності навчання: виконання індивідуальних завдань, контрольних і практичних робіт, самостійної роботи: написання рефератів і повідомлень, підготовка презентацій, опрацювання наукової літератури тощо.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Правнича лінгвістика» є вивчення ролі та функцій мови і мовлення в юрисдикційному процесі в синхронному та в діахронному планах.

Міжпредметні зв'язки: «Комунікативні технології», «Загальне мовознавство», «Прагмалінгвістика», «Психологія», «Герменевтика», «Соціолінгвістика», «Стилістика сучасної української мови», «Психолінгвістика», «Право».

Метою викладання навчальної дисципліни «Правнича лінгвістика» є ознайомлення з основними напрямками, ідеями та проблемами правничої лінгвістичної науки; опрацювання теоретичних і методологічних засад юридичної лінгвістики; вивчення правових питань мови в історичному аспекті; поглиблене вивчення проблем юридичної термінології; унормування термінології мови юридичної науки; набуття знань щодо особливостей лінгвістичної експертизи законопроектів; оволодіння методикою складання, редагування та аналізу текстів права.

Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- ознайомити студентів з історією виникнення правничої лінгвістики;
- надати студентам поглиблені знання, уміння та навички щодо ролі мови в правовому регулюванні, основ юридичної техніки, правотворчих і правозастосовних помилок, особливостей лінгвістичної експертизи законопроектів;
- ознайомити студентів з методикою складання, редагування та аналізу текстів права.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати: основні поняття та категорії курсу; види, форми, структурні компоненти правничої лінгвістики; зміст нормативно-правових документів, які визначають основні засади мовної політики в Україні; мовні права особи, визначені вітчизняним і міжнародним законодавством; ендоглосні й екзоглосні характеристики мовної ситуації в Україні; лінгвістичні категорії, необхідні для кваліфікації мовленнєвих правопорушень і злочинів; юридико-лінгвістичні засади проведення авторознавчої та почеркознавчої експертиз, експертизи об'єктів інтелектуальної власності; закордонний досвід проведення лінгвістичних експертиз; мовні й мовленнєві показники різних психічних станів людини; наукові засади законодавчої стилістики як складової юридичної техніки; семантичні та словотвірні особливості української юридичної терміносистеми; правила юридико-лінгвістичного тлумачення текстів нормативно-правових актів; норми офіційно-ділового та наукового стилів сучасної української літературної мови;

вміти: проводити криміналістичні експертизи, що потребують лінгвістичних знань, ставити запитання експертові; добирати оптимальні вербальні та невербальні засоби впливу на співрозмовника, враховуючи його психічні характеристики й особливості ситуації спілкування; складати тексти законодавчого підстилю офіційно-ділового стилю з дотриманням норм сучасної української мови та юридичної техніки; добирати продуктивні моделі термінотворення; користуватися словниками різних типів; укладати і редагувати тексти документів з урахуванням норм офіційно-ділового стилю сучасної української літературної мови та вимог нормативних актів, що регламентують процеси документотворення в системі МВС України; складати наукові тексти з урахуванням вимог наукового стилю сучасної української літературної мови.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент оволодіває такими **компетентностями**:

загальнопредметні компетентності: бути здатним до критичного мислення й ціннісно-світоглядної реалізації особистості; вміти виявляти, ставити та вирішувати проблеми; бути здатним до пошуку,

опрацювання та аналізу інформації з різних джерел; вміти працювати в команді та автономно; вміти застосовувати знання у практичних ситуаціях;

фахові: вільно орієнтуватися в різних лінгвістичних напрямках і школах; володіти методами наукового аналізу і структурування мовного матеріалу з урахуванням класичних і новітніх методологічних принципів; професійно застосовувати поглиблені знання з правничої лінгвістики; вільно користуватися спеціальною термінологією; планувати, організовувати, здійснювати і презентувати прикладне дослідження в галузі правничої лінгвістики.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни:

Кредит № 1. «Мова як особлива національна цінність».

Тема 1. Правнича лінгвістика як галузь мовознавчої науки та навчальна дисципліна. Статус правничої лінгвістики як науки та навчальної дисципліни Особливості взаємодії мови та права як об'єкт лінгво-юридичних досліджень. Предмет і основні завдання правничої лінгвістики. Співвідношення мовної і правової норми, лінгвістична та юридична кодифікації.

Тема 2. Особливості дослідження правових проблем використання мов, їх функціонування і розвитку в різних сферах спілкування. Використання мовних засобів у законотворчій та правозастосовній діяльності. Основні складові правничої лінгвістики.

Тема 3. Соціолінгвістичні дослідження в законотворчій і правозастосовній діяльності. Мовна політика. Чинники, які є актуальними з погляду мовної політики. Нормативне регулювання особливостей функціонування мов в Україні.

Тема 4. Офіційний статус мови. Поняття «державна мова» й «офіційна мова», їх співвідношення. Мовна ситуація. Типи мовних ситуацій. Ендогосні (територіальні та соціальні діалекти) й екзогосні (мови корінних народів і національних меншин) характеристики мовної ситуації в Україні. Проблема криміналізації, політизації, жаргонізації мовлення. Відтворення в злочинному жаргоні специфічної «картини світу». Мовні права особи. Засоби запобігання мовним конфліктам.

Кредит № 2. «Мовленнєві правопорушення та злочини як об'єкти

лінгвістичної експертизи».

Тема 5. Мовленнєва агресія і мовленнєве хуліганство. Проблема інвективності мовлення.

Тема 6. Мовленнєве шахрайство та мовленнєве маніпулювання. Мовленнєве маніпулювання як складова фінансових злочинів, порушення прав споживачів тощо. Мовленнєва крадіжка (плагіат).

Тема 7. Криміналістичні експертизи, що потребують лінгвістичних знань. Поняття лінгвістичної експертизи. Правове врегулювання проведення експертиз. Завдання криміналістичних експертиз, що потребують лінгвістичних знань. Науково-методичні засади проведення почеркознавчої, авторознавчої експертиз. Перспективи розвитку лінгвістичної експертології.

Кредит № 3. «Мова закону».

Тема 8. Мова нормативно-правових актів України. Основні вимоги до мови законодавчих актів. Типові лінгвоюридичні порушення норм законодавчого підстилю офіційно-ділового стилю, засоби запобігання їм. Лінгвоюридична експертиза текстів законодавчих актів.

Тема 9. Юридичне термінознавство як напрям дослідження термінологічно-правового фонду української мови. Поняття терміна та юридичного терміна.

Тема 10. Проблеми тлумачення і сприйняття нормативно-правових текстів. Правила юридико-лінгвістичного тлумачення. Місце юридичного перекладу в системі загального перекладу. Особливості юридичного перекладу. Способи перекладу юридичних термінів.

Рекомендована література до курсу «Правнича лінгвістика»

Базова література:

1. Александров А. С. Введение в судебную лингвистику / А. С. Александров. – Нижний Новгород : Нижегородская правовая академия, 2003. – 420 с.
2. Варфоломеева Т. В. Экспертизи у судовій практиці / Ред. В. Г. Гончаренко. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – С. 4–47.
3. Правнича лінгвістика: навчальний посібник / Г. П. Проценко, Л. М. Шестопалова, О. Ф. Прохоренко. – К. : ПАЛИВОДА, 2010. – 312 с.
4. Прадід Ю. Ф. Вступ до юридичної лінгвістики: навчальний посібник / За ред. чл.-кор. АПрН Ярмиша О. Н. – Сімферополь: Доля, 2002. – 296 с.
5. Скригонюк М. І. Криміналістична термінологія: Навчальний посібник / М. І. Скригонюк– К. : ВПЦ «Київський університет», 2003. – 125 с.

Додаткова література:

1. Александров А. С. Что такое «судебная лингвистика» и каково ее отношение к научной догме уголовного процесса: доклады и сообщения на учредительной конференции Международной ассоциации содействия правосудию / А. С. Александров. – СПб, 2005. – С. 72–81.
2. Андрійчук О. Українська юридична термінологія / О. Андрійчук // Юридична газета. – 2006. – №8 (68). – С. 6–10.
3. Антонович М. Законодавство України та зарубіжних країн щодо статусу державної мови (порівняльний аспект) / М. Антонович // Право України. – 1999. – № 6. – С. 73–83.
4. Артикуца Н. В. Мова права і юридична термінологія: навч. посіб. / Н. В. Артикуца. – К. : Стилос, 2004. – 200 с.
5. Артикуца Н. В. Мова і правова культура / Н. В. Артикуца // Мова і культура: Наук. видання / Ін-т філології Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка; НАН України. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К.: Вид. дім Дмитра Бурого, 2003. – Т. 8., Вип. 6. – С. 192–215.
6. Артикуца Н. В. Основи вчення про юридичний термін і юридичну термінологію / Н. В. Артикуца // Українська термінологія і

сучасність: Зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України. Київ. нац. екон. ун-т; НАН України. Ін-т укр. мови. Комітет наук. термінології. – К.: КНЕУ, 2005. – Вип. VI. – С. 84–89.

7. Артикуца Н. В. Правнича лінгвістика у системі сучасної мовної освіти правників / Н. В. Артикуца // Комуникативна компетентність і їх зв'язки із громадськістю: Міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 15-16 трав. 2003 р. / Львів. ін-т внутрішніх справ при нац. акад. внутрішніх справ України. – Л., 2003. – С. 133–136.

8. Артикуца Н.В. Правотворчість і мова / Н. В. Артикуца // Молодь у юридичній науці: Зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених «П'яті осінні юридичні читання», м. Хмельницький, 27-28 жовт. 2006 р. – Хмельницький, 2006. – Ч. 1: Загальнотеоретичні та історичні правові науки. – С. 7–10.

9. Баранов А. Н. Лингвистическая экспертиза текста. Теоретические основания и практика / А. Н. Баранов. – Москва, 2007. – 592 с.

10. Бельчиков Ю. А., Галяшина Е. И., Горбаневский М. В. Спорные тексты СМИ и судебные иски / Ю. А. Бельчиков, Е. И. Галяшина, М. В. Горбаневский. – Москва, 2005. – С. 17–30.

11. Бенедиктов Н. А. О правовых основах государственной языковой политики / Н. А. Бенедиктов // Мир русского слова. – 2003. – № 2. – С. 9–19.

12. Вагапов А. С. Выбор адекватного лексико-фразеологического соответствия при переводе английских правоведческих текстов [Электронный ресурс] / А. С. Вагапов. – Режим доступа : http://zhurnal.lib.ru/w/wagapow_a_s/my-art.shtml.

13. Васильева Г. Й., Гришин Ю. О., Досудове слідство: Російсько-український та українсько-російський словник-довідник мовних стандартів. – Луганськ, 2001. – 448 с.

14. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. – К.: ТОВ Видавництво «Юридична думка», 2007. – 1052 с.

15. Вербенец М. Б. Юридична термінологія української мови: історія становлення і функціонування: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Київськ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. Ін-т філології. – К., 2004. – 20 с.

16. Галяшина Е. И. Основы судебного речеведения / Е. И. Галяшина. – Москва : Галерея, 2003. – 236 с.
17. Гамзатов М. Г. Техника и специфика юридического перевода / М. Г. Гамзатов. – СПб., 2004. – 184 с.
18. Голев Н. Д. Юридический аспект языка в лингвистическом освещении [Электронный ресурс] / Н. Д. Голев. – Режим доступа: <http://www.lexis-asu.narod.ru/other-works>.
19. Горбаневский М. В. Цена слова: Из практики лингвистических экспертиз текстов СМИ в судебных процессах по искам о защите чести, достоинства и деловой репутации / Под ред. проф. М. В. Горбаневского. – М. : Галерея, 2001. – 424 с.
20. Гришенкова Ю. А. Актуальные вопросы современной юрислингвистики / Ю. А. Гришенкова // Ярославский пед. вестн. – 2005. – № 1. – С. 20–24.
21. Дадерко Л. Культура і стиль обвинувальної промови прокурора / Л. Дадерко // Право України. – 2000. – № 11. – С. 134–138.
22. Демченко В. М. Неорганічні особливості юридичного мовного стилю: лексичний рівень / В. М. Демченко // Юридичний вісник «Причорномор'я». – 2011. – №1 (1). – С. 201–216.
23. Дюрягин И. Я. Язык закона / Под ред. А. С. Пиголкина. – М.: Юрид. лит-ра, 1990. – 200 с.
24. Законотворча діяльність: Словник термінів і понять / За ред. акад. НАН України В. М. Литвина. – К.: Парламентське видавництво, 2012. – 304 с.
25. Касяненко Д. С. Юридична мова крізь призму перекладу юридичних текстів / Д. С. Касяненко // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – Серія: Філологічна. – 2012. – Вип. 25. – С. 52–53.
26. Каткова Т. В., Каткова А. Г. Мовні проблеми у кримінальному судочинстві / Т. В. Каткова, А. Г. Каткова // Формування культури професійної мови фахівця: теорія і практика. – Донецьк, 2010. – С. 42–45.
27. Ковальський В. С., Кузінцев І. П. Правотворчість: теоретичні та логічні засади / В. С. Ковальський, І. П. Кузінцев. – К. : Юрінком Інтер, 2012. – 228 с.
28. Копиленко О. Л., Мурашин Г. О. Лінгвістичні проблеми у

законотворчому процесі / О. Л. Копиленко, Г. О. Мурашин // Право і лінгвістика. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Ч. 2. – Сімферополь-Ялта, 2003. – С. 79–82.

29. Корж А. В. Державна мова та її правові проблеми / А. В. Корж // Право і лінгвістика. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Ч. 1. – Сімферополь-Ялта, 2004. – С. 48–52.

30. Корж А. В. Ділова українська мова для юристів. Лекції та комплекс завдань / А. В. Корж. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. – 176 с.

31. Костенко Л. Мовні аспекти юриспруденції / Л. Костенко // Юридичний журнал: Юстиніан, 2006. – Вип. 2. – С. 78–84.

32. Кравченко С. П. Мова як фактор правоутворення та законотворення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / С. П. Кравченко; кер. роботи Ю. М. Оборотов; Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». – Одеса, 2000. – 20 с.

33. Красницька А. В. Правила-вимоги юридичної техніки стосовно процесуальних актів кримінального судочинства / А. В. Красницька // Держава і право. Юридичні науки. – 2009. – № 2.

34. Красницька А. В. Правозастосовні помилки у текстах процесуальних актів кримінального судочинства / А. В. Красницька // Юриспруденція: теорія і практика. – 2009. – № 1. – С. 7–13.

35. Красницька А. В. Типові помилки процесуального характеру, яких припускаються у протоколах слідчих дій / А. В. Красницька // Юриспруденція: теорія і практика. – 2009. – № 3.

36. Красницька А. В. Типові помилки процесуального характеру, яких припускаються у процесуальних актах судового провадження / А. В. Красницька // Судова апеляція. – 2009. – № 2. – С. 500–505.

37. Красницька А. В. Удосконалення мови процесуальних актів кримінального судочинства / А. В. Красницька // Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи: збірник матеріалів науково-практичної конференції. – К., 2006. – С. 79–82.

38. Красницька А. В. Юридичні документи: техніка складання, оформлення та редагування / А. В. Красницька. – К. : Парламентське видавництво, 2006 (розділи 3, 4, 5, 9, 11). – 538 с.

39. Леоненко М. Правові питання визначення принципу національної мови в кримінальному судочинстві / М. Леоненко // Право

України.– 1999. – № 4. – С. 66–67.

40. Литвин Т. Судово-лінгвістична експертиза усних повідомлень / Т. Литвин // Вісник Львівського інституту внутрішніх справ. – 2009. – № 1.

41. Орлова І. С. Лексико-граматичні трансформації у перекладі міжнародно-правових документів (на матеріалі двосторонніх іспансько-українських міждержавних угод) : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.16 / І. С. Орлова // Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2006. – 197 с.

42. Прадід Ю. Ф. Мовні проблеми в українських Конституціях / Ю. Ф. Прадід // Вісник Львівського університету. – 2002. – № 37. – С. 201–206.

43. Прадід Ю. Ф. Юридична лінгвістика як окрема галузь знань / Ю. Ф. Прадід // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ. – 2001. – № 3. – С. 246–255.

44. Прадід Ю. Ф. Зв'язок юридичної лінгвістики з іншими науками / Ю. Ф. Прадід // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 2002. – № 1. – С. 303–310.

45. Прадід Ю. Ф. Методологія юридичної лінгвістики / Ю. Ф. Прадід // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 2001. – № 5. – С. 328–331.

46. Прадід Ю. Ф. Юридична лінгвістика (проблематика досліджень) / Ю. Ф. Прадід // Мовознавство. – 2002. – № 4–5. – С. 22–30.

47. Прадід Ю. Ф. Юридична лінгвістика як навчальна дисципліна / Ю. Ф. Прадід // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 2001. – № 3. – С. 142–146.

48. Савицкий В. М. Язык процессуального закона. Вопросы терминологии / В. М. Савицкий [под ред. А. Я. Сухарева]. – М. : Наука, 1987. – 286 с.

49. Словничок юридичних термінів : навч. посіб. / Уклад. В. П. Марчук. – К. : МАУП, 2003. – 128 с.

50. Стецюк Б. Р. Юридична лексика кримінально-процесуального права Гетьманщини: Автореф. дис. ... канд. філол. наук. 10.02.01 / Б. Р. Стецюк // Запорізьк. нац. ун-т. – Запоріжжя, 1999. – 17 с.

51. Токарська А. С. Юридична лінгвістика – новий напрямок у науці / А. С. Токарська // Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС ім. 10-річчя незалежності України. – 2003. – Вип. 1. – С. 225–229.
52. Хворостянкіна А. Дефініції у законодавчих текстах: питання теорії / А. Хворостянкіна // Право України. – 2005. – № 11. – С. 28–32.
53. Черненко Г. Мовна ситуація в Україні: шляхи гармонізації (за результатами експертного опитування) / Г. Черненко // Українська мова. – 2009. – №2. – С. 3–13.
54. Чулінда Л. І. Українська правнича термінологія: Навч. посібник / Л. І. Чуліндра. – К. : магістр-XXI сторіччя, 2010. – 158 с.
55. Шаблій О. А. Переклад юридичних текстів (на матеріалі правничих термінологічних систем ФРН та України) / О. А. Шаблій. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2008. – 227 с.
56. Юридична енциклопедія : в 6 т. / Редкол. : Ю. С. Шемшученко та ін. – К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. – 669 с.
57. Юрчук О. Ф. Експертний лінгвістичний аналіз як елемент нормотворчої діяльності / О. Ф. Юрчук // Вісник Університету внутрішніх справ. – 1999. – Вип. 7. – Ч. 1. – С. 159–162.
58. Юрчук О. Ф. Вербальна комунікація в ракурсі лінгвокриміналістики. Право і лінгвістика / О. Ф. Юрчук // Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції: У 2-х ч., 22-26 вересня 2004 р. – Сімферополь: ДОЛЯ, 2004. – Ч.1. – 208 с.
59. Busse D. Recht als Text. Linguistische Untersuchung zur Arbeit mit Sprache in einer gesellschaftlichen Institution /. Dietrich Busse. – Tübingen : Niemeyer, 1992. –Bd 131. – 359 S.
60. Cao D. Translating law / D. Cao // Topics in Translation : 33. – Clevedon, Buffalo, Toronto : Multilingual Matters Ltd, 2007. – 189 p.

Методичне забезпечення до самостійної роботи з курсу «Правнича лінгвістика»:

1. Навчально-методичний комплекс.

Карта самостійної роботи студента з дисципліни «Правничча лінгвістика»

Кредит та тема	Академічний контроль (форма представлення)*	Кількість балів (за видами роботи)**	Кількість балів всього за кредит	Термін виконання (тижні)*
Кредит № 1. Тема: «Мова як особлива національна цінність»	Укладання таблиць, схем	30	70	
	Написання реферату	20		
	Конспект джерела	20		
Кредит № 2 Тема: «Мовленнєві правопорушення та злочини як об'єкти лінгвістичної експертизи»	Конспект	10	70	
	Підготовка повідомлення	20		
	Мультимедійна презентація	20		
	Контрольна робота № 1	20		
Кредит № 3 Тема: «Мова закону»	Мультимедійна презентація	10	70	
	Укладання таблиць, схем	20		
	Конспект джерела	10		
	Словник до курсу	10		
	Контрольна робота № 2	20		
Всього балів за самостійну роботу – 210				

*за розкладом.

ВИДИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗА КРЕДИТАМИ

Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість год.
Кредит 1. «Мова як особлива національна цінність»		
1.	Тема 1. Мова як особлива національна цінність. Юридична мова як підстиль загальнонародної літературної української мови. Нормативність української літературної мови. Нелітературні прошки лексики.	10
2.	Тема 2. Мова і право як найвизначніші цінності культури. Природна мова як форма існування мови права та основа юридичної мови. Символічна форма права.	10
Кредит 2. «Мовленнєві правопорушення та злочини як об'єкти лінгвістичної експертизи»		
3.	Тема 3. Правове регулювання мовної політики в Україні. Державна мова як вища форма юридизації природної мови. Мова судочинства, її правовий статус та особливості.	5
4.	Тема 4. Лінгвістичні аспекти юридичної техніки. Правотворчі та правозастосовні помилки як порушення вимог юридичної техніки.	10
5.	Тема 5. Експертний лінгвістичний аналіз як елемент нормотворчості. Лінгвістична експертиза законопроектів.	10
Кредит 3. «Мова закону»		
6.	Тема 6. Словесна майстерність в юриспруденції. Лінгвістична компетентність і культура юриста. Словесні технології у правосудді.	5
7.	Тема 7. Правнича термінологія: походження, закономірності розвитку, джерела поповнення, функціонування в праві України.	10
8.	Тема 8. Правнича текстологія та юридична герменевтика. Юридико-лінгвістичне тлумачення нормативно-правових текстів, усне й писемне мовлення у практиці юриста.	10
Всього:		70

Заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість год.
Кредит 1. «Мова як особлива національна цінність»		
1.	Тема 1. Мова як особлива національна цінність. Юридична мова як підстиль загальнонародної літературної української мови. Нормативність української літературної мови. Нелітературні прошарки лексики.	10
2.	Тема 2. Мова і право як найвизначніші цінності культури. Природна мова як форма існування мови права та основа юридичної мови. Символічна форма права.	10
Кредит 2. «Мовленнєві правопорушення та злочини як об'єкти лінгвістичної експертизи»		
3.	Тема 3. Правове регулювання мовної політики в Україні. Державна мова як вища форма юридизації природної мови. Мова судочинства, її правовий статус та особливості.	10
4.	Тема 4. Лінгвістичні аспекти юридичної техніки. Правотворчі та правозастосовні помилки як порушення вимог юридичної техніки.	10
5.	Тема 5. Експертний лінгвістичний аналіз як елемент нормотворчості. Лінгвістична експертиза законопроектів.	10
Кредит 3. «Мова закону»		
6.	Тема 6. Словесна майстерність в юриспруденції. Лінгвістична компетентність і культура юриста. Словесні технології у правосудді.	10
7.	Тема 7. Правнича термінологія: походження, закономірності розвитку, джерела поповнення, функціонування в праві України.	10
8.	Тема 8. Правнича текстологія та юридична герменевтика. Юридико-лінгвістичне тлумачення нормативно-правових текстів, усне й писемне мовлення у практиці юриста.	10
Всього:		80

Контрольні питання та завдання до самостійної роботи з курсу «Правнича лінгвістика»

1. Укладіть таблицю / схему «Правнича лінгвістика в системі наук», в якій подайте перелік наук, з якими пов'язана правнича лінгвістика та опишіть, яким саме чином вони пов'язані.
2. Охарактеризуйте основні проблеми сучасної правничої лінгвістики.
3. Опишіть проблеми становлення правничої лінгвістики.
4. Напишіть реферат (тема на вибір):
  - ✓ Мова як особлива національна цінність.
  - ✓ Правнича мова як підстиль загальнонародної літературної української мови.
  - ✓ Мова і право як найвизначніші цінності культури.
  - ✓ Природна мова як форма існування мови права та основа правничої мови.
5. Законспектуйте статтю:

Дорда С. В. Сучасний стан правничої лінгвістики (короткий нарис) / С. В. Дорда // Правовий вісник Української академії банківської справи. – 2011. – №1. – С. 23–27.
6. Підготуйте доповідь на одну із тем:
  - ✓ Законодавче забезпечення проведення криміналістичних експертиз, що потребують лінгвістичних знань.
  - ✓ Перспективи розвитку лінгвістичної експертології в Україні.
  - ✓ Досвід роботи Гільдії лінгвістів-експертів з документальних та інформаційних спорів (ГЛЕДІС) Російської Федерації.
  - ✓ Методика проведення та лінгвістична база авторознавчих експертиз.
  - ✓ Методика проведення та лінгвістична база почеркознавчих експертиз.
  - ✓ Методика проведення та лінгвістична база експертиз об'єктів інтелектуальної власності.
  - ✓ Правопорушення та злочин, що є підставою для призначення криміналістичних експертиз.
  - ✓ Перспективи розвитку лінгвістичної експертології.
  - ✓ Експертиза відеозвукозапису.

- ✓ Почеркознавча експертиза як один із найпоширеніших видів судової експертизи.
  - ✓ Авторознавча (судово-лінгвістична) експертиза.
  - ✓ Лінгвістична експертиза в справах про захист честі, гідності та ділові репутації.
  - ✓ Судові експертизи, що ґрунтуються на спеціальних лінгвістичних знаннях.
7. Створіть мультимедійну презентацію на одну із тем:
- ✓ Види мовленнєвої агресії, урахування її особливостей працівниками органів внутрішніх справ.
  - ✓ Мовленнєве маніпулювання, його виявлення працівниками правоохоронних органів.
  - ✓ Закордонний досвід запобігання мовленнєвій агресії (юридичний аспект).
  - ✓ Закордонний досвід запобігання мовленнєвому шахрайству (юридичний аспект).
  - ✓ Мовленнєве маніпулювання в засобах масової інформації, правова відповідальність за нього в Україні та за кордоном.
  - ✓ Дотримання авторських та суміжних прав в Україні: юридико-лінгвістичний аспект.
  - ✓ Експертний лінгвістичний аналіз як елемент нормотворчості.
  - ✓ Лінгвістична експертиза законопроектів.
  - ✓ Законодавство України та інших держав про мовленнєве хуліганство (компаративний аналіз).
8. Дайте письмові відповіді на питання:
- ✓ Які санкції передбачені за мовленнєві правопорушення та злочини чинним українським законодавством?
  - ✓ Які санкції передбачені чинним українським законодавством за використання механізмів мовленнєвого впливу в рекламі?
  - ✓ Які вітчизняні та міжнародні нормативні акти й документи визначають мовну політику в Україні?
  - ✓ У чому полягає відмінність між державною мовою та регіональною мовою? Дайте відповідь, посилаючись на чинне законодавство.

✓ Чим зумовлена складність мовної ситуації в Україні? Які засоби запобігання мовним конфліктам, на ваш погляд, є оптимальними для нашої країни?

✓ Які мовні права особи передбачені українським і міжнародним законодавством? Як вони реалізуються в Україні?

Прокоментуйте відповіді.

9. Укладіть список вимог до усного та писемного мовлення юрислінгвіста.

10. Окресліть основні завдання юридичної герменевтики.

11. Укладіть таблицю «Класифікація юридичних помилок», розкрийте сутність правотворчих та правозастосовних помилок.

12. За наведеними обставинами справи визначте тип необхідної експертизи. Що має стати об'єктом експертизи?

Обставини справи: У 2015 році директор ТОВ «Парма» Б., зловживаючи своїм посадовим становищем, без рішення зборів учасників товариства уклала установчу угоду та статут організації, який зареєстрували у виконавчому комітеті Хмельницької міської Ради народних депутатів 15 січня 2016 року. У вказаних документах остання необґрунтовано розподілила статутний фонд, чим порушила права учасників товариства. Під час допиту працівники магазину Г., К., С. свідчили, що статут і установчу угоду вони не підписували.

13. Складіть тезовий план до статті:

Кочан І. Правнича термінологія крізь призму лінгвістики [Електронний ресурс] / І. Кочан // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Проблеми української термінології. – 2014. – № 791. – С. 112–117.

14. Укладіть словник до курсу «Правнича лінгвістика».

15. Створіть мультимедійну презентацію на одну із тем:

- ✓ Словесна майстерність в юриспруденції.
- ✓ Лінгвістична компетентність і культура юриста.
- ✓ Словесні технології у правосудді.
- ✓ Усне й писемне мовлення у практиці юриста.
- ✓ Місце юридичного перекладу в системі загального перекладу.
- ✓ Прикладні аспекти психолінгвістики.
- ✓ Правнича текстологія та юридична герменевтика.

ДОДАТКИ

Додаток А

ГЛОСАРІЙ

Абандон – відмова особи, що застрахувала майно (страхувальника), від своїх прав на це майно і передача цих прав страховикові з метою отримання від нього повної страхової суми.

Авізо – офіційне письмове повідомлення одного контрагента іншому про здійснення розрахункових операцій або про зміни у взаєморозрахунках чи відправці товарів; повідомлення про перерахунки грошей (зняття з рахунку тощо), залишки коштів на рахунку, про відкриття акредитива.

Адвокат – юрист, що надає професійну правову допомогу громадянам та юридичним особам шляхом реалізації права в їх інтересах.

Адвокатура – професіональна спільнота осіб, що отримали статус адвоката і зайнялись адвокатською діяльністю.

Адміністративне правопорушення (проступок) – протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на державний або громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законодавством передбачено адміністративну відповідальність.

Акти цивільного стану – це події та дії, що нерозривно пов'язані з фізичною особою і започатковують, змінюють, доповнюють або припиняють її можливість бути суб'єктом цивільних прав та обов'язків.

Алібі – доказ невинуватості підозрюваної у правопорушеннях особи, оскільки в момент правопорушення (скоєння злочину) вона перебувала в іншому місці.

Амністія – акт найвищого органу державної влади, що звільняє повністю або частково від відбування покарання осіб, засуджених за вчинені злочини, скорочує їм строк покарання або замінює призначене судом покарання іншим, м'якшим.

Аномія – безладдя, беззаконня, відсутність соціального порядку.

Апелювати – оскаржувати яку-небудь ухвалу, постанову нижчої інстанції перед вищою, подавати апеляцію.

Апеляційний суд – суд апеляційної інстанції у системі судів загальної юрисдикції з розгляду цивільних, кримінальних справ, а також справ про адміністративні правопорушення.

Арбітражний суд – в деяких країнах найменування спеціалізованих судових органів, що розглядають комерційні спори між суб'єктами господарювання; в деяких країнах – те саме, що і третейський суд (тобто недержавний).

Вексель – це цінний папір, який засвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця сплатити після настання терміну певну суму грошей власникові.

Висновок обвинувачувальний – процесуальний документ, що складається після завершення попереднього розслідування і в якому викладаються встановлені обставини злочину, аналізуються зібрані докази й на їх основі формулюється висновок слідчого про достатність даних для розгляду в суді.

Відповідальність громадянська – правові наслідки для особи, яка порушила норми цивільного законодавства. Це виражається в застосуванні до особи (за ініціативою особи, права якої порушено, чи осіб, які діють в її інтересах) заходів майнового та іншого характеру. Такими заходами є відшкодування збитків, стягнення компенсації, відновлення становища, яке існувало до правопорушення.

Відповідач – у цивільному судочинстві сторона, якій пред'явлено позов. Відповідачем може бути як фізична, так і юридична особа. Він, як і позивач, має рівні процесуальні права при розгляді справи в суді.

Герменевтика – мистецтво тлумачення текстів (класичної давнини, юридичних, Біблії тощо) з метою пошуку сенсу тексту, вчення про принципи їх тлумачення.

Герменевтика права – це наука про розуміння, тлумачення і застосування змісту законодавчого тексту, що визначає семантичні прийоми його формулювання і сприйняття.

Делікт – протиправна поведінка, правопорушення, тобто незаконна дія, проступок, злочин, тобто вчинення дії, що суперечить закону і завдає шкоди суспільству, державі або особі.

Держава – це універсальна політична форма організації правління, що характеризується суверенною владою, політичним та публічним характером, реалізацією своїх повноважень на певній

території через систему спеціально створених органів та організацій, за допомогою яких здійснюється політичне, економічне та ідеологічне управління суспільством та керівництво загально-суспільними правами.

Державна (офіційна) мова – правовий статус мови, вживання якої обов'язкове в офіційних документах та загалом в публічних сферах суспільного життя в державі (законодавство, управління, судочинство, освіта тощо).

Дефініція – стисле логічне визначення, яке містить найістотніші ознаки визначуваного поняття.

Диспозиція – центральний елемент правової норми, в якій зазначаються права або обов'язки суб'єктів. Диспозиція вказує, описує дозволена (можливу), обов'язкову (необхідну) або заборонену (неприпустиму) поведінку суб'єкта.

Дифамація – недостовірна інформація; твердження, що стосується конкретної юридичної або фізичної особи. Комунікативний акт, що принижує честь та гідність особи, завдає шкоди її діловій репутації. Для підтвердження акту дифамації необхідно довести, що при поширенні недостовірних відомостей були названі конкретні прізвище, ім'я, назва організації або фірми. Дифамаційною вважається тільки інформація, повідомлювана третій особі. Д. може здійснюватися в писемній (пасквіль, наклеп, анонімний лист) або усній (лихослів'я, обмовляння) формах.

Довідково-інформаційні документи – це ті документи, що містять інформацію про фактичний стан справ у структурі, який є підставою для прийняття розпорядчих документів.

Докази судові – будь-які фактичні дані про обставини, що мають значення для об'єктивного розгляду кримінальної, цивільної, арбітражної, конституційної справи, а також справи про адміністративне правопорушення. Судові докази містяться у свідченнях, речових доказах, висновках експертів, протоколах та ін. Розрізняють судові докази прямі та непрямі, первісні та похідні, особисті та речові.

Документ – матеріальний носій інформації, призначений для її оброблення та передавання в часі і просторі та створений згідно з чинним законодавством.

Експерт – особа, яка володіє спеціальними знаннями та залучається слідчими органами, судом, арбітражним судом для

проведення судової експертизи.

Експертиза лінгвістична (1), судово-лінгвістична – один із видів криміналістичних досліджень, що полягає в оцінюванні усного або писемного тексту (аудіо- та відеозаписи, газетні статті, заяви, оголошення, листівки з рекламою, записки, листи та ін.). Лінгвістична експертиза базується на використанні знань з лінгвістики та суміжних наук – психолінгвістики, соціолінгвістики, етнопсихолінгвістики, нейролінгвістики, медіалінгвістики, філософії мови та ін.

Експертиза лінгвістична (2) – навчальна дисципліна на юридичному та (або) філологічному факультетах вищих навчальних закладів, завданнями якої є: визначити коло основних проблем лінгвістичної експертизи як соціальної сфери експертної діяльності; сформувані системні уявлення про основні напрямки здійснення фахової лінгвістичної експертизи; поглибити фахову компетенцію лінгвістів та юристів щодо функціонального та стилістичного ресурсу української літературної мови у процесі вирішення експертних задач; сформувані професійні вміння щодо аргументованої оцінки писемного й усного тексту як предмету лінгвістичної експертизи.

Експертний висновок – це докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи.

Ембарго – торговельно-економічні обмеження: заборона державною владою заходу в свої порти іноземних кораблів або їх виходу.

Закон – це нормативний правовий акт вищої юридичної сили, прийнятий в особливому порядку вищим представницьким органом держави або безпосередньо народом, який визначає відправні засади правового регулювання суспільних відносин.

Законний – той, що спирається на закон, здійснюється або відбувається відповідно до закону.

Заповіт – це особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті.

Злочин – це передбачене КК України суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину.

Злочинний – який є злочином, містить у собі злочин.

Зміст нормативно-правового документа – це всі нормативні приписи, а також інші елементи, що містяться у структурованому нормативному документі.

Імунітет свідка – звільнення у передбачених законом випадках особи, яка підлягає допиту як свідок, від обов'язку давати показання у кримінальній, цивільній, адміністративній чи іншій справах.

Історія юрислінгвістики – хронологія, що охоплює періоди становлення, розвитку та подальшої перспективи юрислінгвістики як окремого напрямку гуманітарної науки. Загалом зародження юрислінгвістики ідентифікується з європейською (британською) традицією фахового аналізу юридичних документів. Лінгвальну предметність проблематики актуалізовано в 60-х роках ХХ століття у праці Девіда Крістала та Девіда Дейві, присвяченій вивченню стилів англійської мови. Звертаючись до корпусу англомовних текстів, зокрема юридичних (напр., контрактів та ін.), дослідники зосередили увагу на їх лексико-граматичному ресурсі й потенціалі – умовних і безособових синтаксичних конструкціях, спеціальній термінології, особливостях побудови фраз, що забезпечують юридичну комунікацію та ін. У свою чергу, американська традиція вивчення взаємозв'язку лінгвістики та юриспруденції, що визначає об'єктність сучасної юрислінгвістики, спирається на розгляд названої проблематики в соціологічній, психологічній, антропологічній перспективі. Мова документів із цього погляду розглядається в ширшому розумінні – як складник культури, ідентифікатор цивілізаційної, логічної стратифікації свідомості мовця. Зокрема, юридичну мову Бренда Данет проаналізувала в соціолінгвістичному аспекті у «Праві та суспільстві» (1980). Сучасні дослідження зосереджуються на розрізненні усної та писемної юридичної комунікації, її жанрах, лінгвальне забезпечення яких має інваріантний характер, питаннях юридичного статусу державної мови, мовних прийомах маніпуляції свідомістю, особливостях і типах лінгвістичної експертизи та ін.

Когеренція – семантико-прагматичні аспекти смислової та діяльнісної (інтерактивної) зв'язності дискурсу, розглядуваного як у локальній, так і в універсальній площині.

Кодекс – внутрішньо цілісний складний (має структурний розподіл на частини, розділи тощо) нормативно-правовий акт, який є

результатом кодифікації і забезпечує правове регулювання певної сфери суспільних відносин, об'єднуючи норми певної галузі (підгалузі) права; коло питань, що належать до відання установи або держави; компетенція судових органів із розгляду цивільних, кримінальних та інших справ; коло справ, які даний суд має право розглядати й вирішувати.

Комунікант – особа, яка сприймає та засвоює повідомлення, інформацію.

Комунікатор – особа, яка створює та передає повідомлення,

Конституція – основний державний документ (закон), який визначає державний устрій, порядок і принципи функціонування представницьких, виконавчих та судових органів влади, виборчу систему, права й обов'язки держави, суспільства та громадян.

Концесіонер – суб'єкт підприємницької діяльності, який на підставі договору отримав концесію.

Концесія – договір про передачу природних багатств, підприємств, інших господарських об'єктів, що належать державі чи територіальній громаді, в тимчасову експлуатацію іншим державам, іноземним фірмам, приватним особам.

Лінгвокріміналістика – це 1) розділ науки про мову, що вивчає текст для юридичних цілей; 2) розділ науки про мову, що вивчає соціолінгвістичні аспекти кримінальної субкультури.

Лінгвоюристика – розділ юриспруденції, займається мовними аспектами права.

Літературна мова – це оброблена, унормована форма національної мови як в писемних, так і в усних різновидах, що обслуговує культурне життя народу та всі сфери його суспільної діяльності.

Логічне тлумачення – тлумачення норм з погляду формальної логіки, яке з'ясовує зміст норми з боку її логічної структури.

Мова права (юридична мова) – це функціональний різновид літературної мови, що має відповідні стилістичні та структурно-жанрові риси, зумовлені специфікою правової сфери та її комунікативно-професійними потребами.

Мова судочинства – державна мова України, якою здійснюється судочинство в цивільних, господарських, адміністративних і

кримінальних справах.

Мовна політика – сукупність ідеологічних постулатів і практичних дій, спрямованих на регулювання мовних відносин у країні або на розвиток мовної системи у певному напрямі.

Мовна ситуація – притаманний суспільству спосіб задоволення комунікативних потреб за допомогою однієї або кількох мов.

Мовний стиль – це сукупність мовних засобів вираження, зумовлених змістом і метою висловлювання. Кожен із стилів має свої характерні ознаки й реалізується у властивих йому жанрах.

Національна мова – мова соціально-історичної спільноти людей, спільна мова нації, яка разом з іншими ознаками (спільність території, культури, економічного життя та ін.) характеризує конкретну націю.

Нація – полісемантичне (багатозначне) поняття, що застосовується для характеристики великих соціокультурних спільнот індустріальної епохи.

Недоторканність особи – юридична гарантія правового статусу окремих категорій осіб (депутатів, дипломатів, суддів, а також чатових, парламентарів і т. ін.), що полягає в захисті від примусу, який міг би бути застосований за звичайних обставин.

Обсяг документообігу – кількість документів, що надійшли до організації чи створені нею за певний період.

Омбудсмен – посадова особа, на яку покладаються функції контролю за дотриманням законних прав та інтересів громадян в діяльності органів виконавчої влади і посадових осіб.

Опис документів – виклад відомостей про склад і зміст документів.

Організація роботи з документами – створення умов, що забезпечують рух, пошук і зберігання документів у діловодстві.

Офіційний документ – документ, створений установою чи посадовою особою й оформлений в установленому порядку.

Офіційно-діловий стиль – це мова ділових паперів, розпоряджень, постанов, програм, заяв, автобіографій, резолюцій, протоколів, законів, актів, наказів, анкет, розписок тощо. Це один із найдавніших стилів.

Передправо – це синкретичні норми поведінки в додержавному суспільстві, які не може бути віднесено ні до категорії моральних, ні до

категорії правових норм, але які вже містять основи й тих і інших.

Плюрилінгвізм – це знання певної кількості мов, або співіснування різних мов у окремому суспільстві.

Позивач – людина або юридична особа, учасник судового процесу, який пред'являє через суд до відповідача позов по спорах, що виникають з цивільних, господарських, адміністративних, сімейних, трудових правовідносин.

Політика – діяльність з управління та керівництва суспільством на основі публічної влади.

Постанова – правовий акт, що приймається вищими і деякими центральними органами колегіального управління та стосується кардинальних проблем.

Почеркознавча експертиза – це один із найпоширеніших видів судової експертизи. Її предмет складають факти та обставини, які експерти встановлюють на основі спеціальних знань у галузі судового почеркознавства. Почеркознавча експертиза проводиться із застосуванням математичних методів і електронно-обчислювальної техніки.

Право – це система загальних загальнообов'язкових, формально-визначених правил поведінки, які встановлюються, охороняються і гарантуються державою з метою врегулювання найважливіших суспільних відносин.

Правова комунікація – це процес правового життя суспільства, передавання правової інформації від правотворчих органів до користувачів права.

Правова система – це комплекс взаємозалежних і узгоджених юридичних засобів, призначених для регулювання суспільних відносин, а також юридичних явищ, що виникають унаслідок такого регулювання (правові норми, правові принципи, правосвідомість, законодавство, правові відносини та ін.).

Правовий термін – це слово (або словосполучення), що уніфіковано використовується у сфері правових відносин та з заданою суворою змістовною визначеністю, однозначністю, функціональною стійкістю визначає правове поняття.

Правопорядок – це одна зі складових суспільного порядку, яка полягає в правовій регламентації та вимозі додержання чинних

правових норм громадського порядку.

Правосвідомість – форма суспільної свідомості, що містить в собі сукупність поглядів, почуттів, емоцій, ідей, теорій та концепцій, а також уявлень і настанов, які характеризують відношення особи, суспільної групи і суспільства в цілому до чинного чи бажаного права, а також до всього, що охоплюється правовим регулюванням.

Правосуддя – самостійна галузь державної діяльності, яку здійснює суд шляхом розгляду і вирішення у судових засіданнях в особливій, встановленій законом, процесуальній формі цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ.

Правочин – дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків.

Проект документа – попередній варіант документа, призначений для розгляду.

Речові докази – матеріальні об'єкти, які були знаряддям вчинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження.

Розуміння – це унікальний засіб пізнання, вміння мислити, здатність до суджень.

Систематичне тлумачення – це з'ясування змісту правової норми в її зв'язку з іншими нормами.

Спеціально-юридичне тлумачення – це з'ясування змісту правової норми з використанням юридичних знань.

Структуру нормативно-правового документа складають його частини – відповідно до основних проблем, що в ньому розв'язуються.

Суд – орган, що здійснює правосуддя у формі розгляду і вирішення цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних і інших категорій справ у встановленому законом конкретної держави процесуальному порядку.

Суддя – це посадова особа державного органу судової влади, яка наділена повноваженнями здійснювати правосуддя і виконувати свої обов'язки на професійній основі.

Судова лінгвістика – напрям прикладної лінгвістики, який розв'язує практичні завдання сфери судочинства та криміналістики.

Судочинство – встановлений законом або звичаєм порядок і

форма вчинення судових дій у межах завдань судів у здійсненні правосуддя. Цей порядок, як правило, регулює порядок розгляду справ у суді, порядок знаходження істини по справі, розрахунок судових витрат та інших можливих сплат тощо.

Текст – це об'єднана смисловим зв'язком послідовність знакових одиниць.

Термін – це слово або словосполучення, яке однозначно і точно дає визначення чітко окресленому спеціальному поняттю.

Уряд – орган виконавчої влади в державі (зазвичай найвищий виконавчий орган). Його очолює глава держави (президент, монарх) або прем'єр-міністр (голова уряду, канцлер, голова ради або кабінету міністрів).

Філологічне тлумачення – це з'ясування змісту правових норм шляхом дослідження їх словесного формулювання.

Функції права – основні напрямки його впливу на різноманітні суспільні відносини, впорядкування їх стосовно цілей і завдань правового регулювання.

Цивільна процесуальна дієдатність – це встановлена законом можливість мати цивільні процесуальні права і обов'язки сторони, третьої особи, заявника, заінтересованої особи. Цивільну процесуальну правоздатність мають всі фізичні та юридичні особи (ст. 28 ЦПК).

Юридична герменевтика – самостійна наука, предметом якої є знання про способи з'ясування та роз'яснення змісту правової норми (тлумачення), а також знання про способи викладу правової норми, волі в юридичному тексті (юридична техніка).

Юридична деонтологія – це філософсько-правова наука про пізнання юристом сутності внутрішнього імперативу службового обов'язку, який створює передумови для формування особистісних норм його професійної поведінки і мотиви їхнього вибору.

Юридична лінгвістика – міждисциплінарна галузь знань про взаємозв'язок мови і права, мовні засоби вираження правових понять і категорій, мовностилістичні ресурси у сфері правової комунікації.

Юридична особа – організація, суб'єкт права, здатний від свого імені набувати майнових і особистих немайнових прав і нести обов'язки та самостійно брати участь у правовідносинах, бути позивачем та відповідачем у суді.

Юридична стилістика – прикладна наукова галузь, що вивчає специфіку правничого мовлення і способи оптимального використання мовних одиниць і категорій у всіх його функціональних різновидах і жанрах.

Юридична термінографія – це наука про теорію і практику укладання юридичних словників різних типів (загальноюридичних і галузевих, енциклопедичних і лінгвістичних, тлумачних, нормативних, перекладних, частотних, історичних, етимологічних, словників іншомовних та інтернаціональних термінів права та інших).

Юридичне документознавство – це юридико-лінгвістична дисципліна, що вивчає правові, мовні та технічні норми документотворення, правила документообігу, оперативне та архівне зберігання документів.

Юридичний документ – матеріальний носій інформації, який має правове значення.

Юридичний тезаурус – це універсальний словник термінів юридичної науки, який систематизує і репрезентує правові знання через структуру ключових понять права, їх взаємовідношення і зв'язки.

Юридичний термін – слово або словосполучення, що виражає поняття правової сфери суспільного життя і має визначення в юридичній літературі (нормативно-правових актах, юридичних словниках, довідниках, енциклопедіях, наукових працях тощо).

Юридичний факт – це життєва обставина, з якою норми права пов'язують виникнення, зміну або припинення правовідносин.

Юрислінгвістика – це наукова міждисциплінарна галузь, об'єктом вивчення якої є взаємозумовленість мови та права.

Юриспруденція – комплексна суспільна наука, система знань про об'єктивні закономірності (необхідності) і випадковості виникнення, розвитку і функціонування права та держави в їхній структурній єдності, їхнє місце і роль у суспільному житті.

Юстиція – сукупність судів і органів Міністерства юстиції та їхня діяльність у забезпеченні охорони прав і законних інтересів державних та громадських організацій і громадян, організації роботи судів, систематизації і підготовки пропозицій щодо кодифікації законодавства тощо.

ТЕСТИ

І рівень (30 питань)

Юрислінгвістика – це

- А. встановлена законом сукупність правових засад відповідних державних органів щодо вирішення правових спорів і конфліктів
- Б. наукова міждисциплінарна галузь, об'єктом вивчення якої є взаємозумовленість мови та права
- В. наука, що вивчає психічні явища, процеси та механізми, що виникають, протікають і відбуваються при здійсненні діяльності зі створення, засвоєння, виконання, порушення й застосування права

Коли українські лінгвісти починають проявляти активний інтерес до юрислінгвістичної проблематики?

- А. у кінці 60-х років ХХст.
- Б. на початку 40-х років ХХст.
- В. з середини 90-х років ХХст.

Прикладна наукова галузь, що вивчає специфіку правничого мовлення та способи оптимального використання мовних одиниць і категорій у всіх його функціональних різновидах і жанрах – це

- А. юридична стилістика
- Б. лінгвокриміналістика
- В. юридична термінографія

Кого вважають засновником системного вивчення юридичного аспекту мови?

- А. Н. В. Артикуцу
- Б. М. Г. Газматова
- В. Н. Д. Голева

Що належить до прикладних аспектів лінгвоюридичного знання в суді?

- А. проведення фонетичної та авторознавчої експертизи в суді

- Б. вивчення юридичних тезаурусів
- В. дослідження структури і функціонування правової комунікації в різних суспільствах

До судового мовленнєзнавства належить

- А. вивчення фонетичних, морфосинтаксичних, лексичних, ідіолектичних, стилістичних і прагматичних характеристик мови, суб'єктів комунікації в судовому розгляді
- Б. складання законодавчого документа
- В. створення законодавчої техніки

На чому ґрунтується юридична техніка?

- А. на манері написання законів
- Б. на мистецтві читання та тлумачення текстів закону
- В. на мистецтві перепису законів

У чому полягає законодавча техніка?

- А. у мистецтві читання текстів закону
- Б. у мистецтві тлумачення текстів закону
- В. у манері написання законів

Що є об'єктом юрислінгвістики?

- А. мовні відносини і процеси, що відбуваються у великих соціальних об'єднаннях
- Б. мова, що функціонує у сферах законодавства і правозастосування, судочинства і нотаріату, юридичної документації, правничої науки й освіти, правової інформації та правової публіцистики
- В. правова дійсність або правова реальність

Предметом лінгвоюристики є

- А. юридичний аспект мови
- Б. мовні аспекти права
- В. правові системи окремих держав

Коли відбулася перша спроба систематизації юридичної термінології в Україні?

- А. на поч. XX ст.
- В. в середині XX ст.
- Г. в середині XIX ст.

Які методи використовуються для аналізу мови права?

- А. когнітивний, етимологічний, компонентний, моделювання
- Б. дистрибутивний, статистичний, тезарування
- В. обидва варіанти правильні

Чим насамперед характеризується науковий стиль юридичного мовлення?

- А. популярністю, експресивністю
- Б. логічністю, аргументованістю, об'єктивністю
- В. підвищеною емоційністю, відкритою оцінністю

Основні категорія юридичної герменевтики – це

- А. юридичний текст і досвід
- Б. юридичний текст і сакральний зміст
- В. юридичний текст і контекст

У якому основоположному аспекті юридичної герменевтики право глибоко антиномічне?

- А. у діалектичному
- Б. у аксіологічному
- В. у діалогічному

Який тип юридичного тлумачення спрямований на виявлення мети закону?

- А. граматичний
- Б. історичний
- В. телеологічний

Що передбачає філологічне тлумачення тексту?

- А. роз'яснення норми права буквальним текстовим вираженням
- Б. з'ясування змісту правових норм шляхом дослідження словесного формулювання
- В. з'ясування змісту норми права відповідно до закладеної у ній мети

Яке тлумачення тексту передбачає з'ясування змісту норми права встановленням її системних юридичних зв'язків з іншими нормами?

- А. логічне
- Б. систематичне
- В. історико-політичне

Юридичному терміну обов'язково повинні бути притаманні ознаки

- А. системності та емотивності
- Б. системності та дефінітивності
- В. дефінітивності та багатозначності

В українській юридичній термінології однозначно переважають

- А. односкладові юридичні терміни
- Б. двоскладові юридичні терміни, утворені за моделлю «прикметник+іменник»
- В. трискладові або багатоскладові юридичні терміни, утворені за різними продуктивними моделями

При запозиченні юридичного терміна з іншої мови відбувається запозичення

- А. лише терміна
- Б. лише поняття
- В. терміна і поняття, що цей термін позначає

Перші правничі словники з'являються у

- А. II половині XX ст.
- Б. II половині XIX ст.
- В. I половині XX ст.;

Як називаються дослідження для встановлення індивідуальних фактів, тотожності досліджуваного об'єкта?

- А. діагностичні
- Б. ідентифікаційні
- В. ситуаційні

Аналіз тексту з метою встановлення авторства або характеристики автора (аналіз особливостей тексту як носія інформації щодо особистості його автора) – це

- А. авторознавче дослідження
- Б. ідентифікаційне дослідження
- В. семантичне дослідження

Аналіз тексту з метою виявлення в ньому змісту і характеру впливу на адресата – це

- А. авторознавче дослідження
- Б. ідентифікаційне дослідження
- В. семантичне дослідження

Рекомендований загальний обсяг експериментальних зразків писемного мовлення складає

- А. 1–2 сторінки
- Б. 5–10 сторінок
- В. 20–25 сторінок

Як окремий вид фахового перекладознавства юридичний переклад почав виокремлюватися

- А. наприкінці 80-х – початку 90-х років ХХ ст.
- Б. на початку ХІХ ст.
- В. наприкінці ХІХ ст.

II (середній) рівень (30 питань)

9 питань закритого типу з одним правильним варіантом відповіді:

Юрислінгвістика – це

- А. встановлена законом сукупність правових засад відповідних державних органів щодо вирішення правових спорів і конфліктів
- Б. наукова міждисциплінарна галузь, об'єктом вивчення якої є взаємозумовленість мови та права
- В. наука, що вивчає психічні явища, процеси та механізми, що

виникають, протікають і відбуваються при здійсненні діяльності зі створення, засвоєння, виконання, порушення й застосування права

Г. рівень сприймання права, заснований на почуттях, емоціях, переживаннях, на що впливають звичаї, традиції, переконання, упередження, притаманні окремим соціальним групам

Який аспект вивчення й опису української мови в правовому і законодавчому просторі пов'язаний з тим, як мова обслуговує право, будучи його частиною?

- А. лінгвоюристика
- Б. юрислінгвістика
- В. юридична психологія
- Г. комунікативна лінгвістика

У якому році вийшла у світ колективна праця «Поняття честі і гідності, образи і ненормативності» на чолі з О. О. Леонтьєвим?

- А. у 1990 р.
- Б. у 1980 р.
- В. у 1970 р.
- Г. у 1997 р.

У чому полягає міжкультурність правової лінгвістики?

- А. в тому, що культурний спадок передається в значній мірі через мову і є відмінним в різних державах, і тим більше в різних правових системах
- Б. у порівняльних принципах дослідження мов і правових систем
- В. у співробітництві і взаємодії різних спеціальних областей (правознавства і лінгвістики, а також соціології)
- Г. в обміні теоретичними і практичними науковими методами між різними дисциплінами

Правова комунікація – це

- А. мовна діяльність, орієнтована на пропаганду тих чи інших ідей, емоційний вплив на громадян країни, спонукання їх до політичних дій для вироблення суспільної злагодженої позиції
- Б. комунікативний прийом покликання на думку авторитета, відомого фахівця в певній галузі

В. психологічна дія щодо трансформації внутрішнього світу людини через зміну її знань, уявлень

Г. процес правового життя суспільства, передавання правової інформації від правотворчих органів до користувачів права

Які існують стадії інтерпретації, запропоновані Р. Дворкіним?

А. «до-інтерпретаційна» та «після-інтерпретаційна» стадії

Б. «власне інтерпретаційна» та «поза- інтерпретаційна» стадії

В. «до-інтерпретаційна» та «поза- інтерпретаційна» стадії

Г. «власне інтерпретаційна» та «після-інтерпретаційна» стадії

Який принцип є характерним для юридичної герменевтики?

А. принцип «рефлексії»

Б. принцип «достатності розуміння»

В. принцип «філософського підходу до дійсності»

Г. принцип «пояснення»

З наведеного переліку поняттям-метафорою є

А. джерело права

Б. юридична особа

В. цивільний договір

Г. злочин

Відродження юридичної лексикографії припадає на

А. кінець 30-х – початок 40-х рр. ХХ ст.

Б. кінець 50-х – початок 60-х рр. ХХ ст.

В. початок 80-х рр. ХХ ст.

Г. початок 90-х рр. ХХ ст.

9 питань закритого типу з множинним вибором відповіді:

На які розділи поділяється правнича лінгвістика?

А. академічна правнича лінгвістика

Б. законодавча правнича лінгвістика

В. прикладна правнича лінгвістика

Г. виконавча правнича лінгвістика

Які два колективи лінгвістів-експертів відіграли значну роль у становленні юрислінгвістики?

- А. «Гледіс»
- Б. «Думка»
- В. «Recht»
- Г. «Лексис»

Які два аспекти вивчення й опису української мови в правовому і законодавчому просторі сучасної України виокремлюють сучасні науковці?

- А. лінгвоюристика
- Б. юридична психологія
- В. юридична стилістика
- Г. юрислінгвістика

Які методологічні процедури і принципи вважаються актуальними у юридичній герменевтиці?

- А. принцип діалогічного характеру розуміння
- Б. принцип «гіршого розуміння»
- В. процедура герменевтичного кола
- Г. принцип монологічного характеру розуміння

Які основні правила тлумачення сформулював Гуго Гроцій?

- А. використовувати терміни у переносному значенні
- Б. застосувати фігуральні вирази з метою звільнення від ускладненої термінології
- В. використовувати терміни, що не пояснені законом
- Г. уникати переносних значень

Укладачами словника «Юридично-політична термінологія для слов'янської мови Австрії» були

- А. Я. Головацький;
- Б. Б. Бабій
- В. В. Корецький
- Г. Г. Шашкевич

Способом афіксації утворено терміни

- А. підсудний
- Б. законопроект
- В. судоустрій
- Г. непрацездатність

До термінів-словосполучень належать терміни

- А. експерт-психіатр
- Б. законопроект
- В. автотехнічна експертиза
- Г. фальшивомонетництво

Юридична лексикографія – це

- А. наука, що розробляє принципи укладання юридичних словників різних типів
- Б. наука про мовленнєву діяльність людей у психологічних та лінгвістичних аспектах
- В. прикладна наукова галузь, що вивчає специфіку правничого мовлення і способи оптимального використання мовних одиниць і категорій у всіх його функціональних різновидах і жанрах
- Г. сукупність юридичних словників і наукових праць із юрислінгвістики

12 питань відкритого типу з простою відповіддю:

... – це наукова міждисциплінарна галузь, об'єктом вивчення якої є взаємозумовленість мови та права.

Термін «...» до мовознавчих студій залучає А. Подлех в 1976 р.

... – це процес правового життя суспільства, передавання правової інформації від правотворчих органів до користувачів права.

... – прикладна наукова галузь, що вивчає специфіку правничого мовлення та способи оптимального використання мовних одиниць і категорій у всіх його функціональних різновидах і жанрах.

... має своїм об'єктом мовні аспекти права.

Текстове відтворення усної промови диктора – це ... .

Коригування тексту із представленням звіту – це ... .

М. Хайдеггер описував герменевтичне ... як розуміння тексту від передбачення результату попереднього розуміння, яке залишається визначеним.

Пам'ятка української юридичної лексикографії, що з'явилася у Відні 1851 року – це ... .

... має на меті повну інвентаризацію, опис і впорядкування юридичної термінології.

Дослідження усного мовлення у межах якого вирішуються питання, що стосуються ототожнення особи за лінгвістичними ознаками усного мовлення – це... .

... – мовно-юридична процедура відтворення правового змісту юридичного тексту вихідної культуро-специфічної правової системи засобами фахової мови правової системи-реципієнта задля збереження відповідних юридичних функцій та/або екстеріоризації інших прагматичних функцій тексту перекладу, що діють на час виконання перекладу.

Високий рівень підсумкового контролю

6 питань закритого типу з одним правильним варіантом відповіді:

Яка галузь вивчає правові проблеми використання мови, її функціонування і розвитку в різних сферах спілкування?

A. юридична стилістика

- Б. юрислінгвістика
- В. юридична психологія
- Г. політична лінгвістика

Коли введено термін «юрислінгвістика» (НЕ юридична лінгвістика)?

- А. у 1995р.
- Б. у 1996р.
- В. у 1999р.
- Г. у 2001р.

Чим є судова комунікація з позицій юрислінгвістики?

- А. взаємодією влади, моралі та істини
- Б. виступами прокурора, судді, адвоката
- В. дослідженням якості судової промови
- Г. положенням про зв'язок мови суспільства

У якому столітті в юридичній думці відбувся перехід від позитивізму до герменевтики?

- А. XX ст.
- Б. XIX ст.
- В. XVIII ст.
- Г. XVII ст.

«Німецько-український словар висловів правничих та адміністраційних» укладений у:

- А. 1892 р.
- Б. 1876 р.
- В. 1899 р.
- Г. 1900 р.

Аналіз назв, торгових марок, іменних прізвищ як результатів людської діяльності (аналіз понять, термінів, найменувань тощо як засіб позначення об'єктів діяльності людини) – це

- А. діагностичне дослідження
- Б. ідентифікаційне дослідження
- В. ситуаційне дослідження

Г. термінологічне дослідження

6 тестових питань закритого типу з множинним вибором та на відповідність:

Установіть відповідність між судово-лінгвістичними експертизами та предметом їхнього дослідження

- авторознавча експертиза, почеркознавча експертиза, експертиза звукозапису, семантико-стилістична експертиза
- об'єктивний зміст тексту в цілому, почерк та підписи, автор тексту і за яких обставин цей текст створено, усне мовлення

Установіть відповідність між словотворинм типом терміна та його прикладом:

- термін – складне слово, термін – аббревіатура, термін – словосполучення, термін – кореневе слово
- ЦК, злочинець, безпека руху, закон

Оберіть рядки, в яких вказані лише українські юрислінгвісти

- А. Н. Артикуца, А. Корж
- Б. К. Луттерман, А. Подлех
- В. Г. Проценко, Ю. Прадід
- Г. Н. Голев, О. Леонтєв

До завдань юрислінгвістики НЕ належать:

- А. підвищення культури мовлення працівників правничих інституцій
- Б. вивчення соціальних фактів, розуміння соціальних відносин і взаємодій, в які вступають окремі індивіди
- В. виявлення окремих взаємозв'язків психіки впродовж усього життєвого циклу людини з урахуванням її діяльності
- Г. забезпечення проведення лінгвістичної експертизи проектів, законів

Що належить до прикладних аспектів лінгвоюридичного знання в суді?

- А. проведення фонетичної і авторознавчої експертизи в суді
- Б. вивчення юридичних тезаурусів
- В. лінгвістична експертиза тексту закону на корупційність

Г. типологія юридичного дискурсу

Що об'єднує в собі юридична герменевтика як розділ науки про розуміння?

А. знання про способи викладу волі в юридичному тексті (юридична техніка, юридична лінгвістика, легістика як наука про виклад і оформлення нормативних актів)

Б. знання з питань законодавчої регламентації особливостей функціонування різних мов і варіантів однієї мови, засоби мови, що використовуються для створення юридичних текстів, юридичної термінології тощо

В. систему, структуру та функції правових суспільних відносин у їх мовній об'єктивації

Г. знання про прийоми (способи) з'ясування та роз'яснення волі, викладеної в юридичних документах (тлумачення)

12 питань відкритого типу з простою відповіддю:

Аналіз тексту з метою уникнення різночитань – це ... .

Аналіз назв, торгових марок, іменних прізвищ і т.п. як результат людської діяльності – це ... .

Головною лінгвістичною проблемою юридичного перекладу є ... .

Мета юридичного перекладу – це ... .

... – наука, що розробляє принципи укладання юридичних словників різних типів.

Відправним моментом створення нового ... є виникнення правової ідеї відповідно до реалій юридичного буття у межах його дотичності правоохоронних органів.

Об'єктом правничої лінгвістики є ... .

Предметом юрислінгвістики є ... .

Синкретична наука, що розвинулася як спеціалізований напрямок стилістики, зосереджений на лінгвістичній інтерпретації юридичного тексту, мовної одиниці, типового для законодавчої, дипломатичної та ділової сфери документа, писемного чи усного офіційного висловлювання, розглядуваного, зокрема і з погляду мовознавчої оцінки – це ... .

Друкована стандартна форма документа з реквізитами, що містять постійну інформацію, називається ... .

... експертиза допомагає встановити факти, обставини за допомогою аналізу продуктів мовленнєвої діяльності.

... експертиза також встановлює факт приниження честі, гідності та надання інформації негативного характеру. Здійснюючи це дослідження, експерт проводить детальний лінгвістичний аналіз тексту або аудіо- чи відеозапису та встановлює, чи містить даний текст негативні судження.

Тестові питання-есе відкритого типу:

Охарактеризуйте завдання юрислінгвістики.

У чому полягає відмінність між філологічним та спеціально юридичним тлумаченнями змісту правових норм?

Охарактеризуйте різновиди лінгвістичних експертиз.

Охарактеризуйте розділи правнича лінгвістика.

Які існують види юридичних термінів?

Охарактеризуйте переклад правових документів як різновид спеціального перекладу.

КОМПАРАТИВНА ЛІНГВІСТИКА ТА ЛІНГВОФІЛОСОФІЯ

(120 годин / 4 кредити ECTS)

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Компаративна лінгвістика та лінгвофілософія» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки спеціалістів спеціальності 035 Філологія, предметна спеціалізація 035.10 Філологія (Прикладна лінгвістика).

Предметом вивчення навчальної дисципліни є: філософія мови, яка розглядається з позицій науковості, на противагу ненауковим підходам до мови, постає як широка сфера гуманітарних досліджень, спрямованих на вивчення сутності живої людської мови, її взаємозв'язків із буттям, свідомістю, мисленням, а також сфера власне теоретико-методологічного знання, що охоплює та інтерпретує подібні взаємозв'язки.

Міждисциплінарні зв'язки: «Загальне мовознавство», «Філософія», «Етнолінгвістика», «Психолінгвістика», «Семіотика», «Комунікативна лінгвістика», «Дискурсологія», «Лінгвістика тексту».

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Компаративна лінгвістика та лінгвофілософія» є ознайомлення з історією світової лінгвофілософської думки та розвитком філософії мови в Україні; визначити місце лінгвометодології як науки, що спрямована на організацію дослідження мови.

Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- ознайомити студентів із поняттями філософія і мова, мова як об'єкт філософських досліджень;
- розглянути порівняльну характеристику морфологічних категорій в українській та російській мовах;
- проаналізувати засади філософського підходу до мови (перші лінгвофілософські ідеї, неокантіанство, логіко-семантична програма мови, герменевтичний, феноменологічний і екзистенційно-феноменологічний підходи, комунікативна філософія і мова, теоантропокосмічна теорія мови);
- дослідити розвиток лінгвофілософських ідей в Україні (Г. Сковорода, О. Потебня, Д. Овсяннико-Куликовський);

– встановити зв'язки між теоретичними положеннями контрастивної лінгвістики (порівняльної лексикології зокрема) та реаліями живої мови в історичному розвитку та сучасному функціонуванні.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні

знати: основні поняття та категорії курсу; орієнтуватися в наукових парадигмах загального та прикладного мовознавства; мати уявлення про мову як фактор об'єднання етносу, народу, нації;

вміти: застосовувати на практиці отримані знання в конкретних ситуаціях; володіти мовою як пізнавальним знаряддям кодування та трансформації знань; володіти всіма видами мовленнєвої діяльності (говоріння, читання, письмо, аудіювання) на базі достатнього обсягу знань із фонетики, граматики, лексики, орфографії, пунктуації та лінгвокраїнознавства; мати сформовані вміння та навички здійснювати мовленнєву діяльність, зумовлену комунікативною метою; розвивати навички самостійного опанування нових знань; працювати з довідковою літературою, різнотипними словниками, електронними базами даних, системами інформаційного пошуку.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент оволодіває такими компетентностями:

загальнопредметні компетентності: володіє розвиненою культурою мислення, умінням ясно й логічно висловлювати свої думки; володіє знаннями з основних напрямків, закономірностей, змісту і форм наукової діяльності, методів планування, організації та керування науковою творчістю, роботою наукових колективів; володіє мовою як пізнавальним знаряддям кодування та трансформації знань; володіє всіма видами мовленнєвої діяльності (говоріння, читання, письмо, аудіювання) на базі достатнього обсягу знань із фонетики, граматики, лексики, орфографії, пунктуації та лінгвокраїнознавства; має сформовані вміння та навички здійснювати мовленнєву діяльність, зумовлену комунікативною метою; має навички створення словникових статей; розвиває навички самостійного опанування нових знань; уміє працювати з довідковою літературою, різнотипними словниками, електронними базами даних, системами інформаційного пошуку;

фахові компетентності: орієнтується в наукових парадигмах загального та прикладного мовознавства; має уявлення про мову як фактор об'єднання етносу, народу, нації; застосовує досягнення

національної та світової культури у вирішенні власних професійних та життєвих завдань; розвиває уміння проводити порівняльні дослідження структурних і функціональних властивостей мов незалежно від характеру генетичних відношень між ними; має сформовані уміння аналізу мовних явищ як об'єктивацію багатофакторної діяльності людини; уміє застосовувати знання мови на практиці, користуватися мовними одиницями; критично оцінює набутий досвід із позицій останніх досягнень філологічної науки; володіє сучасною мовознавчою термінологією; знає теорії виникнення мови (філогенез) та процесу становлення і розвитку мовлення окремого індивіда.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Кредит 1. Лінгвофілософський підхід до мови.

Тема 1. Філософія і мова. Мова, модуси її існування і функція. Перші лінгвофілософські школи. Сутність філософії мови. Представлення сутності мови у науково-зорієнтованій філософії мови. Філософія мови та інші напрями дослідження мови, що спираються на філософію. Філософія мови як навчальна дисципліна.

Кредит 2. Контрастивна лексикологія.

Тема 2. Предмет і завдання контрастивної лексикології. Полісемія. Синоніми, омоніми, антоніми, пароніми. Етимологія української та англійської мов. Типологія лексичних систем. Лексико-семантичні системи мов у контрастивному висвітленні.

Кредит 3. Порівняльна морфологія.

Тема 3. Порівняльна характеристика граматичних категорій в українській і російській мовах. Вступ до порівняльної морфології української та російської мов. Порівняльна характеристика категорії роду в українській і російській мовах. Іменник. Порівняльна характеристика категорії числа іменників в українській та російській мовах. Категорія числа прикметників, займенників, числівників і дієслів. Система відмінювання прикметників, числівників, займенників. Порівняльна характеристика категорії особи дієслова. Порівняльна характеристика категорії стану дієслова.

Кредит 4. Порівняльний синтаксис.

Тема 4. Порівняльна характеристика простого та складного речення у російській та українській мовах.

Рекомендована література до курсу:

Базова література:

1. Аракин В. Д. Сравнительная типология английского и русского языков / В. Д. Аракин. – Ленинград, 1979. – 301 с.
2. Арват Н. Н., Арват Ф. С. Сопоставительное изучение русского и украинского языков в школе : Пособие для учителя. – К. : Рад. школа, 1989. – 190 с.
3. Безпояско О., Городенська К., Русанівський В. Граматика української мови. Морфологія : Підручник. – К. : Либідь, 1993. – 336 с.
4. Бондарко А. В. Русский глагол: Пособие для студентов и учителей / А. В. Бондарко. – Л. : Просвещение, 1967. – 190 с.
5. Бацевич Ф. С. Філософія мови: Історія лінгвофілософських учень : Підручник / Бацевич Флорій Сергійович. – К. : ВЦ «Академія», 2008. – 240 с.
6. Верба Л. Г. Порівняльна лексикологія англійської та української мов. Посібник для перекладацьких відділень вузів / Л. Г. Верба. – Вінниця : Нова Книга, 2003. – 160 с.
7. Виноградов В. В. Русский язык (Грамматическое учение о слове) / Отв. ред. Г. А. Золотова. – 3-е изд., испр. – М. : Высш. школа, 1986. – 640 с.
8. Вихованець І., Городенська К. Теоретична морфологія української мови/ І. Вихованець, К. Городенська. – К. : Пульсари, 2004. – 400 с.
9. Горпинич В. О. Морфологія української мови: Підручник / В. О. Горпинич. – К. : ВЦ Академія, 2004. – 336 с.
10. Загнітко А. П. Морфологічні категорії в системі предикатності та предикативності речення / А. П. Загнітко. – К. : НКМ ВО, 1990. – 68 с.
11. Загнітко А. П. Система і структура категорій сучасної української мови. Проблеми теорії / А. П. Загнітко. – К. : ІСДО, 1993. – 344 с.
12. Кириченко Г. С., Кириченко С. В., Супрун А. П. Нариси загального мовознавства: навч. посіб. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл.: у 2 ч. / Г. Кириченко, С. Кириченко, А. Супрун. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2008.

13. Кочерган М. П. Основы зiставного мовознавства: пiдручник / М. П. Кочерган. – К. : Академiя, 2006. – 424 с.
14. Краткая русская грамматика / Белоусов В. Н., Ковтунова И. И., Кручинина И. Н. и др.; Под ред. Шведовой Н. Ю. и Лопатина В. В. – М. : Рус. яз., 1989. – 639 с.
15. Маслов Ю. С. Введение в языкознание / Ю. С. Маслов. – 2-е изд, перераб. и доп. – М. : Высш. школа, 1987. – 272 с.
16. Милославский И. Г. Морфологические категории современного русского языка / И. Г. Милославский. – М. : Просвещение, 1981. – 254 с.
17. Потебня А. А. Из записок по русской грамматике. Т. 1–2 / А. А. Потебня. – М. : Учпедгиз, 1958. – 536 с.
18. Практикум по изучению русского языка в сопоставлении с украинским / Сост. Л. И. Галузинская, Н. Ф. Сазонова. – К. : УМК ВО, 1991. – 44 с.
19. Русанiвський В. Структура українського дiєслова / В. Русанiвський. – К. : Наук. думка, 1971. – 316 с.
20. Сборник упражнений по современному русскому языку / Валгина Н. С., Розенталь Д. Э., Фомина М. И. – 3-е изд, перераб. – М. : Высш. школа, 1987. – 320 с.
21. Селiванова О. О. Сучасна лiнгвiстика: напрями та проблеми: Пiдручник / Селiванова Олена Олександрiвна. – Полтава : Довкiлля-К, 2008. – 712 с.
22. Современный русский язык : Учебник / Белошاپкова В. А., Земская Е. А., Милославский И. Г., Панов М. В.; Под ред. В. А. Белошاپковой. – М. : Высш. школа, 1981. – 560 с.
23. Сопоставительная грамматика русского и украинского языков / Отв. ред. Н. Г. Озерова. – К. : Наук. думка, 2003. – 534 с.
24. Сучасна українська лiтературна мова: Збiрник вправ / М. Я. Плющ, О. І. Леута, Н. П. Гальона. – К. : Вища школа, 1995. – 284 с.
25. Фомiна Л. Ф. Порiвняльна граматика української та російської мов. Морфологiя : конспект лекцiй / Л. Ф. Фомiна. – Одеса : «Одеський національний унiверситет», 2013. – 85 с.
26. Цыганенко Г. П. Морфология современного русского языка. Введение. Именные части речи : Лекционный курс / Г. П. Цыганенко. – Донецк : Каштан, 2005. – 344 с.

27. Чеснокова Л. Д. Русский язык. Трудные случаи морфологического разбора: Учеб. пособие для студентов-филологов / Л. Д. Чеснокова. – М. : Высш. школа, 1991. – 192 с.

28. Шведова Л. Н. Трудные случаи функционирования видов русского глагола (к проблеме конкуренции видов) / Л. Н. Шведова. – М. : Изд-во МГУ, 1984. – 109 с.

29. Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность /Л. В. Щерба. – Л. : Наука, 1974. – 428 с.

30. Ющук И. Ф. Я выучу украинский язык: Фонетика. Лексика. Словообразование. Морфология. Украинская литература до 1917 года: Учебное пособие / И. Ф. Ющук. – К. : Рад. школа, 1991. – 288 с.

Додаткова література:

1. Александрова Н. Некоторые вопросы логики, методологии и философии языка / Н. Александрова // Вопросы языкознания. – 1985. – № 6. – С. 47–60.

2. Алпатов В. М. «Грамматика Пор-Рояля» и современная лингвистика /В. Алпатов // Вопросы языкознания. – 1992.– № 2. – С. 57–69.

3. Апресян Ю. Д. Идеи и методы современной структурной лингвистики / Ю. Д. Апресян. – М. : Наука, 1966. – 178 с.

4. Арутюнова Н. Д. Лингвистическая философия / Н. Арутюнова // Лингвистический энциклопедический словарь. – М. : Наука, 1990. – 120 с.

5. Бенвенист Э. Общая лингвистика / Э. Бенвенист. – М. : Прогресс, 1974. – 448 с.

6. Болотов В. И., Потемня А. А. и когнитивная лингвистика / В. И. Болотов, А. А. Потемня // Вопросы языкознания. – 2008. – № 2. – С. 82–97.

7. Брендаль В. Структурная лингвистика // В. А. Звегинцев. История языкознания XIX–XX веков в очерках и извлечениях. – М. : Наука, 1965. – С. 94–101.

8. Вайсгербер Й. Л. Язык и философия / Й. Вайсгербер / Вопросы языкознания. – 1993.– № 2. – С. 114–125.

9. Денн М. Имяславие и его философские пророки: от субститута глоссолалии к обоснованию временности / М. Денн //

Вопросы философии. – 2002. – № 12. – С. 93–105.

10. Диброва К. Ю., Ступин Л. П. О теоретических взглядах Л. Блумфилда / К. Диброва // Вопросы языкознания. – 1990. – № 1. – С. 138–149.

11. Дротянко Л. Г. Філософські ідеї мовознавства / Л. Дротянко. – К. : НАУ, 2002. – 514 с.

12. Ермишин О. Т. «Лекции по античной философии» П. А. Флоренского / О. Ермишин // Вопросы философии. – 2003. – № 8. – С. 119–123.

13. Жаборюк О. А. До питання про філософські аспекта мовознавства / О. Жаборюк // Мовознавство. – 2006. – № 1. – С. 39–44.

14. Засорина Л. Н. Введение в структурную лингвистику / Л. Засорина. – М. : Высшая школа, 1974. – 319 с.

15. Кернер Э. Ф. Вильгельм фон Гумбольдт и этнолингвистика в Северной Америке. От Боаса (1894) до Хаймса (1961) / Э. Кернер // Вопросы языкознания. – 1992. – № 1. – С. 105–114.

16. Кнабе Г. С. Витгенштейн и Гуссерль / Г. С. Кнабе // Вопросы философии. – 1998. – № 5. – С. 56–62.

17. Кузнецов В. Г. Женевская лингвистическая школа: от Соссюра к функционализму / В. Кузнецов. – М. : Едиториал, 2003. – 134 с.

18. Кузнецов В. Г. Учение Ф. де Соссюра в свете соссюрологии / В. Кузнецов // Вопросы языкознания. – 2006. – № 5. – С. 106–118.

19. Кузнецов В. Г. Ф. де Соссюр и женевская школа: от «языка» к «речи» / В. Кузнецов // Вопросы языкознания. – 2007. – № 6. – С. 97–116.

20. Кузнецов В. Г. Ф. де Соссюр и А. Саше. Место работы А. Саше «Программа и методы теоретической лингвистики» в истории языкознания / В. Г. Кузнецов // Вопросы языкознания. – 2006. – № 3. – С. 18–32.

21. Кузнецов В. Г. Луи Ельмслев: раннее научное творчество / В. Кузнецов // Вопросы языкознания. – 2009. – № 1. – С. 118–126.

22. Лекторский В. А. Л. Витгенштейн и некоторые традиции отечественной мысли / В. Лекторский // Вопросы философии. – 1998. – № 5. – С. 23–29.

23. Лекторский В. А. Немецкая философия и российская

гуманитарная мысль: С. Л. Рубинштейн и Г. Г. Шлет / В. Лекторский // Вопросы философии. – 2001. – № 10. – С. 129–140.

24. Лосев А. Ф. Имяславие и платонизм / А. Лосев // Вопросы философии. – 2002. – № 9. – С. 105–130.

25. Лосев А. Ф. К вопросу о применении теории отражения в логике/А. Лосев // Вопросы философии. – 1998. – № 8. – С. 138–144.

26. Лосев А. Ф. Основной принцип мышления и вытекающие из него логические законы мышления / А. Лосев // Вопросы философии. – 1998. – № 8. – С. 144–153.

27. Матезиус В. Куда мы пришли в языкознании // Звегинцев В. А. История языкознания XIX–XX веков в очерках и извлечениях. – М. : Учпедгиз, 1965. – Ч. 2. – С. 141–146.

28. Мельничук О. С. Мова як суспільне явище і як предмет сучасного мовознавства / О. Мельничук // Мовознавство. – 1997. – № 2–3. – С. 3–11.

29. Михалев С. В. О соотношении науки и философии в мировоззрении П. А. Флоренского // С. Михалев / Вопросы философии. – 1999. – № 5. – С. 15–157.

30. Оезер Э. Мозг, язык и мир / Э. Оезер // Вопросы философии. – 1998. – № 5. – С. 80–85.

31. Перебийніс В. С. На шляху до пізнання таємниць мови / В. Перебийніс. – К. : Світ, 1965. – 230 с.

32. Перебийніс В. С. Напрямки і школи в сучасній структурній лінгвістиці // Проблеми та методи структурної лінгвістики. – К. : Світ, 1969. – Вип. 2. – С. 5–25.

33. Перебийніс В. С. Розвиток структурно-математичної лінгвістики на Україні / В. Перебийніс // Мовознавство на Україні за 50 років. – К. : Світ, 1967. – 120 с.

34. Перебийніс В. С. Теоретичні та прикладні проблеми структурної лінгвістики / В. Перебийніс // Мовознавство. – 1981. – № 4. – 42 с.

35. Петров В. В. Идеи современной феноменологии и герменевтики в лингвистическом представлении знаний / В. Петров // Вопросы языкознания. – 1990. – № 6. – С. 102–110.

36. Пигалев А. И. Рене Жерар и Мартин Хайдеггер: о смысле «преодоление метафизики» / А. Пигалев // Вопросы философии. – 2001.

– № 10. – С. 152–169.

37. Радченко О. А. Лингвофилософские опыты В. Фон Гумбольдта и постгумбольдтианство / О. Радченко // Вопросы языкознания. – 2001. – № 3. – С. 11–23.

38. Радченко О. А. Лингвофилософский неоромантизм Й. Л. Вайсгербера / О. Радченко // Вопросы языкознания. – 1993. – № 2. – С. 107–114.

39. Резниченко А. И. Категория Имени и опыты Онтологии: Булгаков, Флоровский, Лосев / А. Резниченко // Вопросы философии. – 2004. – № 8. – С. 134–145.

40. Руднев В. П. Витгенштейн и XX век / В. Руднев // Вопросы философии. – 1998. – № 5. – С. 37–42.

41. Ситнеченко Л. Першоджерела комунікативної філософії / Л. Ситнеченко. – К. : Либідь, 1996. – 759 с.

42. Смирнова Е. Д. Логика и «строительные леса» мира. Необычный мир трактата Л. Витгенштейна / Е. Смирнова // Вопросы философии. – 1998. – № 5. – С. 62–68.

43. Сокулер З. А. «Жизнь и мир суть одно»: философия, логика и этика в «Логико-философском трактате» / З. Сокулер // Вопросы философии. – 1998. – № 5. – С. 68–75.

44. Соссюр Фердинанд де. Курс загальної лінгвістики / Фердинанд де Соссюр. – К. : Основа. – 1997. – 324 с.

45. Тезисы Пражского лингвистического кружка // Звегинцев В. А. История языкознания XIX–XX веков в очерках и извлечениях. – М. : Наука, 1965. – Ч. 2. – С. 123–141.

46. Троицкий В. П. О логических исследованиях А. Ф. Лосева / В. П. Троицкий // Вопросы философии. – 1998. – № 8. – С. 134–138.

47. Флоренский П. А. Личность Сократа и лицо Сократа / П. Флоренский // Вопросы философии. – 2003. – № 8. – С. 123–132.

48. Франчук В. Ю. А. А. Потебня и славянская филология / В. Франчук // Вопросы языкознания. – 1992. – № 4. – С. 123–131.

49. Фриз Ч. Значение и лингвистический анализ // Новое в лингвистике. – М. : Наука, 1962. – Вып. 2. – С. 98–117.

50. Халлер Р. Витгенштейн и модерн / Р. Халлер // Вопросы философии. – 1998. – № 5. – С. 29–37.

51. Хоружий С. С. Творчество О. Павла Флоренского и наши

дни / С. С. Хоружий // Вопросы философии. – 2001. – № 7. – С. 170–177.

52. Хэррис З. С. Метод в структурной лингвистике (Раздел: методологические предпосылки) // Звегинцев В. А. История языкознания XIX–XX веков в очерках и извлечениях. – М.: Наука, 1965. – Ч. 2. – С. 209–228.

53. Шаумян С. К. Насущные задачи структурной лингвистики // Звегинцев В. А. История языкознания XIX–XX веков в очерках и извлечениях. – М.: Наука, 1965. – 4.2. – С. 458–467.

54. Шлет Г. Г. Знак – значение как отношение sui generis его система(глава из рукописи) / Г. Шлет // Вопросы философии. – 2002. – № 12. – С. 79–93.

55. Щедрина Т. Г. Коммуникативное пространство философского сообщества (опыт реконструкции философского архива Густава Шпета / Т. Щедрина // Вопросы философии. – 2003. – № 8. – С. 106–119.

56. Щедрина Т. Г. У истоков русской семиотики и структурализма (исследование семейного архива Густава Шпета) / Т. Щедрина // Вопросы философии. – 2002. – № 12. – С. 75–79.

Публікації автора за темами дисципліни:

Баркасі В. В., Каленюк С. О., Коваленко І. В. Словник лінгвістичних термінів для студентів філологічних факультетів. – Миколаїв: Іліон, 2017. – 190 с. (частка – 2 др. арк.).

Методичне забезпечення до самостійної роботи з курсу «Компаративна лінгвістика та лінгвофілософія»:

1. Навчально-методичний комплекс.
2. Каленюк С. О. Сучасна українська літературна мова / Морфологія. Навчально-методичний посібник / С. О. Каленюк. – Миколаїв, 2017. – 225 с.
3. Баркасі В. В., Каленюк С. О., Коваленко І. В. Словник лінгвістичних термінів для студентів філологічних факультетів. – Миколаїв: Іліон, 2017. – 190 с. (частка – 2 др. арк.).

**Карта самостійної роботи студента
з дисципліни «Компаративна лінгвістика та лінгвофілософія»**

Кредит та тема	Академічний контроль (форма представлення)*	Кількість балів (за видами роботи)**	Кількість балів всього за кредит	Термін виконання (тижні)*
Кредит № 1 Тема: «Лінгвофілософський підхід до мови»	Конспект джерела:	10	70	
	Мультимедійна презентація	25		
	Конспект джерела:	10		
	Контрольна робота № 1	25		
Кредит № 2 Тема: «Контрастивна лексикологія»	Конспект джерела:	25	70	
	Підготовка повідомлення	25		
	Контрольна робота № 2	20		
Кредит № 3 Тема: «Порівняльна морфологія»	Мультимедійна презентація	25	70	
	Реферат	20		
	Словник до курсу	25		
Кредит № 4. Тема «Порівняльний синтаксис»	Мультимедійна презентація	25	70	
	Конспект джерела	25		
	Реферат	20		
Всього балів за самостійну роботу		280 балів	280 балів	

*за розкладом.

ВИДИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗА КРЕДИТАМИ

Денна форма навчання

№ з/п	Назви тем та види самостійної роботи за кредитами	Кількість Годин
Кредит 1. Лінгвофілософський підхід до мови		
1.	Тема 1. Філософія і мова. Зіставне мовознавство, типологія, характерологія й універсологія (реферативний огляд літератури).	20
Кредит 2. Контрастивна лексикологія		
2.	Тема 2. Предмет і завдання контрастивної лексикології. Етимологія української та англійської мов. Типологія лексичних систем.	20
Кредит 3. Порівняльна морфологія		
3.	Тема 3. Порівняльна характеристика граматичних категорій в українській і російській мовах.	20
Кредит 4. Порівняльний синтаксис		
4.	Тема 4. Порівняльна характеристика простого та складного речення у російській та українській мовах.	20
	Усього:	80

Заочна форма навчання

№ з/п	Назви тем та види самостійної роботи за кредитами	Кількість Годин
Кредит 1. Лінгвофілософський підхід до мови		
1.	Тема 1. Філософія і мова. Зіставне мовознавство, типологія, характерологія й універсологія (реферативний огляд літератури).	27
Кредит 2. Контрастивна лексикологія		
2.	Тема 2. Предмет і завдання контрастивної лексикології. Етимологія української та англійської мов. Типологія лексичних систем.	27
Кредит 3. Порівняльна граматики		
3.	Тема 3. Порівняльна характеристика граматичних категорій в українській і російській мовах.	26
Кредит 4. Порівняльний синтаксис		
4.	Тема 4. Порівняльна характеристика простого та складного речення у російській та українській мовах.	26
	Усього:	106

**Контрольні питання та завдання до самостійної роботи з курсу
«Компаративна лінгвістика та лінгвофілософія»**

1. Чим зумовлено зародження зіставного мовознавства? Назвіть перші лінгвістичні праці, в яких застосовуються елементи контрастивного аналізу.
2. Розкрийте взаємовідношення зіставного мовознавства і лексикографії. Назвіть перші багатомовні глосарії та словники.
3. Опишіть, яку роль у розвитку зіставного мовознавства відіграло ознайомлення європейських учених із санскритом?
4. Розкрийте значення праць Ф. Шлепера, А. Шлегеля, В. фон Гумбольдта, Ф. Бонна, А. Шлейхера в розвитку зіставного мовознавства.
5. Підготуйте доповідь на тему «Внесок українських учених у зіставне мовознавство».
6. Розкрийте зміст поняття «мовна типологія». Які різновиди мовної типології розрізняють у сучасному мовознавстві (залежно від обсягу досліджуваного матеріалу структурного і функціонального спрямування дослідження, напряму дослідження, мети дослідження, синхронічного й діахронічного аспектів)? У чому сутність ареальної типології?
7. Розкрийте суть основних принципів зіставних досліджень.
8. Назвіть основні методи і шляхи зіставного дослідження лексики.
9. Що повинен охоплювати і на яких принципах базується повний контрастивний аналіз лексико-семантичних систем? Назвіть основні методи і шляхи зіставного дослідження лексики.
10. У чому причина семантичної розбіжності слів-корелятивів різних мов? Які різновиди семантичної розбіжності слів-корелятивів найчастіше трапляються?
11. Охарактеризуйте вплив слів-символів на міжкультурну комунікацію. Що повинен ураховувати перекладач у процесі семантизації цієї групи лексики?
12. Порівняйте шляхи утворення неологізмів в англійській та українській мовах.
13. Напишіть твір-роздум на тему «У чому виявляється національно-мовна специфіка лексичного складу фразеологізмів?»

14. Як можна найефективніше виявити достовірну картину специфіки фразеології порівнюваних мов?
15. Складіть список літератури, присвяченої дослідженню теми «Національна специфіка фразеологізмів».
16. Підготуйте презентацію на тему «Формування українського та англійського словникового складу».
17. Подайте порівняльну характеристику категорії виду, особи, стану дієслова в українській та російській мовах.
18. Зробіть порівняльну характеристику простого речення в українській та російській мовах.
19. Зробіть порівняльну характеристику складного речення в українській та російській мовах.
20. Поясніть зв'язок категорії виду з категорією часу і способу дії.

Тематика рефератів

1. Типологічна характеристика української та російської мов.
2. Предмет фразеології та класифікація фразеологізмів у порівнюваних мовах.
3. Спільні етимологічні пласти української та англійської мови.
4. Інтернаціоналізми та псевдоінтернаціоналізми у порівнюваних мовах.
5. Асиміляція запозичень у порівнюваних мовах.
6. Функціональна диференціація лексики у порівнюваних мовах (стилістично нейтральна, книжна, просторічна лексика).
7. Термінологічна та професійна лексика у порівнюваних мовах.
8. Предмет і об'єкт лексикографії у порівнюваних мовах.
9. Види словників у порівнюваних мовах.
10. Категорія роду іменників в українській і російській мовах. Зв'язок із категорією істот / неістот.
11. Вияв категорії роду у іменниках спільного роду, у складених іменниках, у аббревіатурах.
12. Категорія роду прикметників, займенників, числівників, дієслів.
13. Категорія числа іменників в українській і російській мовах.

ГЛОСАРІЙ

Абсолютний час дієслова (*abszolút igeidő*) – час дії, що вказує на відношення до моменту мовлення. Форми дієслова, що його виражають, є формами абсолютного часу.

Абстрактні іменники (*elvont főnév*) – назви понять, суттєві ознаки яких узагальнюються настільки, що втрачається зв'язок із їх носіями; антонім – конкретні іменники.

Ад'єктивізація (лат. *adjectivum* – прикметник) (*adjektíváció, más szófajok melléknevesülése*) – перехід інших частин мови у прикметник, тобто набуття синтаксичних функцій і категоріального значення прикметника.

Адвербіалізація (лат. *adverbium* – прислівник) (*adverbialisáció, más szófajok átcsapása a határozószó kategóriába*) – перехід інших частин мови у прислівники, тобто набуття синтаксичних властивостей і категоріального значення прислівника.

Активний стан дієслова (*cselekvő ige*) – одна з двох грамем категорії стану дієслова, яка вказує, що суб'єкт, позначений підметом, є активним виконавцем дії (*Директор підписує довідку*); антонім – пасивний стан дієслова.

Аналітичні прикметники (*megformálatlan melléknév*) – невідмінювані лексеми (*хакі, беж, комі, ідиш*) або частини лексем у складі двокореневих слів (*нафтопродукти, профквиток, програма-мінімум*), що мають семантику прикметників (*ознака предмета*), але не мають залежних від означуваного іменника категорій роду, числа, відмінка і прикметникових флексій -ий, -а, -е.

Анафоричні (грец. *ἀναφορά* – віднесення) займенники (*anaforikus névtás*) – займенники, зміст яких розкривається з попереднього або наступного контексту.

Апелятивізація (*appellatíváció, köznevesülés*) – перехід власних іменників до розряду загальних (*Ом < ом*).

Апелятивні (лат. *appellatio* – звертання) вигуки

(*figyelemkeltőindulatszók*) – вигуки, які виражають звертання мовця до співрозмовника, щоб привернути його увагу (*eű!*, *агов!*, *агеű!*).

Аспект (лат. *aspectus* – погляд, вид) (*aspetkus, szemlélet*) – див. Категорія виду.

Аспектологія (*aspektológia, igés szemlélettan*) – розділ граматики, який вивчає дієслівний вид і всю сферу видових і суміжних із ними значень.

Вербалізація (лат. *verbum* – дієслово) (*igésülés, verbalizáció*) – перехід інших частин мови в дієслова, тобто набуття синтаксичних функцій і категоріального значення дієслова.

Вигук (*interjekció, indulatszó*) – частина мови, яка виражає емоції, волевиявлення та елементи думки. Те саме, що інтер'єктив.

Вид (*igeszemplélet*) – див. Категорія виду.

Видова пара (*igeszempléleti pár*) – дві лексично тотожні дієслівні словоформи, що розрізняються між собою лише граматичною семантикою виду.

Відміни іменників (*a főnevek esetalakja*) – групи слів, що мають спільні особливості в словозміні відповідно до їх родової належності.

Відмінкове значення (*az esetalak jelentése*) – смисл відношення між іменником (*займенником, числівником*) та іншим словом у словосполученні чи реченні.

Відносний час дієслова (*viszonyított igeidő*) – час дії, що вказує на відношення до іншої дії. Форми, що його виражають, називаються формами відносного часу.

Відносні займенники (*vonatkozó névmások*) – займенники, які вказують на відношення підрядної частини до іменника або до вказівного займенника (*сполучного слова*) головної частини складнопідрядного речення.

Відносні прикметники (*vonatkozó melléknév*) – прикметники, що називають ознаку через відношення до інших предметів.

Вказівні займенники (*mutató névmás*) – займенники, які виділяють певний предмет із ряду однорідних або вказують на предмет, ознаки предметів, кількість предметів, місце і час дії, згадані в попередньому контексті.

Власні іменники (*tulajdonnév*) – іменники, що виділяють предмет чи явище із однорідних і дають йому власну назву (*ріка Тиса, село*

Астей, місто Берегове, автор Ковач). Те саме, що пропріальні іменники; антонім – загальні іменники.

Вторинні прийменники (*összetett előjárószo*) – прийменники, які співвідносяться в сучасній мові з відповідними самостійними і службовими словами (*близько, довкола, вглиб, замість, збоку і под.*).

Гіпотактичні сполучники (лат. *hypotaxis* – *підрядність*), (*mellérendelő kötőszó*) – див. Підрядні сполучники.

Гіпотетична модальність (*feltételes modalitás*) – семантика, яка виражає невпевненість мовця в реальності повідомлення, лише її можливість, припущення; антонім – реальна модальність.

Граматика (грец. *γραμματική*, від *γρᾶμμα* – *літера, написання*), (*grammatika, nyelvtan*) – 1) вся незвукова і нелексична організація мови, що виявляється в її морфологічних категоріях, одиницях і формах, тобто структурна основа мови, її устрій, лад; 2) сукупність правил словозміни (*формотворення*), сполучуваності морфів у слова, слів у словосполучення і речення, тобто значеннєвих елементів нижчого рангу в значеннєві одиниці вищого рангу з метою реалізації комунікативної функції мови; 3) розділ мовознавства, що вивчає закономірності семантики, будови, творення, функціонування словоформ, лексем (*слів*), словосполучень, речень.

Граматична категорія (грец. *κατηγορία* – *судження, ознака*) (*nyelvtani kategória*) – єдність двох або більше однорідних формально виражених граматичних явищ, протиставлених одне одному за значенням і засобами вираження.

Граматичне значення (*nyelvtani jelentés*) – спільна семантика кількох граматичних одиниць одного класу, яка має в мові регулярне (*постійне, стандартне*) вираження.

Граматичне число (*nyelvtani szám*) – різновид загальної категорії числа недискретних іменників, які не пов'язані семантично з поняттям кількості (*один – багато*), не утворюють числового ряду (*один – два – три*), не мають значення числа, а мають лише граматичну форму числа (*тільки однини або множини*); антонім – семантико-граматичне число.

Граматичний рід (*nyelvtani nem*) – різновид загальної категорії, родове значення іменників якого не залежить від лексичного, не впливає з реальних особливостей позначуваних предметів, понять та явищ, не пов'язане зі статтю людей, тварин, а виражається

граматичними засобами спільно із словотвірними; антонім – семантикограматичний рід.

Грамматичні форми слова (словоформи) (*nyelvtani szóalak*) – різновиди одного й того самого слова, що тотожні лексично, але протиставлені граматичним значенням.

Грамеми (грец. *γραμμή* – *риска, абрис, мета*) (*gramméta*) – найменші компоненти граматичної категорії, які за загальною категоріальною семантикою становлять граматичну єдність, а за конкретним значенням і засобами вираження утворюють граматичне протиставлення (*опозицію*).

Давальний відмінок (*részeshatározó eset*) – форма відмінка іменника, прикметника, займенника, числівника, що сполучається з дієсловом (*рідше – іменником, прикметником*) і має значення спрямування дії, носія стану, присвійності (*подарувати мамі, наказ хлопцеві, підійти до берези, дитині сумно*). Д. в. відповідає на питання: кому? чому? якому? скільком? котрому?

Давноминулий час (лат. *plusquamperfectum* – *більше, ніж закінчене*) (*régmúlt idő*) – грамема часу, що означає минулу дію, яка повністю завершилася в доминулий час (*минулу дію, що передувала іншій минулій дії*) і вичерпала себе до моменту мовлення, на відміну від минулого часу, коли дія, відбулася до моменту мовлення, може продовжуватися і під час мовлення.

Двовидові дієслова (*kétaspektusú ige*) – дієслова, які вживаються в значенні то доконаного, то недоконаного виду, не маючи морфологічних ознак розмежування.

Дискретні (лат. *discretus* – *відокремлений, відособлений*) іменники (*tárgyas nevek*) – див. Предметні іменники.

Дієвідміна (*igeragozás-rendszer*) – 1) система змінюваних форм дієслова, що виражають категорії способу, часу, особи, числа, а у формах однини минулого часу й умовного способу – також роду; 2) група дієслів, що мають спільні особливості відмінювання залежно від характеру основи.

Дієвідмінювання (*igeragozás, konjugáció*) – відмінювання дієслова за особами, числами, часами і способами, а в минулому часі й умовному способі – за родами.

Дієприкметник (*melléknévi igenév, participium*) – вербоїдна

недієвідмінювана форма, що означає дію як ознаку предмета, виражену морфологічними категоріями дієслова і прикметника.

Дієприслівник (*határozószói igenév, adverbium verbale*) – вербоїдна невідмінювана форма дієслова, що означає додаткову дію як обставину протікання головної, виражена морфологічними категоріями дієслова, прислівника та власними суфіксами і виконує морфологізовану функцію обставини та додаткового присудка.

Дієслівні прислівники (*igei eredetű, deverbális határozószó*) – прислівники, які утворилися на основі дієслів та дієприслівників: майже (*від мати*), видно (*від видіти*), спішно (*від спішити*).

Дієслово (*лат. verbum*) (*ige*) – частина мови, яка означає категоріальне значення процесуальної дії, вираженої в категоріях виду, стану, способу, часу, функціонує в реченні здебільшого як присудок і має свої суфікси.

Дійсний спосіб, або індикатив (*лат. indicativus*) (*kijelentőigemód*) – грамема, що означає реальність дії в теперішньому, майбутньому і минулому часі.

Доконаний вид (*befejezett ige szemlélet*) – одна з граем категорії виду дієслова, яка означає дію із вказівкою на її обмеження в часі, на її завершеність у минулому або майбутньому, на її результативність, тобто дію, яка досягла своєї внутрішньої межі, за якою вона, вичерпавши себе, припиняється; антонім – недоконаний вид.

Допустові прийменники (*megengedő előjárószó*) – прийменники, які мають значення уступки (*всупереч, на противагу, незалежно від, незважаючи на і т. д.*).

Елатив (*лат. elatio – посилення*) (*abszolút felsőfok*) – одна з граем категорії ступеня вияву ознаки прикметників, яка означає безвідносну до порівняння абсолютну, крайню, граничну міру вияву ознаки, виражену за допомогою префіксів як-, що- і форми найвищого ступеня з префіксом най.

Емоційні (*лат. emoveo – хвилюю, збуджую*) вигуки (*érzelemkifejező indulatszó*) – вигуки, які виражають почуття, переживання, фізичний і психічний стан людини.

Загальні іменники (*közös főnév*) – іменники, які об'єднують поняття в єдиний розряд і дають їм спільну назву (*ріка, село, місто, машина, автор*). Те саме, що апелятивні іменники; антонім – власні

іменники.

Займенник (*névtás, pronomen*) – самостійна частина мови, яка не називає предмети, ознаки чи обставини, а лише вказує на них.

Займенникові прикметники (*melléknévi névtás*) – особлива група займенниково-вказівних слів (*той, цей, чий, мій, свій, такий, кожний*), яка семантично пов'язана з ознаками предмета й має прикметникові морфологічні засоби вираження.

Займенникові прислівники (*névtási határozószó*) – слова, що суміщають у собі значення займенника й прислівника. Вони не називають різних обставин, а лише або вказують на них, або узагальнюють їх, або виражають запитання.

Заперечні займенники (*tagadó névtás*) – займенники, які вказують на відсутність осіб, ознак предметів, кількості, місця, часу, тобто передають заперечення того змісту, який виражається післяпрефіксальною частиною слова.

Збірні іменники (*gyűjtőnév*) – іменники, що виражають неозначену множину (*сукупність*) предметів або осіб як єдине неподільне ціле; антонім – одиничні займенники.

Зворотний займенник (*visszahatónévtás*) – займенник (*себе*), який вказує на особу або предмет, що виступає у реченні в ролі об'єкта і співвідноситься з тією ж особою чи предметом, але в позиції суб'єкта, тобто вказує, що об'єктом і суб'єктом є та сама особа або предмет.

Зворотний стан (*visszaható ige*) – одна з трьох (*за В. Виноградовим*) градем категорії стану дієслів, яка охоплює ті дієслова на -ся, що утворилися від перехідних дієслів, але не можуть мати при собі додатка в орудному відмінку.

Зворотні дієслова (*visszaható ige*) – дієслова на -ся, які не утворюють станової пари, є одностановими і належать лише до активного стану.

Звуконаслідувальні слова (*hangutánzó szó*) – невідмінювані лексичні одиниці, що відтворюють засобами мови природні нечленороздільні звуки людей, тварин, предметів.

Знахідний відмінок (*tárgyeset*) – форма відмінка іменника, прикметника, займенника, числівника, що сполучається з дієсловом і вказує на об'єкт спрямування дії, а також має різні обставинні значення (*читати повість, пити молоко, повторити п'ять разів*). З. в. відповідає на

питання: кого? що? скільки? котрий? якого?

Іменник (лат. *substantivum*) (*főnév*) – самостійна частина мови, що має категоріальне значення предметності, виражене класифікаційними категоріями роду й істоти / неістоти, словозмінними категоріями числа і відмінка, синтаксичними властивостями та власними слотовірними суфіксами.

Іменникові займенники (*főnévi névmás*) – займенники, які передають узагальнено-предметне значення і вказують на предметність, виражену в категоріях роду (*непослідовно*), числа, відмінка.

Іменникові прислівники (*denominális v. ragszilárdulások határozószó*) здебільшого сформувалися: а) із застиглих форм іменників, що одержали самостійне значення: взяти даром, іти лісом, їхати галопом (О. в.); б) із застиглих прийменниково-відмінкових форм: здавна, зблизька (*прийменник З. + Р. в.*), віддавна (*прийменник від + Р. в.*); в) із числівників з прийменниками: удвоє, втроє; г) із прикметників: гáряче, тéпло.

Інтер'єктивація (*átcsapás az indulatszó kategóriájába, interiectivatio*) – перехід інших частин мови у вигуки, тобто набуття синтаксичних функцій і категоріального значення вигука.

Інфінітив (лат. *infinitivus* – *неозначений*) (*főnévi igenév, infinitivus*) – неозначена неособова нефінітивна вербоїдна форма дієслова, яка називає дію або непроцесуальний стан безвідносно до дійсності, часу, особи, числа, виражена морфологічними категоріями виду, перехідності / неперехідності, вживається в позиції усіх членів речення і структурно оформлена суфіксами -ти, -ть (*малювати, мріяти; малювать, мріять*).

Істота (*élőlény*) – одна з двох грамем іменникової категорії істот / неістот, що узагальнює назви людей, тварин, міфічних істот, іграшкових виробів, які граматично виражаються: 1) закінченням -а (-я) з родовим відмінком однини; 2) тотожністю закінчень знахідного відмінка з родовим в іменниках чоловічого роду однини і множини; 3) тотожністю закінчень знахідного відмінка з родовим в іменниках жіночого і середнього роду множини, антонім – неістота.

Категоріальне значення (*kategoriális jelentés*) – узагальнений абстрагований зміст певної групи слів зі спільною синтаксичною функцією, виражений формальними мовними засобами; антонім – індивідуальне значення.

Категорія виду (*az igeszemlélet kategóriája, ageaspektus*) – відношення дії, названої дієсловом, до внутрішнього обмеження (*межі, рубежу*). Те саме, що аспект.

Категорія відмінка (*a főnév eset kategóriája*) – відношення іменника до інших слів у словосполученні чи реченні, яке виражається в протиставлених рядах граматичних форм.

Категорія істот / неістот (*élőlény / élettelen dolog kategóriája*) – відношення предметності до граматичного поняття живого і неживого.

Категорія особи дієслів (*az ige személyének kategóriája*) – відношення дії до конкретних різновидів суб'єкта.

Категорія перехідності / неперехідності дієслів (*tárgyas / tárgyatlan igei jelentéskategória*) – відношення дії, названої дієсловом, до об'єкта.

Категорія роду (*a nyelvtani nem kategóriája*) – відношення міжузгоджуваними і узгоджувальними словами.

Категорія способу дієслів (*az igemód kategóriája*) – граматична категорія дієслова, яка виражає відношення дії чи стану до дійсності, встановлюване мовцем як реальне або ірреальне.

Категорія стану (*az aktivum / passzivum kategóriája*) – відношення дії, названої дієсловом, до суб'єкта і взаємовідношення суб'єкта і об'єкта в процесі виконання дії, яке виявляється в двох ситуаціях: 1) логічний суб'єкт (*діяч*) і граматичний підмет збігаються (*Художник малює картину*); 2) логічний суб'єкт (*діяч*) і граматичний підмет не збігається (*Картина малюється художником*), що в граматиці виражається грамемою активного стану (*активний діяч*) і грамемою пасивного стану (*пасивний діяч*). При перетворенні активного стану в пасивний у семантичному плані відбувається заміна логічного суб'єкта об'єктом, а в граматичному плані – перетворення підмета на додаток в орудному відмінку, а прямого додатка – в підмет.

Категорія ступеня вияву ознаки (*fokozás v. gradáció kategóriája*) – категорія, яка вказує на рівень та інтенсивність вияву ознаки одного предмета відносно іншого або ознаки того самого предмета в різний час.

Категорія ступеня ознаки прикметників (*a melléknévi tulajdonság fokának kategóriája*) – відношення ознаки предмета, вираженої якісним прикметником, до рівня її інтенсивності її вияву, який має в українській мові чотири ступені (*нульовий, вищий, найвищий,*

абсолютний), що в граматиці відповідає чотирьом грамемам: грамема нульового рівня ознаки, грамема вищого ступеня вияву ознаки (*компаратив*), грамема найвищого ступеня вияву ознаки (*суперлатив*), грамема абсолютного вияву ознаки (*елатив*).

Категорія темпоральності (лат. *temporalis* – часовий, *temporalitas* – обмеженість учасі) – див. Категорія часу.

Категорія часу (*az idő kategóriája*) – відношення дії дієслова до моменту повідомлення про неї або до іншої дії з метою темпоральної характеристики подій, стану, про які йдеться в реченні.

Категорія числа (*a szám kategóriája*) – відношення предметності до її кількісного вияву, що є безпосередньою чи опосередкованою вказівкою на кількість предметів.

Кличний відмінок, прями́й відмінок (*megszólító eset*) – форма іменника, що називає особу (*персоніфікований предмет*), до якої звернена мова. Іменники І-ї відміни у К. в. мають закінчення -о, -е/-є, -ю. Напр.: мамо, дружино, Катерино, земле, бабусю, Галю. Іменники II-ї відмінки у К. в. мають закінчення -е, -у/-ю, -и. Напр.: хлопче, чоловіче, сину, батьку, лікарю, Господи.

Компаратив (лат. *comparativus* – порівняльний) (*középfok, gradus comparativus*) – одна з грамем категорії ступеня вияву ознаки прикметників, яка означає, що та сама ознака в одному предметі виявляється більшою (*меншою*) мірою, ніж в іншому, або в тому самому предметі, але в інший час.

Комунікативи (лат. *communicare* – повідомляти, розмовляти) (*érzelem- és akaratkifejező mondatzók, indulatszómondatok*) – лексико-семантичний клас незмінних слів вигукового характеру, які виражають цілісну думку і функціонують як основні нечленні речення.

Кон'юнкціоналізація (лат. *conjunctionis* – сполучник) (*kötőszavasulás, konjunkcionalizáció*) – перехід інших частин мови в сполучники шляхом набуття синтаксичних властивостей і категоріального значення сполучника.

Конкретні іменники (*konkrét főnév*) – іменники, в яких типізується лише конкретне уявлення про предмет; антонім – абстрактні іменники.

Лексико-граматичні розряди (*lexikai-grammatikai szóosztályok*) – групи іменників, які протиставляються за значенням, але мають спільні

граматичні засоби вираження роду, числа, відмінка, особи / неособи.

Лексико-семантична група (*lexikai-szemantikai csoport*) – певна кількість слів, які об'єднуються за спільною семантикою, незалежно від структури (*назва осіб за відношенням до музичних інструментів, назви осіб за національністю, назви ознак за кольором предметів і т. д.*).

Лексичне значення (*lexikai jelentés*) – конкретно-індивідуальний зміст слова, який є відображенням або вираженням та фіксацією в свідомості елемента дійсності, позначеного звуками.

Майбутній час дієслів (*az ige jövő ideje*) – грамема, яка називає час дії, що відбудеться після повідомлення про неї або після завершення іншої дії (*писатиму; Посміхнися тоді, коли посміхнешся ти*).

Минулий час дієслів (*az ige múlt ideje*) – грамема, яка називає час дії, який протікає до моменту мовлення про неї або до початку протікання іншої дії (*записав; Сідав обідати після того, як мив руки*).

Місцевий відмінок (*elöljárós eset*) – форма відмінка іменника, що сполучається з дієсловами, іменниками, прикметниками і вживається лише з прийменниками на позначення місця, часу, знаряддя, способу дії, ознаки предмета (*гуляти в лісі, їхати на дорогому автомобілі, грати на скрипці, відпочивати у кімнаті*). М. в. відповідає на питання (на) кому? (на) чому?

Множина (*többes szám*) – грамема, яка означає розчленовану множинність предметів чи осіб, тобто показником того, що предметів (*осіб*) два і більше; антонім – одинна.

Модальні дієслова (*modális ige*) – дієслова, лексичним значенням яких виражається відношення до змісту висловлення, оцінка його автором висловлення. Модальні дієслова вказують на можливість і намір, повинність, бажання: *могти, уміти, мусити, сміти, бажати, хотіти, прагнути, намагатися, старатися, намірятися, вагатися* тощо.

Модальні слова або модальник (*modális szavak*) – лексико-граматична категорія, яка об'єднує незмінні слова і словосполучення, що виражають суб'єктивно-об'єктивні відношення людини до явищ дійсності та їх зв'язків, оцінюючи ці явища і зв'язки з точки зору їх імовірності, можливості, необхідності тощо. Модальні слова не виступають у реченні у ролі його членів. За своїм значенням модальні слова (*модальники*) поділяються на дві групи: а) слова, що виражають

модально-логічну оцінку висловлення з погляду його реальності, ймовірності, прямого ствердження: *безумовно, безперечно, дійсно, звичайно, зрозуміло, правда, справді, факт* та ін.;б) слова, що виражають значення можливості, впевненості, невпевненості, вірогідності, припущення: *видно, здається, можливо, може, мабуть, певно*.

Модальність (лат. *modus* – *міра, спосіб*) (*modalitás*) – функціонально-семантична категорія, яка виражає відношення змісту висловлювання до дійсності і мовця до змісту висловлювання.

Морфологічна категорія (*alaktani v. morfológiai kategória*) – система протиставлених рядів морфологічних форм (*грамем*). Доскладу морфологічної категорії належить мінімум два ряди форм, наприклад категорія числа, що утворюється рядами форм однини і множини. Морфологічне значення, спільне для всіх форм, що утворюють ряд, називається категоріальним морфологічним значенням.

Морфологічна (типологічна) класифікація мов (*a nyelvek tipológiai csoportosítása*) – класифікація мов світу, в основу якої покладені морфологічна будова і способи вираження граматичних значень слова. За цією класифікацією виділяються мови: 1) аморфні, або кореневі; 2) аглютинативні; 3) флективні; 4) полісинтетичні, або інкорпоруючі. Українська мова відноситься до флективних, угорська – до аглютинативних мов.

Морфологія (грец. *μορφή* – *форма, вигляд і λόγος* – *слово, вчення*) (*alaktan, morfológia*) – частина граматичного устрою мови, яка об'єднує граматичні класи слів (*систему морфологічних одиниць*), притаманні їм морфологічні категорії форми, а також правила їх функціонування.

Мутаційне значення (*jelentésváltozás*) – словотвірне значення, при якому лексичне значення твірного слова після приєднання форманта змінюється в похідному слові (*ліс – лісник*).

Називний відмінок, прямий відмінок (*alanyeset*) – вихідна відмінкова форма іменника, прикметника, займенника, числівника, що виконує номінативну функцію і протиставляється іншим відмінковим («непрямим») формам (*дівча, відомий, вона, два*). Форма Н. в. вживається у ролі підмета, іменної частини складеного присудка.

Наказовий спосіб, або імператив (лат. *imperativus*) (*felszólító mód*) – грамема, що означає імперативну дію, яка виражає

волевиявлення мовця, спонукання у формі наказу, заклику, побажання, поради, прохання, вимогу, пропонування.

Недискретні іменники (*anyagnév*) – див. Речовинні іменники.

Недоконаний вид (*az ige folyamatatos alakja, imperfektív aspektusa*) – одна з двох грамам дієслівної категорії, яка означає, що дія триває постійно, не має внутрішнього обмеження, не досягає внутрішньої межі і тому є незавершеною в часі (*не має кінця*); антонім – доконаний вид.

Неістота (*élettelen tárgy*) – одна з двох грамам іменникової категорії істота / неістота, що узагальнює назви речей, явищ, подій, абстрактних понять, рослин, дій, ознак і под., які граматично виражаються: 1) закінченням -у (-ю) в родовому відмінку однини; 2) тотожністю закінчень знахідного відмінка з називним в іменниках чоловічого роду однини й множини; 3) тотожністю закінчень знахідного відмінка з називним в іменниках жіночого і середнього роду множини; антонім – істота.

Неозначені займенники (*határozatlan névmás*) – займенники, які вказують на невизначеність особи, предмета, ознаки, кількості, місця і часу дії.

Непервинні вигуки (*másodlagos v. származék indulatszó*) – вигуки, які співвідносяться з іншими частинами мови, від яких вони утворені, тобто похідні; антонім – первинні вигуки.

Несинтаксичне значення (*nem mondattani jelentés*) – граматичне значення, яке формується в надрах слова на основі морфем незалежно від сполучуваності з іншими одиницями в реченні; антонім – синтаксичне значення.

Нульове закінчення (*zérus végződés*) – закінчення, яке виконує роль невираженого (*прихованого, імпліцитного*) показника граматичного значення, що в інших позиціях передається вираженою звуками флексією.

Нумералізація (*лат. numeralis – числовий*) (*számnevesülés*) – перехід інших частин мови в числівник, тобто набуття синтаксичних функцій і категоріального значення числівника.

Обставинні прислівники (*határozó határozószók*) – характеризують дію, ознаку, зрідка предмет з позиції різних обставин – способу дії, часу, місця, причини, мети і сполучаються з дієсловами, прикметниками, прислівниками та іменниками.

Оди́ничні (одномі́сні) сполучни́ки (*egyес kötőszók*) – сполучники, які в реченні чи словосполученні, розташовуються між поєднуваними компонентами (членами речення, предикативними частинами складного речення), тяжіють до одного з них, не повторюючись і не поділяючись на частини.

Оди́ничні і́менни́ки (*egyedi név*) – іменники, які називають один предмет чи особу і виражені суфіксами -ин, -ин-а, -инк-а -иночк-а. Те саме, що сингулятиви; антонім – збірні іменники.

Оди́нина (*egyес szám*) – грамема, яка означає один предмет чи одну особу тощо; антонім – множина.

Означальні займенники (*melléknévi névmás*) – один із займенникових розрядів, який охоплює займенники, що вказують на узагальнену ознаку предмета (на відміну від прикметників, які називають конкретну ознаку прикметника).

Означальні прислівники (*jelzői határozószó*) – лексико-семантичний розряд, до якого входять прислівники, які означають ознаку дії, ступінь якості, ступінь інтенсивності, ступінь вияву ознаки, порівняння, пояснюючи дієслово, прикметник і прислівник, і сполучаються з дієсловами, прикметниками, прислівниками (*спокійно спати; надзвичайно вродлива; трохи втомився*).

Орудний відмінок (*eszközhatározó eset*) – форма відмінка іменника, що сполучається з дієсловами, іменниками, прикметниками і вживається з прийменниками чи без прийменників на позначення: а) інструмента або знаряддя і засобу дії (*писати ручкою, махнути рукою*); б) безпосереднього об'єкта, сфери поширення дії (*керувати навчальним закладом, володіти мовами*); в) предикативної характеристика (*бути викладачем*); г) обставин дії (*працювати ночами, іти полем*), способу дії (*співати басом, говорити літературною мовою*), порівняння (*вити вовком, летіти стрілою*), асоціацій (*схожий з матір'ю, сильний здоров'ям*); г) суб'єкта дії (*план затверджується ректором, наказ виконується студентами*) та ін. О. в. відповідає на питання ким? чим?

Особові займенники (*személyes névmás*) – один із займенникових розрядів, який охоплює займенники, що вказують на особу, не називаючи її.

Парадигма (грец. *παράδειγμα* – приклад, зразок) (*paradigma, ragozási sor*) – у морфології термін вживається на позначення системи

словоформ однієї лексеми та схеми словозміни, яка виражається за допомогою флексій.

Партикуляція (лат. *particula* – частка) (*más szófajok átcsapása a módosítószó kategóriájába, partikuláció*) – перехід інших частин мови в частку.

Пасивний стан дієслова (*szenvedő igealak*) – одна з двох градем категорії стану дієслова, яка вказує, що суб'єкт, позначений підметом, є пасивним, тобто він лише стосується дії, а не виконує її, а фактичний виконавець дії позначений додатком в орудному відмінку при дієслові з закінченням *-ся* (*Твір пишеться студентом*); антонім – активний стан дієслова.

Первинні вигуки (*elsődleges indulatszó*) – вигуки, які в сучасній мові вже не співвідносяться з тими частинами мови, від яких вони утворилися; антонім – непервинні вигуки.

Первинні прийменники (*elsődleges előjárószó*) – найдавніші прийменники, які в сучасній мові не мають співвідносних самостійних чи службових слів, виступають лише в позиції прийменника, становлять одну морфему, мають високий рівень абстракції (*в, від, до, з, на і т. д.*).

Перехідність / неперехідність дієслів (*tárgyas / tárgyatlan v. tranzitív / intranszítív ige*) – див. Категорія перехідності / неперехідності дієслів.

Питальні займенники (*kérdő névmás*) – займенники, які вказують на питання про особу, предмет, якість предмета, кількість, належність, час і місце дії.

Підрядні сполучники (*alárendelő kötőszó*) – сполучники, які поєднують підрядну предикативну частину з головною в складнопідрядному реченні. Те саме, що гіпотактичні сполучники.

Повні / короткі прикметники (*a melléknév teljes / rövid alakja*) – повними (членими) називають прикметники, що здатні поділятися на основу і флексію, виражену звуками; короткими (нечленими) є прикметники, які в називному та знахідному відмінках чоловічого роду мають нульове закінчення (*винен, повинен, варт, винуват, годен, готов, жив, здоров, рад, ладен, повен та ін.*).

Порядкові числівники (*sorszámnév*) – числівники, які називають порядок предметів при лічбі, точне місце предмета серед подібних (*третій – це предмет, що знаходиться після другого і перед*

четвертим); утворені від числівникових основ і виражені флексією прикметникового характеру.

Предикативні прислівники (*-но, -то végű állítmányi alakok*) – прислівники, які в реченні вживаються у функції присудка (*предиката*), мають категоріальне значення стану особи чи природи, функціонують в односкладних (*безособових*) реченнях як головний предикативний член, набувають статусу окремої самостійної частини мови – станівника (*слів категорії стану*) – див. Станівник.

Предикативні форми на -но, -то (*-но, -то állítmányi alakok*) – невідмінювані дієслівні безособові форми у синтаксичній функції головного члена односкладних (*безособових*) речень (*за іншою теорією – присудка, тобто предиката*), утворені від дієслівних та ад'єктивних основ додаванням суфікса -о.

Предметні іменники (*tárgyak nevei*) – іменники, які позначають об'єкти, реалії, що піддаються обчисленню. Те саме, що дискретні іменники; антонім – речовинні іменники.

Предметність (*tárgyiasság*) – категоріальне значення іменників як частини мови, яке узагальнює семантику істот і неістот.

Препозиціоналізація (*лат. praepositionis – прийменник*) (*más szófajok átcsapása az előjárószó kategóriába*) – перехід інших частин мови в прийменник, тобто набуття синтаксичних функцій і категоріального значення прийменника.

Прийменник (*лат. praepositionis*) (*előjáró, prepozíció*) – незмінна службова частина мови, категоріальним значенням якої є підрядний зв'язок іменника (*або його еквівалента*) з іншими словами у реченні або словосполученні, який виражається разом з іменником (*або його еквівалентом*) за допомогою непрямих відмінків, входячи до підмета, додатка, означення, обставини.

Прикметник (*лат. adjectivum*) (*melléknév*) – частина мови з атрибутивною та предикативною функціями, яка має категоріальне значення непроцесуальної ознаки предмета, вираженої синтаксичними категоріями роду, числа, відмінка, категорією членності / нечленності й суфіксами.

Прикметникові займенники (*melléknévi névmás*) – займенники, які узагальнено вказують на ознаку особи чи предмета, виражену залежними категоріями роду, числа, відмінка.

Присвійні займенники (*birtokos névmás*) – займенники, що вказують на належність предмета особі або іншій істоті.

Присвійні прикметники (*birtokosjelölő melléknév*) – відносні прикметники, які мають значення індивідуальної належності.

Присвійність (посесивність) (*birtokviszony*) – одна з універсальних понятійних категорій мови, яка означає відношення предмета до особи, тобто належність предмета особі, що виражається синтаксичними, лексичними і морфологічними засобами. Вона властива дієсловам, іменникам, прикметникам, займенникам.

Прислівник (лат. *adverbium*) (*határozószó*) – лексикограматичний клас невідмінюваних слів з категоріальним значенням непроцесуальної ознаки дії, ознаки непроцесуальних ознак (*якості*), зрідка ознаки предмета, що виконує синтаксичну функцію обставини або означення, інколи частини присудка.

Прислівникові займенники (*névmási határozószók*) – займенники, які вказують на спосіб дії, її час, місце, причину, не називаючи її.

Причинові прийменники (*okot kifejező elöljáró*) – прийменники, які вказують на причину (від, через, завдяки, внаслідок, під впливом, з огляду на і под.).

Проніміналізація (лат. *pronomen – займенник*) (*más szófajok átcsapása a névmás kategóriájába, pronomenalizáció*) – перехід інших частин мови в займенники, тобто набуття вказівної (*дейктичної*) функції займенника.

Прості прийменники (*egyszerű elöljáró*) – прийменники, що складаються з однієї морфеми (*без, від, до, між, на, в, під, за і под.*).

Прості сполучники (*egyszerű kötőszó*) – первинні однокореневі сполучники, які ні синхронно, ні діяхронно не поділяються на складові частини (*і (й), та, а, бо, ні, чи*).

Просторові прийменники (*tért kifejező elöljárószó*) – прийменники, які вказують на простір, місце, напрямок, місцезнаходження, шлях руху, відстань, проміжок, висхідний і кінцевий пункт (*біля, на, вглиб, довкола, напроти, через, поблизу, поміж, з-над, край і под.*).

Реальна модальність (*valós v. reális modalitás*) – семантика, яка виражає впевненість мовця в реальності повідомлення; антонім – гіпотетична модальність.

Речовинні іменники (*anyagnév*) – іменники, що означають однорідні за складом речовини, матеріали, які зберігають властивості цілого і які можна лише виміряти, а не порахувати. Те саме, що недискретні іменники; антонім – предметні іменники.

Родовий відмінок, генетив (*birtokos eset*) – форма відмінка іменника, прикметника, числівника, займенника, дієприкметника, що сполучається з дієсловом, іменником, прислівником і має значення об'єкта, на який поширюється дія, повністю або частково, незалежності, кількості предметів, виконавця дії та ін. (*навчання учнів, купив молока, підручник однокурсника, мішок картоплі, плач дитини*). Р. в. відповідає на питання: кого? чого? якого? котрого?

Самостійні слова (*повнозначні слова*) (*tartalmas szavak vszófajok*) – основний структурно-семантичний клас слів, які мають самостійне лексичне значення й служать назвами предметів, ознак, дій тощо. До самостійних (*повнозначних*) належать слова, що вказують на предмети, їхні ознаки або кількість, не називаючи їх. Самостійні слова здатні утворювати словосполучення і в реченні виступати в ролі його членів. Самостійні слова утворюють головний лексичний і граматичний фонд мови. До самостійних (*повнозначних*) слів належать іменники, прикметники, числівники, займенники, дієслова, прислівники.

Семантико-граматичне число (*jelentési-nyelvtani szám*) – різновид загальної категорії числа дискретних іменників, які семантично пов'язані з поняттям кількості (один – багато), утворюють числовий ряд (один – два – три), мають і значення числа, і граматичну форму числа, тобто змінюються за числами, мають грамеми однини і множини; антонім – граматичне число.

Семантико-граматичний рід (*jelentési-nyelvtani nem*) – різновид загальної категорії, родове значення якого залежить від лексичного значення (*стать, вік істот тощо*), що зумовлює граматичну форму іменника; антонім – граматичний рід.

Сингулятиви (лат. *singularis* – *окремий, одиничний*) (*egyszeri főnév*) – див. Одиничні іменники.

Синтаксичне значення (*mondattani v. szintaktikai jelentés*) – граматичне значення, яке формується внаслідок сполучуваності однієї граматичної одиниці з іншою і зумовлене нею; антонім – несинтаксичне значення.

Складені прийменники (*két v. több szóból álló előjárói szerepű alakulások*) – прийменники, які складаються з кількох слів (*в інтересах, за винятком, з допомогою, на чолі, на випадок і под.*).

Складені сполучники (*két vagy több szóból álló kötőszóserű alakulások*) – сполучники, які становлять багатослівну роздільно оформлену конструкцію, що виникла внаслідок поєднання відмінкових форм займенника з іншими самостійними і службовими словами, які втратили свої первісні частиномовні ознаки (*тому що, незважаючи на те що, подібно до того як, задля того щоб, через те що, в міру того як, у зв'язку з тим що та ін.*).

Складні прийменники (*összetett előjáró*) – прийменники, які складаються з кількох простих, тобто з кількох морфем (*задля, заради, з-під, по-біля, поміж, з-поміж і под.*).

Складні сполучники (*összetett kötőszó*) – однослівні одномісні нерозкладні сполучники, які складаються з кількох етимологічно прозорих простих сполучників, займенників, прийменників, часток (*але – а+ле, або – а+бо, якщо – як+що*).

Службові слова (*viszonyzó*) – несамотійні слова, які виражають семантико-синтаксичні відношення між словами, реченнями, різні відтінки суб'єктивної модальності. Службові слова не виконують номінативної функції, не мають морфологічних категорій, не бувають самостійними членами речення та словами-реченнями. Вони незмінювані й здебільшого не мають власного словесного наголосу. На основі спільності виконуваної функції службові слова поділяються на такі частини мови: прийменники, сполучники, частки. Антонім – самостійні слова.

Сполучник (*лат. conjunctionis*) (*kötőszó, coniunctio*) – незмінна службова частина мови, клас слів, який має категоріальне значення зв'язку слів як однорідних членів речення, предикативних частин складних речень і речень у тексті.

Спонукальні вигуки (*akaratkifejtő v. buzdító indulatszó*) – вигуки, які виражають спонукування, наказ, розпорядження, заклик, заохочення до дії та інші форми волевиявлення.

Спосіб дієслівної дії (*a cselekvés lefolyásának módja*) – додаткова семантика, яку вносять у дієслова афікси разом із видовим значенням.

Суб'єктивна модальність (*szubjektív modalitás*) – факультативна

ознака висловлювання, яка вказує на ставлення мовця до змісту висловлювання; антонім – об’єктивна модальність.

Субстантиваци́я (лат. *substantivum* – іменник) (*főnevesülés, szubsztantiváció*) – перехід інших частин мови в іменники, тобто набуття синтаксичних властивостей і категоріального значення іменника.

Суперлатив (лат. *superlatio* – перебільшення) (*a melléknév felső fok*) – різновид складеної форми найвищого ступеня ознаки, вираженої шляхом порівняння її з тією ж ознакою усіх предметів цієї категорії за допомогою простої форми найвищого ступеня з префіксом най- та суфіксом -іш-ий і прийменників з, серед, з-поміж із родовим відмінком іменників множини (*найталановитіший з усіх студентів*).

Сурядні сполучники (*mellérendelő kötőszó*) – сполучники, які поєднують члени речення і предикативні частини складних речень як рівнозначні, відносно автономні в структурно-семантичному плані. Те саме, що паратактичні сполучники.

Темпоральні прийменники (*viszonyt kifejező elöljáró*) – прийменники, що вказують на час, одночасність, різночасність, протяжність у часі, часову попередність або наступність, початок, кінець тощо (*біля, на, проти, впродовж, під час*).

Теперішній час (*jelen idő*) – грамема, яка називає час дії, що збігається з моментом мовлення про неї або з часом протікання іншої дії.

Тезаурус (від гр. *thesaurus* – скраб, скарбниця) – словник, у якому з максимальною повнотою відбито лексичний склад мови; перелік слів супроводжується уживанням їх у текстах. Тезаурус створюється для опису історичних пам’яток, мови письменників, окремих творів. Тезаурусом називають також словник, у якому слова об’єднані в певні групи за поняттями. Родові й видові відношення між поняттями допомагають знайти в тезаурусі потрібне слово.

Умовний спосіб, або кон’юнктив (лат. *conjunctivus*) (*feltételes igemód*) – грамема, яка означає передбачувану, можливу, бажану, але не реальну, тобто не обов’язкову дію.

Умовні прийменники (*feltételes elöljáró*) – прийменники, які вказують на умову (*у разі, при умові*).

Фінітивні дієслова (лат. *verba finita* – дієслово означене [в часі, числі, особі]) (*személyragos v. határozott igealak, verbum finitivum*) –

особові форми дієслів, тобто дієслова, які змінюються за особами, числами і часами.

Цільові прийменники (*célt kifejező elöljáró*) – прийменники, які вказують на мету (*для, задля, ради, заради, з метою, в інтересах, на честь і под.*).

Частини мови (*szófaj*) – лексико-граматичні класи (*групи*) слів, що розрізняються категоріальним значенням, притаманними їм морфологічними ознаками, синтаксичними властивостями в складі словосполучень та речень і за суфіксами.

Частка (*módosítószó*) – група службових невідмінюваних слів, які служать для семантичного поєднання в реченні різнорідних його членів, утворення деяких морфологічних категорій, надання висловлюванням і його частинам додаткових смислових, модальних і емоційно-експресивних відтінків, необхідних у комунікативному процесі.

Числівник (*лат. numeralis – числовий*) (*számnév*) – самотійна змінювана частина мови, до якої належать слова, що мають категоріальне значення означеної кількості і абстрактного числа, виражене категоріями роду, числа, відмінка і власними суфіксами.

Член речення – слово, що входить до складу речення. Члени речення поділяються на головні (*англ. PrinciplePartsoftheSentence*) і другорядні (*англ. SecondaryPartsoftheSentence*). До головних членів речення належать підмет (*англ. Subject*) і присудок (*англ. Predicate*). Другорядні члени речення – це додаток (*англ. Object*), означення (*англ. Attribute*) та обставина (*англ. Adverbialmodifier*).

Якісні прикметники (*tulajdonságjelölő melléknév*) – прикметники, що означають властивість предмета безвідносно до інших предметів.

ТЕСТИ

Із чийм іменем пов'язують залучення терміна «морфологія»?

- А. Й. Гете
- Б. О. Селіванова
- В. Г. Циганенко

Який із діахронічних методів був першим науковим лінгвістичним методом?

- А. порівняльний
- Б. зіставний
- В. порівняльно-історичний

Який учений увів поняття звукових законів і термін «індоєвропейські мови»?

- А. Ф. Бопп
- Б. Р. Раск
- В. Я. Грімм

Яку спільну типологічну характеристику на фонетичному рівні мають українська і російська мови?

- А. мови флективні
- Б. мови консонантні
- В. мови однакові

На граматичному рівні різне «бачення світу» відображається у ...

- А. виборі мовних форм
- Б. картині світу
- В. мисленні

Морфологічні категорії поділяються на класифікуючі та словозмінні за

...

- А. способом мовної реалізації
- Б. способом творення
- В. ідентифікуючим способом

Категорії, в яких графемами виступають словоформи, протиставлені за певним граматичним значенням...

- А. словесні категорії
- Б. словозмінні категорії
- В. літерні категорії

Морфологічні категорії, що характеризуються двома графемами називаються ...

- А. бінарними
- Б. тернарними
- В. полікомпонентними

Морфологічні категорії, що характеризуються трьома графемами називаються ...

- А. бінарними
- Б. тернарними
- В. полікомпонентними

Морфологічні категорії, у яких наявні 6–7 словоформ у категорії відмінка називаються ...

- А. бінарними
- Б. тернарними
- В. полікомпонентними

Морфологічний рівень мовної системи, найбільш стійкий до ...

- А. історичних змін та запозичень
- Б. словозмін
- В. утворення нових форм

Граматичні значення, що виражають одиниці морфологічного рівня називаються ...

- А. словами
- Б. закінченнями
- В. словоформами

У яких категоріях грамемами виступають класи слів, що мають мінімальну спільну граматичну характеристику?

- A. класифікуючі
- B. словозмінні
- B. словотвірні

У російській мові називний відмінок іменника в однині слугує для номінації предмета і для номінації ...

- A. адресата мовлення
- B. характеристики мовця
- B. характеристики повідомлення

В українській мові функції номінації предмета і адресата мовлення диференційовані між ...

- A. орудним і давальним відмінками
- B. називним і кличним відмінками
- B. родовим і місцевим відмінками

Чи існує в російській мові відповідник до українського слова «жіноцтво»?

- A. існує
- B. не існує
- B. існує, але використовується не часто

Скільком частинам мови в українській і російській мовах притаманна категорія роду?

- A. 2
- B. 3
- B. 4

Для якої частини мови категорія роду виявляється класифікуючою?

- A. іменник
- B. прикметник
- B. займенник

Паралельно з назвою порівняльне літературознавство в українській мові вживають термін ...

- А. літературна компаративістика
- Б. граматика
- В. зіставне мовознавство

Засновником компаративного напрямку в літературознавстві вважається ...

- А. Ю. Лотман
- Б. Т. Бенфей
- В. Ф. Ніцше

Хто є автором книги «Теорія літератури й компаративістика»?

- А. М. Наєнко
- Б. О. Галич
- В. Д. Наливайко

Компаратвістика – це

- А. наукова дисципліна, метою якої є виявлення міжлітературних зв'язків на основі зіставлення творів та явищ національних письменств одного чи різних історичних періодів
- Б. наукова дисципліна, метою якої є виявлення міжпредметних зв'язків на основі детального вивчення певного фрагменту художнього твору
- В. наукова дисципліна, метою якої є виявлення міжлітературних зв'язків та особливостей вживання мовних засобів

Компаратвістика заснована за доби ...

- А. романтизму
- Б. класицизму
- В. імпресіоналізму

Як наука компаратвістика ґрунтувалася на концепції світової літератури ...

- А. Й. Гете
- Б. Ф. Ніцше
- В. Д. Наливайко

Формуванню компаративістики серед російських вчених сприяв ...

- А. Ф. Буслаєв
- В. М. Яценко

Хто обґрунтовував компаративістику, виходячи з естетики І. Канта?

- А. Г. Алмер
- Б. Дж. Лендоу
- В. Р. Велек

Формуванню компаративістики серед українських вчених сприяв ...

- А. М. Драгоманов
- Б. О. Пономарів
- В. Г. Алмер

З якого року у Парижі починає діяти Міжнародна асоціація літературної компаративістики?

- А. 1990 року
- Б. з 1995 року
- В. з 1994 року

У якому році у СРСР компаративістика зазнала переслідувань як «класововорожа»?

- А. 1972 році
- Б. 1965 році
- В. 1979 році

Скільки головних проблем було охоплено у полеміці компаративістики?

- А. чотири
- Б. три
- В. дві

До основних розділів сучасної літературної компаративістики належить ...

- А. інтертекстуальні студії
- Б. зіставне мовознавство

В. загальна та прикладна семантика

Що вивчає генологія?

- А. генези літературних явищ
- Б. жанри і жанрові системи
- В. інтертексти

Із латинської мови термін «компаративістика» означає ...

- А. порівняльний
- Б. дослідний
- В. вивчаючий

Скільки розділів сучасної літературної компаративістики виокремлюють?

- А. 6
- Б. 5
- В. 8

Хто з дослідників трактує компаративістику як метатеорію?

- А. П. Зіма
- Б. Ф. Вольман
- В. Д. Дюришин

Розділ граматики, що вивчає систему словоформ і граматичних категорій певної мови – це ...

- А. стилістика
- Б. синтаксис
- В. морфологія

Головний принцип компаративної лінгвістики – це ...

- А. порівняння
- Б. заміщення
- В. зіставлення

Напрямок компаративної лінгвістики орієнтований на зіставлення двох мов на синхронному зрізі їхнього розвитку – це ...

- А. синхронічний
- Б. порівняльний
- В. діахронічний

Несловозмінна (класифікуюча) категорія, представлена як протиставлення трьох класів слів – чоловічого, жіночого і середнього – це ...

- А. категорія роду
- Б. категорія часу
- В. категорія числа

Як виражається рід іменників?

- А. морфологічно
- Б. лексично
- В. синтаксично

До якої відміни належать іменники «стіл, коваль»?

- А. 2 відміна
- Б. 4 відміна
- В. I відміна

Здебільшого похідні слова з формальною граматичною ознакою жіночого роду (флексії – а, – я), які можуть позначати осіб чоловічої та жіночої статі ...

- А. спільний рід
- Б. жіночий рід
- В. чоловічий рід

До якого виду лексики переважно належать іменники спільного роду?

- А. оцінної
- Б. спеціальної
- В. офіційної

Словозмінна категорія, яка слугує для синтаксичного вираження значення родової приналежності означуваного іменника у словосполученні ...

- А. категорія роду прикметників
- Б. категорія роду іменників
- В. категорія роду дієприслівників

У реченні «Червонийпомідор дуже смачний» граматичний рід прикметника виражається в синтаксичній функції ...

- А. прикметника
- Б. означення
- В. обставини

У реченні «Помідорчервоний»граматичний рід прикметника виражається в синтаксичній функції ...

- А. присудка
- Б. підмета
- В. означення

У сучасній українській та російських мовах кількісні числівники не мають ...

- А. морфологічної категорії роду
- Б. лексичної категорії роду
- В. синтаксичної категорії роду

У яких відмінках розрізняються за родом числівники «два і півтора»/«два и полтора»?

- А. в називному та знахідному
- Б. в давальному і орудному
- В. в місцевому і кличному

Збірні числівники в російській мові сполучаються лише ...

- А. з іменниками чоловічого та спільного роду
- Б. з прикметниками
- В. з дієприслівниками

Мисленнєва (логіко-понятійна) категорія кількості реалізується у мові ...

- А. в граматичній категорії числа

- Б. в граматичній категорії роду
- В. в граматичній категорії часу

Морфологічна категорія числа іменників є об'єктивною категорією, що виражає ...

- А. кількісну характеристику предметів
- Б. якісну характеристику іменників
- В. родову характеристику прикметників

У словосполученнях «письмовий стіл – письмові столи» та «интересный рассказ – интересные рассказы» категорія числа виражається ...

- А. синтаксично
- Б. морфологічно
- В. стилістично

Що лежить в основі компаративної лінгвістики?

- А. порівняння мов
- Б. діахронічна лінгвістика
- В. синхронічна лінгвістика

Хто створив першу порівняльну граматику слов'янських мов (у 4-х томах)?

- А. Ф. Міклошич
- Б. О. Востоков
- В. Ф. Бопп

Сучасні дослідники поділяють компаративну лінгвістику на ...

- А. діахронічну і синхронічну
- Б. історичну й зіставну
- В. порівняльну й експериментальну

Головним принципом компаративної лінгвістики є ...

- А. порівняння
- Б. дослідження
- В. експеримент

У якому році було створено першу порівняльну граматику слов'янських мов (у 4-х томах) словенським і австрійським лінгвістом Францем Міклошичем?

- A. 1852 – 1874 р.
- Б. 1875–1877 р.
- В. 1885–1888 р.

МОК – це ...

- A. Міжнародний олімпійський комітет
- Б. Міжнародна організація культур
- В. Міжнародний організаційний комітет

В українських та російських іменникових займенниках «я, ти, ми, ви, хто, що, себе, хтось, щось» і подібних (і відповідних російських) категорія роду ...

- A. відсутня
- Б. відрізняється
- В. частково схожа

До зворотніх займенників належить в українській та російських мовах

...

- A. себе / себя
- Б. ти / ты
- В. хто / кто

Українські збірні числівники можуть сполучатися з іменниками ...

- A. 3-х родів
- Б. 2-х родів
- В. Чол.роду

Категорія роду притаманна дієсловним формам ...

- A. минулого часу та умовного стану
- Б. майбутнього часу
- В. теперішнього часу

Множина іменників, що позначають «злаки», традиційно кваліфікуються як назви посівних площ цих сільськогосподарських культур, до них належить ...

- A. картоплі, жита, пшениці
- Б. бетон, вода, асфальт
- В. дріжджі, макарони, вершки

Абстрактні іменники, що є назвами якостей, властивостей предметів, не мають форм ...

- A. множини
- Б. однини
- В. багатозначності

В українській мові спостерігається омонімія форм однини і множини абстрактних іменників середнього роду з флексією ...

- A. «– я»
- Б. «– а»
- В. «– о»

В українській та російській мовах у вираженні часу беруть участь ...

- A. морфологічна категорія часу та роду
- Б. морфологічна категорія часу та темпоральні лексеми
- В. морфологічна категорія часу та числа

В українській мові іменники на «-ищ-е» мають значення ...

- A. пестливого звертання
- Б. зменшеності
- В. збільшеності

Субстантиви, які називають людину за професією, посадою, сімейним станом, політичними та філософськими поглядами, виступають ...

- A. як іменники жіночого роду
- Б. як іменники чоловічого роду
- В. як іменники середнього роду

КОМУНІКАТИВНА ЛІНГВІСТИКА

(180 годин / 6 кредитів ECTS)

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Комунікативна лінгвістика» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів напряму 035 Філологія спеціалізації 035. 10 Філологія (Прикладна лінгвістика). Форма підсумкового контролю успішності навчання: екзамен. Засоби діагностики успішності навчання: самостійна робота, індивідуальна робота, модульні контрольні роботи.

Предметом вивчення навчальної дисципліни комунікативна лінгвістика є загальні закони комунікації, специфіка мовної комунікації, структура мовленнєвого акту в процесі спілкування.

Міждисциплінарні зв'язки: «Теорія комунікації», «Теорія мовленнєвих актів», «Комунікативні технології», «Загальне мовознавство», «Прагмалінгвістика», «Дискурсологія», «Психолінгвістика», «Соціолінгвістика».

Метою викладання навчальної дисципліни «Комунікативна лінгвістика» є засвоєння засад комунікативної лінгвістики як науки, зокрема, ознайомлення з актуальними питаннями сучасної комунікації, основними поняттями лінгвістики тексту; розгляд комунікативної структури тексту; осмислення загальних законів комунікації, специфіки комунікації, структуру мовленнєвого акту тощо; формування навичок досягнення ефективності комунікації в різних сферах життєдіяльності.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Комунікативна лінгвістика» є:

- визначити статус комунікативної лінгвістики в системі лінгвістичних дисциплін і місце курсу в підготовці філолога;
- познайомити з теоретичними основами комунікативної лінгвістики;
- визначити межі комунікативної лінгвістики як інтегрованого наукового напряму;
- ознайомити з базовими поняттями комунікативної лінгвістики: «комунікація», «спілкування», «дискурс» тощо;
- схарактеризувати основні категорії комунікації; форми мовного спілкування; компоненти комунікації;

- засвоїти знання про основні складові комунікативного акту, засоби мовного коду в комунікації (вербальні та невербальні);
- визначити особливості сучасної міжкультурної комунікації;
- дати уявлення про зміну лінгвістичних парадигм у сучасному мовознавстві;
- познайомити з основними тактиками і стратегіями мовця.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати: основні поняття та категорії курсу;

вміти: моделювати ефективні комунікативні ситуації; будувати повідомлення різних типів, аналізувати мовлення;

володіти: способами аналізу і відтворення інформації, усіма видами мовленнєвої діяльності для вирішення професійних завдань, навичками використання іноземної мови в усній і письмовій формі у сфері професійної комунікації, навичками використання різних типів усної та письмової комунікації на основі рідної мови, навичками складання повідомлень і доповідей, навичками віртуального (розміщення в інформаційних мережах) подання матеріалів власних наукових досліджень.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент оволодіває такими **компетентностями:**

загальнопредметні компетентності:

вміти застосувати досягнення національної та світової культури у вирішенні власних професійних та життєвих завдань; володіти розвиненою культурою мислення, умінням ясно й логічно висловлювати свої думки; володіти навичками наукової організації праці; розвивати навички самостійного опанування нових знань; уміти працювати з довідковою літературою, різнотипними словниками, електронними базами даних, системами інформаційного пошуку; володіти знаннями з основних напрямів, закономірностей, змісту й форм наукової діяльності, методів планування, організації та керування науковою творчістю, роботою наукових колективів; впроваджувати ІКТ у майбутній професійній діяльності;

фахові компетентності:

вміти застосовувати знання мови на практиці, користуватися мовними одиницями; критично оцінювати набутий досвід із позицій

останніх досягнень філологічної науки; володіти сучасною лінгвістичною термінологією; володіти мовою як пізнавальним знаряддям кодування та трансформації знань; володіти всіма видами мовленнєвої діяльності (говоріння, читання, письмо, аудіювання) на базі достатнього обсягу лінгвістичних знань; формувати уміння та навичок здійснювати мовленнєву діяльність, зумовлену комунікативною метою; засвоїти методи, принципи та прийоми комунікативно-лінгвістичного аналізу; володіти основними поняттями та критеріями класифікації стилів; стилістикою ресурсів та функціональною стилістикою.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Кредит № 1. «Комунікативна лінгвістика як інтегрований науковий напрям».

Тема 1. Комунікативна лінгвістика: визначення, об'єкт, предмет, завдання. Інтегративність комунікативної лінгвістики як навчальної дисципліни. Методи комунікативної лінгвістики.

Кредит № 2. «Функції та типологія комунікації».

Тема 2. Комунікативна функція мови у взаємодії з іншими функціями. Типологія комунікації. Форми та стилі спілкування.

Кредит № 3. «Базові поняття комунікативної лінгвістики».

Тема 3. Основні поняття комунікативної лінгвістики: комунікація, інформація, спілкування, комунікативний акт (складові комунікативного (мовленнєвого) акту). Комунікативна ситуація, комунікативний намір.

Кредит № 4. Комунікативні моделі.

Тема 4. Моделі комунікації. Типологія моделей. Моделювання ефективних комунікативних ситуацій. Конфліктна комунікація.

Кредит № 5. Прагматичність комунікативної лінгвістики.

Тема 5. Комунікативна лінгвістика, лінгвістика тексту та дискурсологія. Текст і дискурс. Дискурс як процес і загальна категорія організації мовного коду в спілкуванні. Типи дискурсів. Комунікативний дискурс.

Кредит № 6. Специфіка міжкультурної комунікації.

Тема 6. Модель культури як специфічної комунікації.

Рекомендована література до курсу «Комунікативна лінгвістика»

Базова література:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник / Ф. С. Бацевич. – К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 342 с.
2. Косенко Ю. В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. / Ю. В. Косенко. – Суми : Сумський державний університет, 2011. – 187 с.
3. Коч Н. В. Основи комунікативних технологій: навч. посіб. : 2-е вид. перероб. / Н. В. Коч. – Миколаїв : Іліон, 2014. – 266 с.
4. Коч Н. В. Основи теорії комунікації: навч. посіб. : 2-е вид. перероб. / Н. В. Коч. – Миколаїв : Іліон, 2014. – 268 с.
5. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації / Г. Г. Почепцов. – К. : Видавничий центр «Київський університет», 1999. – 308 с.
6. Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации / Е. А. Селиванова. – К. : Фитосоциоцентр, 2002. – 336 с.
7. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Р. Х. Комунікативна лінгвістика / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с. – С. 550–639.
8. Семенюк О. А. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. / О. А. Семенюк, В. Ю. Паращук. – К.: ВЦ «Академія», 2010. – 240 с.
9. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. / О. В. Яшенкова. – К. : ВЦ «Академія», 2010. – 312 с.

Додаткова література:

1. Актуальные проблемы современной лингвистики: учеб. пособие / сост. Л. Н. Чурилина. – 2-е изд., испр. – М. : Флинта : Наука, 2007. – 416 с.
2. Алефиренко Н. С. Современные проблемы науки о языке : учебное пособие / Н. Ф. Алефиренко. – М. : Флинта: Наука, 2005. – 416 с.
3. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити: посібник // За заг. ред. О. Сербенської. – Львів : Світ, 1994. –

152 с.

4. Бабич Н. Д. Основы культуры мовлення / Н. Д. Бабич. – Львів : Світ, 1990. – 332 с.
5. Багмут А. Й Інтонація як засіб мовної комунікації / А. Й. Багмут, І. В. Борисик, Г. П. Олійник. – К.: Наукова думка, 1980. – 244 с.
6. Бадмаев Б. Ц. Психология обучения речевому майстерству / Б. Ц. Бадмаев, А. А. Малышев. – М. : ГИЦ ВЛАДОС, 1999. – 224 с.
7. Барт Р. Избранные работы. Семиотика. Поэтика / Р. Барт. – М. : Прогресс; Универс, 1994. – 615 с.
8. Бахтин М. М. Проблема текста в лингвистике, филологии, в других гуманитарных науках / М. М. Бахтин // Эстетика словесного творчества. – М. : Искусство, 1986. – С. 297–319.
9. Бацевич Ф. С. Атмосфера спілкування: спроба психолінгвістичного дослідження / Ф. С. Бацевич // Мовознавство. – 2002. – №№ 4–5.
10. Бацевич Ф. С. Філософія мови: Історія лінгвофілософських учень: підручник / Ф. С. Бацевич. – К. : ВЦ «Академія», 2008.
11. Белянин В. П. Психолінгвістика: учебник. – 2-е изд. / В. П. Белянин. – М. : Флинта : МПСИ, 2004. – 232 с.
12. Брудный А. Понимание как философско-психологическая проблема / А. Брудный // Вопросы философии. – 1975. – 310. – С. 109–117.
13. Винер Н. Информация, язык и общество / Н. Винер // Кибернетика. – М. : Наука, 1983. – С. 236–248.
14. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. – М. : Наука, 1981. – 140 с.
15. Гарнер А. Язык разговора / А. Гарнер, А. Пиз. – М. : Изд-во ЕКСМО-Пресс, 2000. – 146 с.
16. Герд А. С. Введение в этнолингвистику: Курс лекций и хрестоматия. / А. С. Герд – СПб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2001. – 488 с.
17. Гойхман О. Я., Надеина Т. М. Основы речевой коммуникации: учебник для вузов / О. Я. Гойхман, Т. М. Надеина. – М. : ИНФРА. – 272 с.
18. Головин Б. Н. Основы культуры речи: учебное пособие / Б. Н. Головин. – М. : Высшая школа, 1980. – 335 с.

19. Горелов И. Н. Невербальные компоненты коммуникации / И. Н. Горелов. – М. : Наука, 1980. – 238 с.
20. Горелов И. Н. Основы психолінгвістики / И. Н. Горелов, К. И. Седых. – М. : Лабиринт, 2004. – 316 с.
21. Дащенко Н. Лінгвістика тексту й основи лінгвоаналізу: методичні рекомендації до курсу / Нё Дащенко. – Тернопіль, 2002. – 63 с.
22. Дейк Т. Язык. Познание. Коммуникация [пер. с англ] / Т. ван Дейк. – М. : Прогресс, 1989. – 312 с.
23. Жайворонок Н. В. Українська етнолінгвістика: Нариси: навч. посіб. / Н. В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2007. – 347 с.
24. Жинкин Н. Коммуникативная система человека и развитие речи в школе / Н. Жинкин. – М. : Просвещение, 1969. – 104 с.
25. Жинкин Н. Психологические основы развития мышления и речи / Н. Жинкин // Русский язык в школе. – 1985. – № 1. – С. 47–54.
26. Жинкин Н. Речь как проводник информации / Н. Жинкин. – М. : Наука, 1982. – 160 с.
27. Жинкин Н. И. Механизмы речи / Н. Жинкин. – М. : АПН РСФСР, 1958. – 378 с.
28. Залевская А. А. Введение в психолінгвістику: учебник / А. А. Залевская. – М. : Российский государственный гуманитарный университет, 1999. – 382 с.
29. Зимняя И. Лінгвопсихология речевой деятельности / И. Зимняя. – Москва-Воронеж, 2001. – 432 с.
30. Ильяш М. И. Основы культуры речи / М. И. Ильяш. – Киев – Одесса : Вища школа, 1984. – 188 с.
31. Иссерс О. С. Речевое воздействие / О. С. Иссерс. – Москва : Флинта, 2009. -
32. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. – М. : Наука, 1987. – 264 с.
33. Карнеги Д. Как завоевать друзей и оказывать влияние на людей / Д. Карнеги. – К. : Наукова думка, 1990. – 224 с.
34. Кликс Ф. Пробуждающееся мышление =Erwachendes denken : у истоков человеческого интеллекта / Ф. Кликс, Б. М. Величковский. – Москва : Прогресс, 1983. – 304 с.

35. Ковалик І. І. Методика лінгвістичного аналізу тексту / І. І. Ковалик, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ. – К. : Вища школа, 1984. – 118 с.
36. Коваль А. П. Ділове спілкування: навч. посіб. / А. П. Коваль – К. : Либідь, 1992. – 280 с.
37. Ковшиков В. А. Психолінгвістика. Теория речевой деятельности / В. А. Ковшиков, В. П. Глухов. – М. : АСТ: Астрель, 2007. – 318с.
38. Колшанский Г. В. Паралингвістика / Г. В. Колшанский. – М. : Наука, 1974. – 81 с.
39. Кочан І. Лінгвістичний аналіз тексту / І. Кочан. – К. : Знання, 1999. – 424 с.
40. Кравченко А. В. Знак, значение, знание. Очерк когнитивной философии языка А. В. Кравченко. – Иркутск: Издание ОГУП «Иркутская областная типография № 1», 2001. – 261 с.
41. Кубрякова Е. С. Семантика в когнитивной лингвистике (о концепте контейнера, формах его объективации в языке) / Е. С. Кубрякова // Известия РАН / Сер. лит. и яз. – 1999. – Т. 58. – № 6. – С. 3–12.
42. Кузнецова О. Д. Засоби масової комунікації: посібник / О. Д. Кузнецова. – Львів : ПАІС, 2005. – 200 с.
43. Леонтьев А. А. Основы психолінгвістики. – М., 1997. – 386 с.
44. Мацько Л. І. Риторика: навч. посіб. / Л. І. Мацько, О. М. Мацько. – К. : Вища школа, 2006. – 311 с.
45. Онуфрієнко Г. С. Риторика: навч. посіб. / Г. С. Онуфрієнко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 592 с.
46. Пиз А. Как читать мысли других по их жестам [пер. с англ.] / А. Пиз. – М. : Сенс, 1995. – 278 с.
47. Пиз А. Язык телодвижений. Как читать мысли людей по их жестам / А. Пиз. – М. : Эксмо, 2009. – 448 с.
48. Пильх Г. Язык или языки? Предмет изучения лингвиста / Г. Пильх // Вопросы языкознания. – 1994. – № 2. – С. 5–28.
49. Розеншток-Хюсси О. Речь и действительность О. Розеншток-Хюсси. – М. : Лабиринт, 1994. – 223 с.
50. Рюкле Х. Ваше тайное оружие в общении: мимика, жест,

движение / Х. Рюкле. – М. : Инфра, 1996. – 227 с.

51. Сербенська О. А. Культура усного мовлення. Практикум: навч. посіб. / О. А. Сербенська. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 216 с.

52. Слобин Д. Психолінгвістика / Д. Слобин, Дж. Грин. – М. : Прогресс, 1976. – 349 с.

53. Стахів М. О. Український комунікативний етикет: навч.-метод. посіб. / Стахів М. О. – К. : Знання, 2008. – 245 с.

54. Стельмахович М. Український мовленнєвий етикет / М. Стельмахович // Дивослово. – 1998. – № 3. – С. 20–22.

55. Сусов И. П. Прагматическая структура высказывания / И. П. Сусов // Языковое общение и его единицы. – Калинин: КГУ, 1986. – С. 7–12.

56. Сусов И. П. Языковое общение и лингвистика / И. П. Сусов // Прагматические и семантические аспекты синтаксиса. – Калинин: КГУ, 1985. – С. 3–12.

57. Томан І. Мистецтво говорити / І. Томан. – К. : Політвидав України, 1989. – 293 с.

58. Формановская Н. И. Речевой этикет и культура общения. – М. : Высшая школа, 1989. – 159 с.

59. Фрумкина Р. М. Психолінгвістика: учебное пособие / Р. М. Фрумкина. – М. : Издательский центр «Академия», 2003. – 320 с.

60. Штангль А. Язык тела. Познание людей в профессиональной и повседневной жизни / А. Штангль. – М., 1986. – 223 с.

61. Щокін Г. Як читати людей по їх зовнішньому вигляду / Г. Щокін. – К. : Україна, 1992. – 239 с.

62. Эко У. Семиология визуальных сообщений. Семиология архитектуры / У. Эко // Отсутствующая структура. – СПб. : Петрополис, 1998. – С. 203–258.

63. Якобсон Р. О. Речевая коммуникация. Язык в отношении к другим системам коммуникации / Р. О. Якобсон // Избранные работы. – М. : Прогресс, 1985. – С. 306–330.

64. Якобсон Р. О. Язык в отношении к другим системам коммуникации / Р. О. Якобсон // Избранные работы. – М. : Прогресс, 1985. – 455 с.

Публікації автора за темами дисципліни:

1. Коч Н. В. Дослідницький проект «Етнонаціональна ідентичність у контексті міжкультурної комунікації» як ефективна навчальна технологія / Н. В. Коч // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки. – Випуск 46. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2018. – С. 193–196.
2. Коч Н. В. Коммуникация антиповедения в лингвокультуре Киевской Руси / Н. В. Коч // Нова філологія : зб. наук. праць. – Запоріжжя : ЗНУ, 2016. – № 15. – С. 22–33.
3. Коч Н. В. Метафорика сучасного політичного дискурсу: когнітивний аспект / Н. В. Коч // Internationalen virtuellen Konferenz der Ukrainistik «Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht». – Berlin, 2014.
4. Коч Н. В. Ремінісцентні вияви категорії інтертекстуальності в художньо-публіцистичному творі (на матеріалі роману Л. Костенко «Записки українського самашедшого») / Н. В. Коч // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського. Серія : Філологічні науки (літературознавство). – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2014. – Вип. 4.14 (111). – С. 97–109.
5. Коч Н. В. Трансформації інформаційного поля лінгвокультурного концепту «правда» в сучасній медіа-пропаганді / Н. В. Коч // Нова філологія. Збірник наукових праць. – Запоріжжя : ЗНУ, 2014. – № 66. – 269 с. – С. 99–107.

Методичне забезпечення до самостійної роботи з курсу

«Комунікативна лінгвістика»:

1. Навчально-методичний комплекс.
2. Коч Н. В. Міжкультурна комунікація: навч. посіб. / Н. В. Коч. – Миколаїв : Видавництво «ЧП Румянцева А. В.», 2017. – 200 с.
3. Коч Н. В. Основи теорії комунікації: навч. посіб. / Н. В. Коч. – Миколаїв : Іліон, 2014. – 268 с.

**Карта самостійної роботи студента
з дисципліни «Комунікативна лінгвістика»**

Кредит	Академічний контроль (форма представлення)*	Кількість балів (за видами роботи)**	Кількість балів всього за кредит	Термін виконан- ня (тижні)*
Кредит № 1. Тема: «Комунікативна лінгвістика як науковий напрямок»	Конспект джерел	5	60	
	Мультимедійна презентація	10		
	Реферат	5		
	Укладання списку літератури за темами дисципліни	20		
	Контрольна робота № 1	20		
Кредит № 2. Тема: «Функції та типологія комунікації»	Реферат	10	60	
	Підготовка повідомлення	10		
	Аналіз дефініцій понять теми; робота з глосарієм	20		
	Контрольна робота № 2	20		
Кредит № 3. Тема: «Базові поняття комунікативної лінгвістики»	Мультимедійна презентація	20	60	
	Реферат	10		
	Термінологічний словник до курсу	20		
	Конспект джерел	10		
Кредит № 4. Тема: «Прагматичність комунікативної лінгвістики»	Доповідь «Аналіз комунікативних ситуацій» (на конкретному прикладі)	20	60	
	Мультимедійна презентація	20		
	Контрольна робота № 3	20		
Кредит № 5. Тема «Комунікативні моделі»	Мультимедійна презентація	20	60	
	Реферат	10		
	Доповідь	10		
	Індивідуальна творча робота	20		
Кредит № 6. «Комунікативний конфлікт»	Мультимедійна презентація	10	60	
	Реферат	10		
	Індивідуальна творча робота	20		
	Контрольна робота № 4	20		
Всього балів за самостійну роботу		360 балів	360 балів	

*за розкладом.

ВИДИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗА КРЕДИТАМИ

Денна форма навчання

№/п	Назва теми та види самостійної роботи за кредитами	Кількість годин
Кредит № 1. «Комунікативна лінгвістика як науковий напрям»		
1.	Мовна особистість. Комунікативний паспорт мовця. Завдання: укласти особистий комунікативний паспорт; конспект першоджерел; мультимедійна презентація.	20
Кредит № 2. «Функції та типологія комунікації»		
2.	Риторика та стилістика мовлення. Культура мовлення. Мовленнєвий етикет та філософія національної культури. Завдання: написати реферат (повідомлення) з питань мовленнєвого етикету.	20
Кредит № 3. «Базові поняття комунікативної лінгвістики»		
3.	Вербальні та невербальні особливості міжкультурної комунікації. Вплив національно-культурних чинників на процес спілкування. Національно-культурна специфіка мовленнєвого етикету. Комунікативні табу. Завдання: підготувати мультимедійну презентацію використання вербальних і невербальних засобів у міжкультурній комунікації; написати реферат з теми; укладання глосарію.	20
Кредит № 4. «Комунікативні моделі»		
4.	Гендерні аспекти спілкування. Моделювання гендерного спілкування та міжкультурної комунікації. Завдання: доповідь «Гендерні особливості спілкування в українській лінгвокультурі».	20
Кредит № 5. «Прагматичність комунікативної лінгвістики»		
5.	Інформативність тексту та дискурсу. Підтекст. Жанри тексту. Перформативи і констативи. Імплікації та експлікації дискурсу. Пресупозиція. Завдання: доповідь, реферативний огляд літератури з теми.	20
Кредит № 6. «Комунікативний конфлікт»		
6.	Види конфліктів. Завдання: реферат; презентація теми.	20
Разом:		120

Заочна форма навчання

№/п	Назва теми та види самостійної роботи за кредитами	Кількість годин
Кредит № 1. «Комунікативна лінгвістика як науковий напрям»		
1.	Мовна особистість. Комунікативний паспорт мовця. Завдання: укласти особистий комунікативний паспорт; конспект першоджерел; мультимедійна презентація.	20
Кредит № 2. «Функції та типологія комунікації»		
2.	Риторика та стилістика мовлення. Культура мовлення. Мовленнєвий етикет та філософія національної культури. Завдання: написати реферат (повідомлення) з питань мовленнєвого етикету.	30
Кредит № 3. «Базові поняття комунікативної лінгвістики»		
3.	Вербальні та невербальні особливості міжкультурної комунікації. Вплив національно-культурних чинників на процес спілкування. Національно-культурна специфіка мовленнєвого етикету. Комунікативні табу. Завдання: підготувати мультимедійну презентацію використання вербальних і невербальних засобів у міжкультурній комунікації; написати реферат з теми; укладання глосарію.	20
Кредит № 4. «Комунікативні моделі»		
4.	Гендерні аспекти спілкування. Моделювання гендерного спілкування та міжкультурної комунікації. Завдання: доповідь щодо гендерних особливостей спілкування в українській лінгвокультурі.	30
Кредит № 5. «Прагматичність комунікативної лінгвістики»		
5.	Інформативність тексту та дискурсу. Підтекст. Жанри тексту. Перформативи і констативи. Імплікації та експлікації дискурсу. Пресупозиція. Завдання: доповідь, реферативний огляд літератури з теми.	30
Кредит № 6. «Комунікативний конфлікт»		
6.	Види конфліктів. Завдання: реферат; презентація теми.	30
Разом:		160

Контрольні питання та завдання до самостійної роботи з курсу «Комунікативна лінгвістика»

1. Комунікативна лінгвістика як напрям сучасної лінгвістики.
Завдання комунікативної лінгвістики.
2. Методи комунікативної лінгвістики.
3. Витоки та інтегративність комунікативної лінгвістики.
Значущість комунікативної лінгвістики у колі антропоцентричних наук.
4. Становлення комунікативної лінгвістики.
5. Базові поняття комунікативної лінгвістики.
6. Комунікація та спілкування. Інформативність комунікації.
7. Складові комунікативного акту (мовленнєвого акту).
8. Комунікативна компетентність мовця. Комунікативний намір.
9. Комунікативна функція мови у взаємодії з іншими функціями.
10. Типологія комунікації.
11. Форми та стилі спілкування.
12. Моделювання в комунікативній лінгвістиці. Типологія моделей комунікації.
13. Комунікативні моделі та їхнє практичне застосування.
14. Комунікативна ситуація. Комунікативна стратегія і комунікативна тактика в моделюванні комунікативних ситуацій.
15. Текст як предмет вивчення комунікативної лінгвістики.
Медіативна функція тексту в процесі комунікації. Поняття комунікативного дискурсу.
16. Категорії тексту.
17. Комунікативна стилістика. Характеристика текстів за стилістикою (функціональними жанрами) та комунікативною інтенцією.
18. Доберіть зразки текстів різних функціональних жанрів та зразки текстів у відповідності до комунікативних намірів мовця (інформаційний, волюнтативно-директивний, контрольньо-реактивний, емотивно-консолідуєчий, маніпулятивний тощо). Врахуйте характеристики текстів за способом презентації (усні, письмові) та за структурою (склад: слово, словосполучення, речення).

19. Проаналізуйте промову Роберта М. Хетчінса «Що таке університет». Складіть розширений план промови «Мій університет» або «Мое місто». Змодельуйте промову. Промова готується як письмовий текст, що логічно та граматично правильно побудований. Визначте мету вашого повідомлення, врахуйте характеристики аудиторії, пробуджуйте емоції у слухачів. Текст повинен містити нову, незнайому інформацію.

20. Напишіть реферат на тему. Орієнтовні теми:

1. Функції та типологія комунікації.
2. Комунікативна компетентність.
3. Складові комунікативного акту.
4. Вербальна та невербальна комунікація, (не)конгруентність комунікації.
5. Моделювання у теорії комунікації.
6. Типологія моделей комунікації.
7. Трансмійні моделі комунікації.
8. Нетрансмійні комунікативні моделі.
9. Моделювання комунікативних ситуацій.
10. Комунікативні технології в контексті сучасної культури комунікації. Паблік рілейшнз: принципи та завдання.
11. Реклама як маркетингова технологія.
12. Політична комунікація. Політичний піар.
13. Спічрайтерство та іміджмейкерство у політиці.
14. Причини неуспішної комунікації: (ментальні (когнітивні), психологічні, мовні, соціальні, культурні). Типологія девіантної комунікації.
15. Моделювання ефективної комунікації за НЛП-технологією.
16. Позитивні та негативні функції конфліктів.
17. Міжкультурна комунікація та контекст.
18. Культурний шок та його наслідки.
19. Опозиція «свій – чужий» як базова дихотомія міжкультурної комунікації.
20. Міжкультурна мовна комунікація. Елементи та категорії «чужого» вербального та невербального коду.
21. Ключові культурні концепти.
22. Текст як спосіб пізнання світу: когнітивно-культурологічний аспект.

ГЛОСАРІЙ

Апелятивна (конативна) функція – виражає спонукання адресата до конкретних дій та привертає увагу до інформації, зокрема її ключових смислів.

Девіантна комунікація (неуспішна, неадекватна, неефективна, негармонійна, невдала, некомфортна) – обмін інформацією, що через різноманітні перешкоди фізичного, когнітивного, мовного, соціального та культурного характеру унеможливорює досягнення мети спілкування.

Діагностика конфлікту – визначення основних причин та складових конфлікту.

Емотивна функція – передбачає вираження комунікантом своїх почуттів та оцінки інформації.

Ентропія – спотворення та втрата певного обсягу інформації, а також її цілісності під час передачі повідомлення під впливом зовнішніх чинників.

Інформаційні моделі – тип моделей, що описують процеси виникнення, трансляції та використання інформації в комунікативних системах.

Інформація – сукупність функціональних повідомлень про об'єкти та процеси дійсності, що сформовані свідомістю людини й передаються різноманітними матеріальними засобами (кодами) знакових систем (вербальних та невербальних).

Канал комунікації – спосіб, який обирається адресантом (*яким каналом?*) і за допомогою якого надходить або передається інформація.

Комунікант – суб'єкт, який здійснює комунікативний акт передачі та сприйняття інформації.

Комунікативна компетентність – здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми; певна сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективне спілкування.

Комунікативна кооперація – тип комунікативної взаємодії комунікантів у певній комунікативній ситуації, для якої

характерні: ефективність і оптимальність спілкування. Узгодженість комунікативних намірів адресанта й адресата тощо.

Комунікативна модель – (1) дослідницький прийом, основною метою якого є пояснення комунікаційних процесів; (2) схематизація реального комунікативного процесу, алгоритм, спрощення, необхідне як інструмент, що зорієнтований на управління модельованим процесом.

Комунікативна ситуація – конкретна ситуація спілкування, для якої характерна міжособистісна взаємодія, що спрямована на реалізацію комунікативних намірів адресанта та адресата; сукупність обставин та умов, які створюють підґрунтя для спілкування, передбачаючи певний вибір мовних засобів.

Комунікативна стратегія – запланований результат комунікативної діяльності; програма планування комунікативних актів.

Комунікативна тактика – засоби здійснення комунікативної стратегії; конкретні способи реалізації програми комунікативної діяльності.

Комунікативна ціль – запланований адресантом результат його комунікативної діяльності.

Комунікативний акт – елементарна дискретна складова комунікативної діяльності, що має певні інформаційні компоненти.

Комунікативний дискурс – специфічна мовленнєва практики людини, що передбачає інтеракцію з іншими інтелектуальними системами; текст, що є складовою процесу комунікації і вирізняється від звичайного тексту своєю двосторонньою процесуальністю та безпосередньою спрямованістю на адресата.

Комунікативний конфлікт – активна протидія опонуючих сторін (*суб'єктів конфлікту*), їх думок, поглядів, позицій, інтересів, цілей, а також протидія тенденцій, що спрямована на вирішення конфліктної ситуації з метою контролю над *предметом конфлікту* та оволодіння *об'єктом конфлікту*.

Комунікативний намір – тактичний хід, засіб досягнення мети.

Комунікативний саботаж – свідоме ігнорування адресатом повідомлення адресанта.

Комунікація – сукупність законів та правил соціальної взаємодії, що реалізуються за допомогою різноманітних семіотичних кодів з метою ефективною передачі та сприйняття інформації.

Конфліктологія – система знань про закономірності та механізми виникнення і розвитку конфліктів, а також принципи, методи та прийоми управління ними.

Концентр – когнітивний прошарок, однорідний за генезою та різнорідний за формою семіотичних презентацій (зокрема мовних) окремої сфери знань, що концентрує у своїх когнітивних структурах генетично вагому культурно-історичну інформацію.

Концепт – психічний ментально-чуттєвий феномен, структура якого включає глибинні та поверхневі (зокрема мовні) компоненти, що підлягають у діахронії семантичним трансформаціям, у результаті яких концепт змінює свою інформаційну якість.

Культурні традиції – генетично, історично та суспільно значуща система форм культурної діяльності та поведінки певної спільноти (етносу, народу, нації), що закріплена в часі та спроектована в колективну свідомість за допомогою ключових культурних концептів, презентованих засобами мови, обрядами, ритуалами, артефактами тощо, а також створеними на їхній основі стереотипами поведінки, що дозволяють пережити почуття всезагального культурного єднання.

Культуртрегерство – (1) поширення культури; (2) почуття своєї особливої історичної цивілізаторської місії, властиве великим націям, що впродовж багатьох віків відігравали важливу роль у світовій історії та міжнародній політиці.

Масова комунікація – один із видів систематичної комунікації через поширення соціальної інформації у великі групи людей засобами масової інформації (ЗМІ).

Міжкультурна комунікативна компетентність – здатність здійснювати ефективну комунікацію у міжкультурному контексті.

Міжкультурна комунікація (крос-культурна комунікація) – обмін інформацією, почуттями, думками представників різних культур, що здійснюється за допомогою упорядкованої у певному суспільстві системи соціальних знаків, зокрема їх смислів, які передаються символічно.

Модель – спрощений аналог реального об'єкта, що досліджується; схематична копія чи образ, у якому відображені його реальні властивості й структура, чи інший об'єкт, схожий з ним за певними властивостями або структурними особливостями.

Негентронія – процес, що дозволяє спотворене й неповне повідомлення зрозуміти.

Неконгруентність – невідповідність вербальних та невербальних знаків мовця під час комунікативного акту.

Об'єкт конфлікту – основна складова конфлікту, те, завдяки чому (реальна причина, мотив) виникає протидія суб'єктів конфлікту.

Переговори – система тактичних прийомів (мовних, паралінгвістичних, психологічних), що спрямовані на пошук таких рішень конфліктної ситуації, які будуть прийнятні для всіх учасників конфлікту.

Предмет конфлікту – найглибинніший прошарок конфліктної ситуації, часто затінений і тому не завжди чітко визначений сторонами конфлікту, те, заради чого (проблема, протиріччя) виникає суперечка.

Причини конфлікту – факти, ситуації, події, що передують конфлікту і за певних обставин спричиняють його виникнення.

Рефреймінг культурного контексту – процес переформування фонових знань, у результаті чого трансформується смислове поле культурних концептів як складових концептуальної картини світу.

Суб'єкти конфлікту – безпосередні або опосередковані учасники конфліктної ситуації, які зацікавлені в задоволенні власних інтересів: окремі особи, групи, організації, партії, держави тощо.

Текст – цілісна інформативна одиниця, що створюється з метою інформування та впливу на адресата; характеризується своєю соціальною спрямованістю та обов'язковою реалізацією в певній комунікативній ситуації.

Управління конфліктом – цілеспрямована система методів щодо усунення чи мінімізації причин конфлікту, корекції поведінки його учасників та контролю рівня конфліктності в зоні конфлікту; цілеспрямований вплив на згладження або повне усунення причин конфлікту, контроль оптимального рівня конфліктності та поведінки опонентів у межах соціальної норми.

Фатична функція – відповідає за контакт між адресантом та адресатом (зміст повідомлення не має особливого значення).

ТЕСТИ

I рівень (40 питань)

Комунікація як термін латинського походження означає

- А. повідомлення
- Б. передача
- В. усе зазначене

У науці зміст поняття «комунікація» тлумачать як

- А. взаємодію
- Б. спілкування
- В. усе зазначене

Соціологи розуміють під комунікацією

- А. взаємодію
- Б. передачу соціальної інформації
- В. обмін інформацією між складовими динамічних систем

Комунікація як процес передбачає наявність

- А. двох учасників
- Б. зворотного зв'язку
- В. усього зазначеного

Учасником комунікативного процесу є

- А. адресант
- Б. приймач
- В. повідомлення

Суб'єктом комунікацій є

- А. повідомлення
- Б. група людей
- В. мова

Синонім терміна «комунікація»

- А. спілкування
- Б. негентропія
- В. інтеракція

Об'єктом комунікації матеріального характеру є

- А. книга
- Б. SMS
- В. усе зазначене

Масова комунікація — це

- А. цілеспрямована взаємодія великої кількості суб'єктів
- Б. процес обробки і передавання інформації за допомогою радіо
- В. усе зазначене

Соціальними функціями масової комунікації є

- А. інформаційна
- Б. комунікативна
- В. усе зазначене

Психологічними функціями масової комунікації є

- А. інформаційна
- Б. виховна
- В. формування масової свідомості

Масово-психологічні функції засобів масової комунікації полягають у

- А. загальній регуляції психодинаміки суспільства
- Б. формуванні масових настроїв
- В. усе зазначене

Комунікаційний канал — це

- А. спеціальний вид комунікаційної діяльності
- Б. засіб цілеспрямованого передавання інформації
- В. матеріальний носій інформації

Змістові повідомлення можуть передаватися таким комунікаційним каналом

- А. вербальним
- Б. невербальним
- В. усіма зазначеними каналами

Вербальний канал комунікації ґрунтується на

- А. засобах комунікації
- Б. рівні підсвідомості
- В. мовних здібностях людини

Вербальний канал комунікації реалізується через

- А. міміку
- Б. мовлення
- В. рухи

Невербальний канал комунікації ґрунтується на використанні

- А. міміки
- Б. інтонації
- В. усього зазначеного

Для передачі мовних повідомлень людина має володіти

- А. природною мовою
- Б. іноземною мовою
- В. штучною мовою

Управлінський вплив слова на фізіологічні та психологічні процеси забезпечує

- А. фатична функція
- Б. регулятивна функція
- В. емотивна функція

Термін «інформація» означає

- А. відомості
- Б. знання
- В. повідомлення

Одиницею виміру кількості інформації є

- А. слово
- Б. буква
- В. біт

Інформаційний (комунікаційний) менеджмент – це

- А. концепція організації інформаційної діяльності
- Б. вид управлінської діяльності
- В. система внутрішніх комунікацій організації у сфері управління інформацією

Автор першої моделі комунікації

- А. Н. Вінер
- Б. К. Шенон
- В. Г. Почепцов

Невідповідність вербального та невербального кодів мовця під час комунікативного акту – це

- А. конгруентність
- Б. неконгруентність
- В. негентропія

Запланований адресантом результат комунікативної діяльності – це

- А. комунікативна мета
- Б. комунікативний код
- В. комунікативна ситуація

Для передачі мовних повідомлень людина має володіти

- А. природною мовою
- Б. іноземною мовою
- В. штучною мовою

Зазначте види інформаційної діяльності згідно з функціями інформаційних процесів

- А. інформаційне забезпечення
- Б. інформаційне повідомлення
- В. усі зазначені

Суб'єктом соціальної комунікації є

- А. інформація
- Б. документ
- В. особистість

Автокомунікація — це

- А. спілкування людини із собою
- Б. внутрішній діалог
- В. усе зазначене

Об'єктом дослідження комунікації є

- А. комунікативний процес
- Б. адресант
- В. соціум

Суб'єктом комунікативної діяльності є

- А. комунікант
- Б. комунікативна мета
- В. преса

Зв'язок між комунікацією і суспільною свідомістю відбувається у сфері

- А. соціальної психології
- Б. суспільних наук
- В. усього зазначеного

Соціально-психологічні характеристики людини, етносу, що виявляються у способі та характері мислення, соціальних і психічних моделях поведінки, — це

- А. соціальна свідомість
- Б. ментальність
- В. менталітет

Комунікативний акт передбачає

- А. адресата
- Б. адресанта
- В. усе зазначене

Тактичний хід, засіб досягнення комунікативної мети

- А. комунікативний намір
- Б. комунікативний саботаж
- В. комунікативна модель

Масова комунікація здійснюється за допомогою специфічних соціально-політичних інституцій через

- А. організації
- Б. засоби масової комунікації
- В. усе зазначене

Схематизація реального комунікативного процесу – це

- А. комунікативна модель
- Б. комунікативний акт
- В. комунікативний намір

На використанні візуальних знаків ґрунтується модель комунікації

- А. Р. О. Якобсона
- Б. Ю. М. Лотмана
- В. У. Еко

На тезі, що основою комунікативного процесу є мова, побудована модель комунікації

- А. З. Фрейда
- Б. К. Юнга
- В. Ж. Лакана

На тезі, що людина отримує інформацію одночасно кількома комунікативними каналами, ґрунтується модель

- А. нейролінгвістичного програмування
- Б. М. Бахтіна
- В. К. Шеннона

Реалізація комунікації з прогнозованою і контрольованою реакцією громадян є особливістю

- А. рекламної моделі комунікації

- Б. пропагандистської моделі комунікації
- В. іміджевої моделі комунікації

II (середній) рівень (40 питань)

12 питань закритого типу з одним правильним варіантом відповіді:

Основним поняттям комунікативної лінгвістики є

- А. комунікація
- Б. слово
- В. речення
- Г. інформація

Основна мета комунікації переговорів – це

- А. демонстрація сили
- Б. консенсус
- В. утвердження власних інтересів
- Г. усе зазначене

Що є причиною комунікативних невдач

- А. логічні бар'єри
- Б. неправильне оформлення повідомлення
- В. міжкультурні відмінності
- Г. усе зазначене

Визначте фактори, що впливають на зміст діалогу

- А. інтереси співрозмовників
- Б. психологічні особливості комунікантів
- В. статусно-рольові відносини
- Г. усе зазначене

Бар'єрами комунікації є

- А. відсутність комунікативної мети
- Б. неприйняття іміджу комуніканта
- В. незрозуміле повідомлення
- Г. усе зазначене

Одним із засобів невербальної комунікації є

- А. тактильний контакт
- Б. словесний наказ
- В. лист
- Г. усне повідомлення

До способів захисту від перешкод сприйняття інформації відноситься

- А. повтор повідомлення в різний час
- Б. значне підвищення гучності мови
- В. видалення з аудиторії слухачів, які заважають комунікатору
- Г. припинення комунікації

До ресурсів комунікації належить

- А. комунікаційні технології
- Б. вища освіта
- В. наявність аудиторії
- Г. усе зазначене

Цільова аудиторія може бути диференційована

- А. за соціально-демографічним принципом
- Б. за політичним принципом
- В. будь-яким принципом у залежності від мети комунікації
- Г. не повинна диференціюватися

Безпосереднє планування комунікації містить

- А. складання програми діяльності
- Б. визначення тактики
- В. вибудовування стратегії
- Г. усе зазначене

Відмінність масової аудиторії від спеціалізованої полягає в

- А. чисельності
- Б. ступені експресивності
- В. організованості та наявності спільної мети
- Г. усе зазначене

Ефективність комунікації в організації визначається

- А. отриманням запланованих результатів у запланований час без залучення додаткових коштів
- Б. особистою думкою керівника організації
- В. кількістю засобів комунікації
- Г. кількістю клієнтів

12 питань закритого типу з множинним вибором відповіді:

Комунікативний статус комуніканта – це

- А. комунікативні норми учасника комунікації
- Б. права і обов'язки учасника комунікації
- В. стратегічна програма комунікації
- Г. володіння граматичними нормами мови

Параметри комунікативної взаємодії

- А. онтологічний
- Б. етнокультурний
- В. когнітивний
- Г. прагматичний

Прагматичні чинники комунікативної взаємодії

- А. комунікативний самоконтроль
- Б. комунікативна адаптивність
- В. комунікативна сумісність
- Г. комунікативний намір

Парадокс обличчя характеризується

- А. наявністю публічного стабільного образу
- Б. іміджем
- В. мовленням комуніканта
- Г. усім зазначеним

Головні ознаки комунікативного шуму

- А. неясність повідомлення
- Б. неоднозначність повідомлення

- В. граматичні помилки в повідомленні
- Г. усе зазначене

Типи каналів комунікації

- А. візуальний
- Б. аудіальний
- В. тактильний
- Г. нюховий

Лінгвоментальна диференціація комунікантів передбачає

- А. понятійно-логічний різновид
- Б. асоціативно-художній різновид
- В. інтровертивність
- Г. екстровертивність

Психологічна диференціація комунікантів передбачає

- А. понятійно-логічний різновид
- Б. асоціативно-художній різновид
- В. інтровертивність
- Г. екстровертивність

Поділ комунікантів за особливостями сприйняття

- А. візуал
- Б. аудіал
- В. кінестет
- Г. інтроверт

Підходи до аналізу політичного дискурсу (за О. Шейгал)

- А. дескриптивний
- Б. критичний
- В. когнітивний
- Г. граматичний

Складові комунікативного акту

- А. адресат
- Б. адресант

В. канал комунікації

Г. повідомлення

Структурні компоненти моделі комунікації О. Почепцова

А. локутивний акт

Б. іллокутивний акт

В. перлокутивний акт

Г. перлокутивний ефект

16 питань відкритого типу з простою відповіддю:

Автор моделі комунікації на основі понять «іллокуція» і «перлокуція»...

За способом знакового оформлення вербальна комунікація поділяється на...

Становлення комунікативної лінгвістики відбулося на базі філософії ...

Автор теорії мовної гри...

Термін «комунікація» перекладається як...

Процес комунікації, коли суб'єкт одночасно є мовцем і адресатом...

За способом адресованості виокремлюють комунікацію...

За мірою офіційності спілкування поділяється на...

За принципом істинності комунікація є...

За належністю учасників комунікації до різних культур виокремлюють комунікацію...

Мовленнєві акти є предметом такої галузі комунікативної лінгвістики, як...

Основоположник теорії мовленнєвих актів...

Онтологічна форма організації комунікативного процесу, що характеризується замкненістю, цілісністю та динамічністю – це...

Хто увів до обігу в мовознавстві термін «дискурс»...

Системна кореляція комунікативних складників, взаємодія яких сприяє інформаційному обміну та комунікативному впливу – це...

Автор праці «Теорія мови»...

Високий рівень підсумкового контролю

8 питань закритого типу з одним правильним варіантом відповіді:

Невербальна комунікація, що пов'язана з тактильною системою сприйняття – це

- А. кінесика
- Б. такесика
- В. комунікативний код
- Г. контактне табу

Ольфакторика – це

- А. різновид такесики
- Б. запахи, що використовують у комунікації
- В. зоровий контакт
- Г. аудіальний код

Інформація, що стосується прихованих комунікативних намірів

- А. експліцитна
- Б. імпліцитна
- В. пресупозиційна
- Г. перлокутивна

Висловлення, що еквівалентне дії, вчинку

- А. перформатив
- Б. перлокуція
- В. перефразування
- Г. пресупозиція

Наслідки впливу іллокутивного акту на комуніканта

- А. перлокуція
- Б. перформатив
- В. перефразування
- Г. пресупозиція

Категорія дискурсу, що зумовлена просторово-часовою взаємодією його породження і сприйняття

- А. цілісність
- Б. зв'язність
- В. континуум
- Г. дискретність

Елементи культури, що можуть варіюватися, не порушуючи законів і правил комунікації

- А. конвенції
- Б. констативи
- В. конотації
- Г. евокативи

Елементи комунікативного коду, що здатні викликати у свідомості адресата значну кількість асоціацій

- А. евокативи
- Б. констативи
- В. конотації
- Г. конвенції

8 тестових питань закритого типу з множинним вибором та на відповідність:

Установіть відповідність між прізвищами авторів комунікативних моделей та їхніми моделями

- М. Бахтін, Г. Лассуелл, Вестлей, МакЛінк
- культурологічна модель комунікації, модель персвазійного акту, модель селекції

Установіть відповідність між прізвищами авторів комунікативних моделей та їхніми моделями

- А. Молес, К. Леві-Стросс, Дж. Лакофф
- модель міфологічна, модель мозаїчної культури, модель когнітивної метафори

Інтеррогатив – це

- А. тип мовленнєвого акту
- Б. формулювання запиту інформації
- В. конфліктна комунікація
- Г. синонім перформативу

Інтертекстуальність – це

- А. тип мовленнєвого акту
- Б. культурний код
- В. категорія тексту
- Г. включеність у текст інших текстів

Комісив – це

- А. тип мовленнєвого акту
- Б. зобов'язання виконати певні дії у майбутньому
- В. зобов'язання дотримуватись певної лінії поведінки
- Г. елемент комунікативної стратегії

Логічна операція, що пов'язує два висловлювання в одне – це

- А. імплікація
- Б. висловлювання, в якому використовується модель «якщо ..., то ...»
- В. іллокуція
- Г. імпринтинг

Мовна здатність – це

- А. багаторівнева система неусвідомлюваних правил мовленнєвої діяльності
- Б. система компонентів, що реалізується за особливими правилами відповідно до комунікативних завдань
- В. система компонентів, що реалізується за особливими правилами відповідно до ситуації спілкування
- Г. система компонентів, що реалізується за особливими правилами відповідно до комунікативних здібностей комунікантів

Імпринтинг – це

- А. психологічний феномен
- Б. запам'ятовування інформації під впливом зовнішнього стимулу
- В. мовленнєва гра
- Г. задум мовця

16 питань відкритого типу з простою відповіддю:

Генологія як розділ комунікативної лінгвістики вивчає...

Вчення про інтерпретацію та розуміння текстів називається...

Білінгвізм – це...

Розділ комунікативної лінгвістики, що вивчає причини і механізми комунікативних невдач, називається...

Спосіб організації інформації у вигляді сітки – це...

Паралельне існування у мовному колективі діалектів і літературної мови називається...

Збій у спілкуванні – це...

Мовленнєвий акт, за допомогою якого комунікант інформує учасників комунікації про свій іллокутивний акт, називається...

Найменша одиниця кінесики – це...

Одиниця виміру інформації називається...

Сукупність комунікативних знань і умінь учасників спілкування називається...

Зіткнення комунікативних цілей адресанта і адресата, що унеможлиблює їхнє спілкування, – це...

Структурна складова діалогу – це...

Обставини, що зумовлюють ситуацію спілкування, називаються...

Комунікативна стратегія адресанта, що спрямована на створення комфортної атмосфери спілкування, називається...

Сукупність фонетичних суперсегментних одиниць мовлення – це...

Повна неможливість подальшого спілкування – це...

Тестові питання-есе відкритого типу:

Що вивчає комунікативна лінгвістика?

Проаналізуйте головні недоліки моделі Р. Якобсона.

Охарактеризуйте такий тип комунікативної взаємодії, як комунікативна кооперація.

Охарактеризуйте такий тип комунікативної взаємодії, як комунікативний конфлікт.

Що досліджує лінгвопрагматика?

ІНТЕРКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

(180 годин / 6 кредитів ECTS)

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Інтеркультурна комунікація» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів за напрямом підготовки 035 Філологія спеціалізації 035. 10 Філологія (Прикладна лінгвістика). Форма підсумкового контролю успішності навчання: іспит. Засоби діагностики успішності навчання: виконання індивідуальних завдань, контрольних і практичних робіт, самостійної роботи: написання рефератів і повідомлень, підготовка презентацій, опрацювання наукової літератури тощо.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Інтеркультурна комунікація» є міжкультурне спілкування представників різних культур.

Міжпредметні зв'язки: філософія, соціологія, психологія, теорія комунікації, комунікативна лінгвістика, етнолінгвістика, етнопсихологія, лінгвокультурологія.

Метою викладання навчальної дисципліни «Інтеркультурна комунікація» є засвоєння студентами ефективних моделей міжкультурної комунікації в умовах глобалізації світу.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни є:

- ознайомити студентів з історією виникнення та теоретичними засадами міжкультурної комунікації;
- розвинути культурну сприйнятливість, здатність до правильної інтерпретації різноманітних видів комунікативної поведінки;
- сформувати вміння й навички застосувати на практиці отримані знання у конкретній ситуації міжкультурного контакту;
- ознайомити з методами дослідження міжкультурної комунікації.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні **знати:**

основні поняття та категорії курсу; типи, види, форми, моделі, структурні компоненти міжкультурної комунікації; особливості субкультур та особливості культур націй і народів світу для досягнення взаєморозуміння й позитивного результату у міжкультурних контактах;

природу міжкультурних нерозумінь й конфліктів і засоби виходу з них; методи й прийоми досягнення позитивного результату міжкультурної комунікації;

вміти: аналізувати форми міжкультурного спілкування; застосовувати на практиці отримані знання в конкретних ситуаціях міжкультурної взаємодії; дотримуватись толерантного ставлення до інших культур та їх представників; володіти методологічними прийомами комунікативної поведінки в різних сферах суспільного життя; вміти вести науковий пошук щодо дослідження проблем міжкультурної комунікації; володіти методикою та навичками попередження й усунення міжкультурних конфліктів.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент оволодіває такими **компетентностями:**

загальнопредметними:

базові загальні знання; навички управління інформацією (уміння знаходити та аналізувати інформацію з різних джерел); володіння базовими інформаційними технологіями; здатність формулювати мету, конкретизувати її завданнями; уміння використовувати потрібну інформацію, застосовувати відповідну методологію для досягнення результатів і обґрунтування висновків; здатність до наукового аналізу та синтезу на основі логічних аргументів та перевірених фактів; здатність застосовувати знання на практиці; дослідницькі навички та уміння; розуміння культури та звичаїв інших країн; здатність працювати самостійно; планування й управління проектами;

фаховими:

володіти певними знаннями основ комунікативного процесу і навичками ведення інформаційної діяльності у різних сферах життєдіяльності; ефективно формувати комунікативну стратегію; користуватися тактичними прийомами комунікації; добирати необхідні мовні засоби у конкретній комунікативній ситуації; представляти себе як учасника комунікативного процесу; оптимально співвідносити вербальні і невербальні способи міжкультурної комунікації з її прийомами з цілями, визначати практичну доцільність комунікативних намірів представників різних культур; володіти ресурсами, доступними для проведення міжкультурного дослідження, та здатність їх використовувати; знати актуальні проблеми сучасної міжкультурної

комунікації, особливості світових мов і культур на різних рівнях у порівняльному аспекті; корегувати помилкове використання слів в умовах інтерференції близькоспоріднених мов; знаходити та ефективно використовувати спільні та відмінні риси в системі фонетичних, фонологічних, лексичних, граматичних і стилістичних явищ світових мов; уміти здійснювати порівняльний аналіз знакового, зокрема вербального і невербального, представлення культурних констант народів у синхронії та діахронії.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Кредит 1. Теоретичні засади інтеркультурної комунікації.

Тема 1. Інтеркультурна (міжкультурна) комунікація як галузь наукового знання і навчальна дисципліна. Інтегративність крос-культурної комунікації.

Кредит 2. Актуальні проблеми сучасної інтеркультурної комунікації.

Тема 2. Культурний діалог в умовах глобалізації світу. Моделі міжкультурної комунікації.

Кредит 3. Основні аспекти вивчення міжкультурної комунікації.

Тема 3. Міжкультурні конфлікти. Проблеми перекладу.

Кредит 4. Культурний контекст. Типологія культур.

Тема 4. Типологія світових культур. Типологічний статус української культури.

Кредит 5. Культурні стереотипи та етнічні упередження.

Тема 5. Автостереотипи та гетеростереотипи в крос-культурній комунікації.

Кредит 6. Ключові культурні концепти.

Тема 6. Базові лінгвокультурні концепти світових культур.

Рекомендована література до курсу «Інтеркультурна комунікація»

Базова література:

1. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації / Ф. С. Бацевич. – К. : Довіра, 2007. – 205 с.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник / Ф. С. Бацевич. – 2-ге вид., доп. – К. : ВЦ «Академія», 2009. – 376 с.
3. Бацевич Ф. С. Основи теорії мовної комунікації : навч. посіб. / Ф. С. Бацевич. – К. : ВЦ «Академія», 2010. – 240 с.
4. Грушевицкая Т. Г. Основы межкультурной коммуникации : учебник для вузов / Т. Г. Грушевицкая, В. Д. Попков, А. П. Садохин. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 352 с.
5. Гудков Д. Б. Теория и практика межкультурной коммуникации / Д. Б. Гудков. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2003. – 288 с.
6. Донец П. Н. Основы общей теории межкультурной коммуникации / П. Н. Донец. – Харьков : Штрих, 2001. – 384 с.
7. Зусман В. Межкультурная коммуникация : учебное пособие / В. Зусман, А. Фролов. – Нижний Новгород, 2001. – 320 с.
8. Етнопсихологія : навчально-методичний посібник / [за ред. Л. Е. Орбан]. – Івано-Франківськ : ІДУ, 1994. – 84 с.
9. Кононенко В. І. Українська лінгвокультурологія : навч. посіб. / В. І. Кононенко. – К. : Вища школа, 2008. – 328 с.
10. Коч Н. В. Міжкультурна комунікація: навч. посіб. / Н. В. Коч. – Миколаїв : Видавництво «ЧП Румянцева А. В.», 2017. – 200 с.
11. Коч Н. В. Основи теорії комунікації: навч. посіб. / Н. В. Коч. – Миколаїв : Іліон, 2014. – 268 с.
12. Леонтович О. А. Введение в межкультурную коммуникацию : учебное пособие / О. А. Леонтович. – М. : Гнозис, 2007. – 386 с.
13. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація : навч. посіб. / В. М. Манакін. – К. : ВЦ «Академія», 2012. – 288 с.
14. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика : учебное пособие / В. А. Маслова. – Минск : ТетраСистемс, 2005. – 256 с.

15. Садохин А. П. Введение в теорию межкультурной коммуникации : учебное пособие / А. П. Садохин. – М. : Высшая школа, 2005. – 310 с.
16. Садохин А. П. Межкультурная коммуникация : учебное пособие / А. П. Садохин. – М. : Альфа-М, ИНФРА-М, 2006. – 288 с.
17. Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации / Е. А. Селиванова. – К., 2002. – 326 с.
18. Семенюк О. А. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. / О. А. Семенюк, В. Ю. Паращук. – К. : ВЦ «Академія», 2010. – 240 с.
19. Словарь по межкультурной коммуникации : Понятия и персоналии / В. Г. Зинченко, В. Г. Зусман, З. И. Кирнозе, Г. П. Рябов. – М. : Флинта, 2010. – 136 с.
20. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация: учеб. пособ. / С. Г. Тер-Минасова. – М. : Слово, 2000. – 298 с.
21. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. / О. В. Яшенкова. – К. : ВЦ «Академія», 2010. – 312 с.

Додаткова література:

1. Абрамова Е. Невербальная межкультурная коммуникация / Е. Абрамова // Лефортовские чтения. – М. : [б. в.], 2005. – 140 с.
2. Алефиренко Н. Ф. Лингвокультурология: ценностно-смысловое пространство языка : учебное пособие / Н. Ф. Алефиренко. – М. : Флинта, 2010. – 288 с.
3. Аминев Г. А. Историко-психологические предпосылки межцивилизационных конфликтов : Юнгианский подход / Г. А. Аминев, Э. Г. Аминев, Ван Цзинь и др. // Пространство и время в восприятии человека: историко-психологический аспект. – СПб. : Нестор, 2003. – Ч. 1. – С. 7–9.
4. Анохіна Т. О. Тенденції позначення невербальних лакун у різномовних дискурсах / Т. О. Анохіна // Філологічні трактати. – 2010. – № 1. – С. 5–11.
5. Антипов Г. А. Текст как явление культуры / Г. А. Антипов. – Новосибирск : Наука, 1989. – 194 с.
6. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека / Н. Д. Арутюнова. – М. : Языки русской культуры, 1998. – 896 с.

7. Бажанова В. А. Национальные формы этикета / В. А. Бажанова. – Казань : Изд-во КГУ, 2000. – 90 с.
8. Бартминский Е. Этноцентризм стереотипа : результаты исследования немецких (Бохум) и польских (Люблины) студентов в 1993–1994 гг. / Е. Бартминский // Речевые и ментальные стереотипы в синхронии и диахронии : тезисы конференции. – М. ; [б. в.], 1995. – С. 7–9.
9. Бацевич Ф. С. Нариси з комунікативної лінгвістики: монографія / Ф. С. Бацевич. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. – 281 с.
10. Библер В. С. Школа диалога культур: Идеи, опыт, перспективы / В. С. Библер. – Кемерово : АЛЕФ, 1993. – 415 с.
11. Бичко А. К. Феномен української інтелігенції : Спроба екзистенціального дослідження / А. К. Бичко, І. В. Бичко. – Дрогобич : [б. в.], 1997. – 115 с.
12. Бобахо В. А. Современные тенденции молодежной культуры: конфликт или преемственность поколений? / В. А. Бобахо, С. И. Левикова // Общественные науки и современность. – 1996. – № 3. – С. 56–65.
13. Бобрышева И. Е. Лакуны в спектре межкультурного общения / И. Е. Бобрышева // Психолінгвістика і межкультурне взаємопонимання. – М. : ИЯ АН СССР, 1991. – С. 35–36.
14. Богомолова Н. Н. Образы американца и советского человека в восприятии московских студентов и на страницах молодежной прессы / Н. Н. Богомолова, Т. Г. Стефаненко // Вестник МГУ. – 1991. – № 3. – С. 3–11.
15. Бондаренко Т. В. Лингвокультурный типаж британский дворецкий: понятийная составляющая / Т. В. Бондаренко // Вестник ВолГУ. Сер. 2 «Языкознание». – Вып. 2. – № 2 (8). – 2008. – С. 152–155.
16. Борев Ю. Б. Национальные особенности юмора / Ю. Б. Борев // Проблемы развития литератур народов СССР. – М. : Наука, 1964. – С. 358–385.
17. Бороноев А. О. Основы этнической психологии / А. О. Бороноев, В. Н. Павленко. – СПб : Изд-во СПбГУ, 1991. – 168 с.
18. Бромлей Ю. В. Этнос и этнография / Ю. В. Бромлей. – М. : Наука, 1973. – 283 с.

19. Брутян Г. А. Гипотеза Сепира-Уорфа / Г. А. Брутян. – Ереван: Луйс, 1968. – 66 с.
20. Брутян Г. А. Язык. Картина мира / Г. А. Брутян // Философские науки. – 1973. – № 1. – С. 23–28.
21. Бубер М. Я и Ты / М. Бубер. – М. : Высшая школа, 1993. – 175 с.
22. Будаев Э. В. Метафорическое моделирование постсоветской действительности в российском и британском политическом дискурсе : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20 / Э. В. Будаев. – Екатеринбург, 2006. – 232 с.
23. Бусурина Е. В. Лингвокультурема «дурак» в русской языковой картине мира : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Е. В. Бусурина. – СПб., 2004. – 22 с.
24. Бызова В. М. Психология этнических различий : проблемы менталитета, отношений, понимания: автореф. дис. ... докт. псих. наук / В. М. Бызова. – СПб., 1997. – 34 с.
25. Быкова А. Ф. Англия и англичане, их прошлое и настоящее / А. Ф. Быкова. – Ростов-на-Дону : «Донская речь» Н. Параманова, 1905. – 124 с.
26. Быкова Г. В. Лакунарность как категория лексической системологии / Г. В. Быкова : автореф. дис. ... докт. филол. наук. – Воронеж, 1999. – 33 с.
27. Вайсгербер Л. О силах немецкого языка / Л. Вайсгербер // Очерки по общему языкознанию. – М. : Изд-во МГУ, 1962. – 382 с.
28. Введенская Л. А. Русский язык и культура речи / Л. А. Введенская, Л. Г. Павлова, Е. Ю. Кашаева. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2006. – 142 с.
29. Вдовиченко В. Італійська Шевченкіана [Електронний ресурс] / В. Вдовиченко // Режим доступу : irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe.
30. Вежбицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов / А. Вежбицкая. – М. : Языки славянской культуры, 2001. – 287 с.
31. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков / А. Вежбицкая. – М. : Языки русской культуры, 1999. – 780 с.
32. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание / А. Вежбицкая. – М. : Русские словари, 1997. – 416 с.

33. Великобритания : лингвострановедческий словарь. – М. : Русский язык, 1978. – 480 с.
34. Верещагин Е. М. Язык и культура : Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – М. : Русский язык, 1983. – 269 с.
35. Воркачев С. Г. Концепт счастья в английском языке : значимостная составляющая / С. Г. Воркачев, Е. А. Воркачева // Массовая культура на рубеже XX–XXI веков : Человек и его дискурс. – М. : Азбуковник, 2003. – С. 263–275.
36. Воркачев С. Г. Лингвоконцептология и межкультурная коммуникация : истоки и цели / С. Г. Воркачев // Филологические науки. – 2005. – № 4. – С. 76–83.
37. Воркачев С. Г. Национально-культурная специфика концепта любви в русской и испанской паремиологии / С. Г. Воркачев // Филологические науки. – 1995. – № 3. – С. 56–66.
38. Воркачев С. Г. Сопоставительная этносемантика телеономных концептов «любовь» и «счастье» (русско-английские параллели) / С. Г. Воркачев. – Волгоград : Перемена, 2003. – 164 с.
39. Воробьев В. В. Лингвокультурология (теория и методы) / В. В. Воробьев. – М. : Изд-во РУДН, 2008. – 240 с.
40. Воронкова И. С. Лингвистическое освоение чужой действительности : дис.... канд. филол. наук : 10.02.19 / И. С. Воронкова. – Воронеж, 2011. – 259 с.
41. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис : у 2 т. / О. Воропай. – К. : Оберіг, 1991. – Т. 1. – 450 с.; Т. 2. – 445 с.
42. Всеобщая декларация о культурном разнообразии, 2 ноября 2001 г., UNESCO Doc. 31C/Res 25, Annex 1 (2001) [Электронный ресурс] / Режим доступа : www1.umn.edu/.../russian/.../Rculturaldiversitydecl.html.
43. Гавріна Н. І. Концепції трансформацій етнічної ідентичності в сучасному суспільстві / Н. І. Гавріна // Нова парадигма : Вип. 65; ч. II. – К. : Вид-во НПУ імені М. Драгоманова, 2007. – С. 31–36.
44. Гачев Г. Д. Америка в сравнении с Россией и Славянством : [в 2 кн.] / Г. Д. Гачев. – М. : РАРИТЕТ, 1997 – 677 с.
45. Гачев Г. Д. О национальных картинах мира / Г. Д. Гачев // Народы Африки. – 1967. – № 1. – С. 77–81.

46. Глущенко Т. С. Феноменология паралингвистической лакунарности в русской и англо-американской лингвокультурах / Т. С. Глущенко // Лакуны в языке и речи. – Благовещенск : Изд-во БГПУ, 2003. – С. 33–39.
47. Гнатенко П. І. Український національний характер / П. І. Гнатенко. – К. : ДОК-К, 1997. – 114 с.
48. Горлова В. М. Українська національна ідентичність : компаративний аналіз націоналістичних дискурсів : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.12 / В. М. Горлова. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2005. – 187 с.
49. Гримич М. В. Традиційний світогляд та етнопсихологічні константи українців (Когнітивна антропологія) / М. В. Гримич. – К. : [б. в.], 2000. – 380 с.
50. Грушевский М. Освобождение России и украинский вопрос. Статьи и заметки. – СПб. : Типография т-ва «Общественная польза», 1907. – VIII. – 294 с.
51. Гудков В. П. Стереотип России и русской и сербской литературе / В. П. Гудков // Вестник МГУ. – Серия 9 «Филология». – 2001. – № 2. – С. 20–24.
52. Гудков Д. Б. Теория и практика межкультурной коммуникации / Д. Б. Гудков. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2003. – 288 с.
53. Гумбольдт В. О различии строения человеческих языков и его влиянии на духовное развитие человечества // Избранные труды по языкознанию / В. Гумбольдт. – М. : Прогресс, 1984. – 397 с. – С. 156–180.
54. Гуревич П. Культурология / П. Гуревич. – М. : Изд-во «Проект», 2004. – 336 с.
55. Дементьев В. В. Коммуникативные ценности русской культуры : категория личности в лексике и прагматике / В. В. Дементьев. – М. : Глобал ком, 2013. – 336 с.
56. Єрмоленко С. Я. Мова і українознавчий світогляд / С. Я. Єрмоленко. – К. : НДІУ, 2007. – 444 с.
57. Жайворонок В. Знаки української етнокультури. Словник-довідник / В. Жайворонок. – К. : Довіра., 2006. – 703 с.

58. Жайворонок В. Мовні знаки культури : спроба лексикографічного опису / В. Жайворонок // Лінгвостилістика : об'єкт – стиль, мета – оцінка. – К. : [б. в.], 2007. – С. 92–101.
59. Жайворонок В. Українська етнолінгвістика : Нариси : навчальний посібник / В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2007. – 262 с.
60. Зализняк А. А. Константы и переменные русской языковой картины мира / А. А. Зализняк, И. Б. Левонтина, А. Д. Шмелев. – М. : Языки славянских культур, 2012. – 696 с.
61. Зейферт Е. И. Этническая картина мира российских немцев [Электронный ресурс] / Е. И. Зейферт // Режим доступа : <https://stihi.ru/2011/04/06/4528>.
62. Зусман В. Межкультурная коммуникация : учебное пособие / В. Зусман, А. Фролов. – Нижний Новгород, 2001. – 320 с.
63. Игрунов В. В мире складывается два типа культур – глобальная и провинциальная (из интервью 7 ноября 2005 г.) [Электронный ресурс] / В. Игрунов // Режим доступа : <http://www.igrunov.ru>.
64. Калина Н. Прецедентные концепты в межкультурной коммуникации / Н. Калина // Наукові записки. – Серія : Філологічні науки (мовознавство : У 5 ч. Вип. 89 (2)). – Кіровоград : РВВ КДПУ імені В. Винниченка, 2010. – 352 с.– С. 10–14.
65. Карасик В. И. Иная ментальность / В. И. Карасик, О. Г. Прохвачева, Я. В. Зубкова, Э. В. Грабарова]. – М. : Гнозис, 2005. – 352 с.
66. Карасик В. И. Культурные доминанты в языке / В. И. Карасик // Языковая личность : Культурные концепты : сборник научных трудов. – Волгоград-Архангельск : Перемена, 1996. – С. 3–16.
67. Карасик В. И. Лингвокультурная концептология : учебное пособие к спецкурсу / В. И. Карасик, Н. А. Красавский, Г. Г. Слышкин. – Волгоград : Парадигма, 2009. – 116 с.
68. Карасик В. И. Лингвокультурный концепт как единица исследования / В. И. Карасик, Г. Г. Слышкин // Методологические проблемы когнитивной лингвистики : сборник научных трудов [под ред. И. А. Стернина]. – Воронеж : ВГУ, 2001. – С. 75–80.
69. Карасик В. И. Лингвокультурный типаж «русский интеллигент» / В. И. Карасик // Аксиологическая лингвистика :

лингвокультурные типы : сборник научных трудов [под ред. В. И. Карасика]. – Волгоград : Парадигма, 2005. – С. 25–61.

70. Карпова К. С. Вербалізація національно-специфічних концептів американського суспільства ХХ – початку ХХІ ст. : автореф. дис... канд. філол. наук : 10.02.04 / К. С. Карпова. – К. : КНУ ім. Т. Шевченка, 2008. – 21 с.

71. Коваль В. И. Восточнославянская этнофразеология : деривация, семантика, происхождение / В. И. Коваль. – Гомель : Изд-во ГГУ им. Ф. Скорины, 1998. – 213 с.

72. Ковальчук С. Ю. Неформальные молодежные объединения в условиях социальной трансформации современного российского общества : автореф. дис... канд. социол. наук / С. Ю. Ковальчук. – Волгоград, 2008. – 20 с.

73. Кокорев А. А. Психология межнационального общения / А. А. Кокорев : дисс. ... докт. психол. наук. – М., 1992. – 594 с.

74. Колесов В. В. Концепты культуры / В. В. Колесов // Вестник СПбУ. Сер.2. – Вып. 4. – 1994. – С. 30–39.

75. Колесов В. В. Ментальные характеристики русского слова в языке и философской интуиции / В. В. Колесов // Язык и этнический менталитет : Сборник научных трудов. – Петрозаводск : Изд-во Петрозаводского ун-та, 1995. – С. 13–24.

76. Колесов В. В. Отражение русского менталитета в слове / В. В. Колесов // Российский менталитет и учет его особенностей в социальной работе. – М. : [б. в.], 1994. – 155 с. – С. 148–174.

77. Коломієць Л. Рецепція англомовних перекладів поезій Тараса Шевченка інтернет-читачами (огляд читацьких відгуків та коментарів) / Л. Коломієць // Шевченкознавчі студії. – 2013. – Вип. 16. – С. 291–303.

78. Комиссаров В. Н. Коммуникативные концепции перевода / В. Н. Комиссаров // Перевод и коммуникация. – М. : ИЯ РАН, 1997. – С. 6–13.

79. Комиссаров В. Н. Общая теория перевода : Проблемы переводоведения в освещении зарубежных ученых / В. Н. Комиссаров. – М. : ЧеРо, 1999. – 136 с.

80. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение : курс лекций / В. Н. Комиссаров. – М. : ЭТС, 1999. – 192 с.

81. Кон И. С. Национальный характер: миф или реальность? / И. С. Кон // Иностранная литература. – 1968. – № 9. – С. 215–229.
82. Кононенко В. І. Мова у контексті культури / В. І. Кононенко. – Київ – Івано-Франківськ : Плай, 2008. – 392 с.
83. Кононенко В. І. Українська лінгвокультурологія : навч. посіб. / В. І. Кононенко. – К. : Вища школа, 2008. – 328 с.
84. Коптякова Е. Е. Германия в национальных стереотипах русских и американцев / Е. Е. Коптякова // Политическая лингвистика. – Вып. 1 (24). – Екатеринбург, 2008. – С. 129–132.
85. Корнева Л. М. Невербальні засоби в міжкультурній комунікації / Л. М. Корнева // Культура народів Причорномор'я. – 2004. – № 49, т. 1. – С. 88–90.
86. Костомаров Н. Две русские народности / Н. Костомаров // Основа. – СПб, 1861. – № 3. – С. 33–80.
87. Костюк Л. Б. Філогенетичні закономірності розвитку етнічної ментальності українців : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.05 / Л. Б. Костюк; ЛНУ імені Івана Франка. – Л., 2008. – 21 с.
88. Коул М. Культурные механизмы развития / М. Коул // Вопросы психологии. – 1995. – № 3. – С. 5–20.
89. Коч Н. В. Роль базових лінгвокультурних концептів давньоруської християнської аксіології у становленні колективістського типу культури/ Н. В. Коч // Нова філологія. Збірник наукових праць. – Запоріжжя : ЗНУ, 2014. – № 62. – 240 с. – С. 62–69.
90. Коч Н. В. Формування концептуального фрейму «європейські цінності» у свідомості сучасної молоді // «Мова мая, я з табою ў жыцці шчасце маю...» : збірник наукових артыкулаў. – Гомель : ГДУ імя Ф. Скарыны, 2016. – 201 с. – С. 78–83.
91. Кочетков В. В. Психология межкультурных различий / В. В. Кочетков. – М. : ПЕР СЭ, 2002. – 416 с.
92. Кравченко А. И. Культурология : учебное пособие / А. И. Кравченко. – М. : Академический Проект, 2002. – 496 с.
93. Красных В. В. Этнопсихолінгвістика и лінгвокультурологія : курс лекцій / В. В. Красных. – М. : Гнозис, 2002. – 284 с.
94. Кребер А. Культура. Критический анализ концепций и дефиниций [Электронный ресурс] / А. Кребер, К. Клакхон. – М. :

ФОРУМ «Studia humanitas», 1992 // Режим доступа : http://emuseum.mnsu.edu/information/biography/klmno/kroeber_alfred.html.

95. Крейдлин Г. Е. Невербальная семиотика : язык тела и естественный язык / Г. Е. Крейдлин. – М. : Новое литературное обозрение, 2002. – 592 с.

96. Кубрякова Е. С. Краткий словарь когнитивных терминов / Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина. – М. : МГУ им. М. В. Ломоносова, 1997. – 245 с.

97. Кузнецова Т. «Свій»/«чужий» у текстовому просторі ЗМІ [Електронний ресурс] / Т. Кузнецова // Електронна бібліотека Інституту журналістики // Режим доступу : http://journalib.univ.kiev.ua/index_

98. Кузьмин С. С. Русско-английский словарь пословиц и поговорок / С. С. Кузьмин, Н. Л. Шадрин. – М. : Русский язык, 1989. – 353 с.

99. Куликова Л. В. Межкультурная коммуникация : теоретические и прикладные аспекты. На материале русской и немецкой лингвокультур : Монография / Л. В. Куликова. – Красноярск : РИО КГПУ, 2004. – 196 с.

100. Лабунская В. А. Невербальное поведение / В. А. Лабунская. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2006. – 245 с.

101. Лакофф Дж. Метафоры, которыми мы живем / Дж. Лакофф, М. Джонсон. – М. : УРСС Эдиториал, 2004. – 256 с.

102. Ларина Т. В. Сопоставление английских и русских лингвокультурных традиций / Т. В. Ларина. – М. : Рукописные памятники Древней Руси, 2009. – 507 с.

103. Ларченко В. В. Современная межлингвокультурная коммуникация : конструирование глобального языкового пространства? / В. В. Ларченко // Культура народов Причерноморья. – 2004. – № 49, Т. 1. – С. 97–99.

104. Латов Ю. В. Восточнославянские страны на ментальной карте мира по Г. Хофстеду / Ю. В. Латов, Н. В. Латова // Научные труды ДНТУ. – Донецк : ДонНТУ, 2010. – С. 161–168.

105. Лебедько М. Г. Культурные преграды : преодоление трудностей межкультурного общения (Culture Bumps : Overcoming Misunderstandings in Cross-Cultural Communication) / М. Г. Лебедько. – Владивосток : Изд-во ДВГУ, 1999. – 196 с.

106. Лебон Г. Психология народов и масс / Г. Лебон. – СПб. : Манет, 1996. – 316 с.
107. Левинас Э. Время и Другой / Э. Левинас. – СПб. : Изд-во Высшая религиозно-философская школа, 1998. – 265 с.
108. Леонтович О. А. Россия и США : введение в межкультурную коммуникацию / О. А. Леонтович. – Волгоград : Перемена, 2003. – 399 с.
109. Леонтович О. А. Русские и американцы : парадоксы межкультурного общения : монография О. А. Леонтович. – М. : Гнозис, 2005. – 352 с.
110. Мальцева К. С. Міжкультурні непорозуміння і проблема міжкультурного перекладу : автореф. дис. ... канд. філософ. наук : 09.00.04 / К. С. Мальцева // Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України. – К., 2002. – 20 с.
111. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика : учебное пособие / В. А. Маслова. – Минск : ТетраСистемс, 2005. – 256 с.
112. Маслова В. А. Лингвокультурология : учебное пособие / В. А. Маслова. – М. : Наука, 2001. – 208 с.
113. Махній М. М. Символіка тіла / М. М. Махній. – Чернігів : РВВ комітету у справах преси та інформації, 1997. – 32 с.
114. Мацько Л. І. Українська мова в освітньому просторі : навчальний посібник / Л. І. Мацько. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – 607 с.
115. Медведева Т. С. Ключевые концепты немецкой лингвокультуры : монография [Электронный ресурс] / Т. С. Медведева, М. В. Опарин, Д. И. Медведева. – М. : ФЛИНТА, 2012. – 161 с.
116. Місевра І. В. Проблеми ментальності та національної самосвідомості : спроби дослідження витоків / І. В. Місевра. – Одеса : Астропринт, 1998. – 47 с.
117. Мотыгуллина З. А. Концепт «судьба» в татарской и английской языковой картине мира : монография / З. А. Мотыгуллина. – Казань : ТГГПУ, 2009. – 139 с.
118. Мясоедов С. П. Основы кросс-культурного менеджмента. Как вести бизнес с представителями других стран и культур / С. П. Мясоедов. – М. : Восток-Запад, 2003. – 256 с.

119. Науменко А. М. Мова і діалог культур / А. М. Науменко // Вісник ХНУ. – 2004. – № 635. – С. 118–122.
120. Нэпп М. Невербальное общение / М. Нэпп, Дж. Холл. – СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2007. – 512 с.
121. Обушний М. І. Етнонаціональна ідентичність – феномен самовизначення українців / М. І. Обушний. – К. : Редакційно-видавничий центр «Київський університет», 1999. – 40 с.
122. Омельченко Е. Л. Про эмо, готов и нравственность [Электронный ресурс] / Е. Л. Омельченко // Режим доступа : <http://www.polit.ru/author/2009/01/23/subkult>.
123. Орлова Э. А. Культурная (социальная) антропология / Э. А. Орлова. – М. : Академический Проект, 2004. – 480 с.
124. Оруэлл Дж. Англичане / Дж. Оруэлл // 1984 и эссе разных лет. – М. : Прогресс, 1989. – С. 309–340.
125. Отарова Л. И. Концепт «Gewissen» в немецком языковом пространстве : автореф. дис....канд. филол. наук: 10.02.04 / Л. И. Отарова. – Пятигорск, 2005. – 20 с.
126. Очерк американского коммуникативного поведения / [под. ред. Стернина И. А.]. – Воронеж : Истоки, 2001. – 206 с.
127. Ощепкова В. В. Язык и культура Великобритании, США, Канады, Австралии. Новой Зеландии / В. В. Ощепкова. – М.–СПб. : ГЛОССА/КАРО, 2004. – 367 с.
128. Палажченко П. Мой несистематический словарь (Из записной книжки переводчика) / П. Палажченко. – М. : Р. Валент, 2002. – 304 с.
129. Панарин А. С. Россия в Евразии : геополитические вызовы и цивилизационные ответы / А. С. Панарин // Вопросы философии. – 1994. – № 12. – С. 19–31.
130. Парфьонова О. І. Традиції в моральній культурі українського народу (друга половина ХІХ–ХХ ст.) : дис. ... канд. іст. наук : 17.00.01 / О. І. Парфьонова. – К. : КНУКМ, 2004. – 175 с.
131. Пассов Е. И. Коммуникативное иноязычное образование. Концепция развития индивидуальности в диалоге культур / Е. И. Пассов. – Липецк : Изд-во ЛГПИ, 1998. – 159 с.

132. Персикова Т. Н. Межкультурная коммуникация и корпоративная культура : учебное пособие / Т. Н. Персикова. – М. : Логос, 2002. – 225 с.
133. Подольская Е. А. Культурология : учебное пособие / Е. А. Подольская, К. А. Иванова, В. Д. Лихвар. – Х. : Изд-во НФаУ : Золотые страницы, 2003. – 160 с.
134. Понятие судьбы в контексте разных культур : Сборник статей. – М. : Наука, 1994. – 318 с.
135. Попов В. Ю. Український господарський менталітет : сутність і трансформації : дис... канд. філос. наук : 09.00.03 / В. Ю. Попов; НАН України, Центр гуманітарної освіти. – К., 2000. – 192 с.
136. Попова З. Д. Язык и национальная картина мира / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж : Изд-во «ИСТОКИ», 2002. – 318 с.
137. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації / Г. Г. Почепцов. – К. : ВЦ Київський університет, 1999. – 308 с.
138. Проблемы языка в глобальном мире : Монография / [под ред. Ганиной Е. В., Чумакова А. Н.]. – М. : ООО «Прспект», 2016. – 208 с.
139. Резникова Т. Б. Этнопсихолінгвістическа специфика кинесических лакун / Т. Б. Резникова // Лакуны в языке и речи. – Благовещенск : БГПУ, 2003. – С. 177–182.
140. Рогова А. В. Стратегии и тактики межкультурной лингводидактики как инновационной основы обучения русскому языку : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / А. В. Рогова. – М., 2012. – 205 с.
141. Розин В. М. Культурология : учебник / В. М. Розин. – М. : Гардарики, 2003. – 462 с.
142. Рудик І. М. Культурна специфіка невербального коду в міжкультурній комунікації / І. М. Рудик // Вісник ЖДУ імені І. Франка. – 2005. – № 23. – С. 101–103.
143. Рум А. Р. У. Великобритания : лингвострановедческий словарь / А. Р. У. Рум. – М. : Русский язык, 2000. – 560 с.
144. Саволоцька А. Особливості перекладу міфологічного колориту вступу до балади Тараса Шевченка «Причинна» англійською

мовою / А. Саволоцька // Шевченкознавчі студії. – 2013. – Вип. 16. – С. 303–310.

145. Семигінівська Т. В. Вплив глобалізації на мову як аспект культури суспільства / Т. В. Семигінівська // Вісник СумДУ. Серія Філологія. – 2007. – № 1. Том 2. – С. 45–49.

146. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии / Э. Сепир. – М. : Прогресс, 1993. – 654 с.

147. Словарь по межкультурной коммуникации : Понятия и персоналии / В. Г. Зинченко, В. Г. Зусман, З. И. Кирнозе, Г. П. Рябов. – М. : Флинта, 2010. – 136 с.

148. Снитко Е. С. Русский язык в этнолингвистическом освещении : лекционный курс / Е. С. Снитко, И. А. Кулинич. – К. : КНУ имени Т. Шевченко, 2005. – 88 с.

149. Соловьева Н. Лингвокультурный концепт «бык». Актуализация концепта в испанской языковой картине мира / Н. Соловьева. – Saarbrücken: : LAP LAMBERT Academic Publishing, 2011. – 220 с.

150. Сошніков А. О. Репрезентація української ментальності у соціокультурних синтезах : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.04 / А. О. Сошніков; ХДПУ імені Г. С. Сковороди. – Х., 1999. – 199 с.

151. Спиридонова Л. К. Етнокультурні особливості образу світу українців : автореф. дис... канд. психол. наук : 19.00.01 / Л. К. Спиридонова; ОНУ імені І. І. Мечникова. – О., 2009. – 18 с.

152. Спіжова А. В. Дефініції поняття «міжкультурна комунікація» / А. В. Спіжова // Науковий часопис. Серія 9 «Сучасні тенденції розвитку мов». – К. : КНПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – С. 68–72.

153. Стахів М. Український комунікативний етикет : навчально-методичний посібник / М. Стахів. – К. : Знання, 2008. – 245 с.

154. Степанов Ю. С. Константы мировой культуры. Алфавиты и алфавитные тексты в периоды двоеверия / Ю. С. Степанов, С. Г. Проскурин. – М. : Наука, 1993. – 158 с.

155. Степанов Ю. С. Константы : Словарь русской культуры / Ю. С. Степанов. – М. : Языки русской культуры, 1997. – 824 с.

156. Степин В. С. Культура / В. С. Степин // Новая философская энциклопедия : в 4-х т. – М. : Мысль, 2010. – Т. 2. – С. 341–347.

157. Стернин И. А. Национальная специфика мышления и проблема лакунарности / И. А. Стернин // Связи языковых единиц в системе и реализации : Межвузовский сборник научных трудов. – Тамбов : Изд-во ТГУ, 1997. – С. 22–31.

158. Стернин И. А. Очерк английского коммуникативного поведения / И. А. Стернин, Т. В. Ларина, М. А. Стернина. – Воронеж : ВГУ. Межрегиональный Центр коммуникативных исследований, 2003. – 116 с.

159. Стефанский Е. Е. Концепт «совесть» в русской, польской и чешской лингвокультурах / Е. Е. Стефанский // Известия РГПУ имени А. И. Герцена. Вып. № 71, 2008. – С. 124–131.

160. Тарнас Р. История западного мышления («Страсти западного ума») [Электронный ресурс] / Р. Тарнас // Richard Tarnas. Passion of Western Mind (1991)]. – М. : КРОН-ПРЕСС, 1995 // Режим доступа: www.psylib.org.ua/books/tarna01/index.htm.

161. Телия В. Н. Первоочередные задачи и методологические проблемы исследования фразеологического состава языка в контексте культуры / В. Н. Телия // Фразеология в контексте культуры. – М. : Языки русской культуры, 1999. – С. 13–24.

162. Телия В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / В. Н. Телия. – М. : Языки русской культуры, 1996. – 288 с.

163. Тер-Минасова С. Г. Глобальное село или Вавилонская башня: языковая и межкультурная коммуникация / С. Г. Тер-Минасова // Вестник МГУ. Сер. 21. – 2004. – № 1.

164. Тер-Минасова С. Г. Роль языка в формировании личности. Язык и национальный характер / С. Г. Тер-Минасова // Этносоциоллингвистика : хрестоматия [авт.-сост. Н. И. Коновалова]. – Екатеринбург : [б. в.], 2004. – С. 241–249.

165. Толстой Н. И. Язык и народная культура. Очерки по славянской мифологии и этнолингвистике / Н. И. Толстой. – М. : Индрик, 1995. – 512 с.

166. Толстой Н. И. Язык и народная культура : Очерки по славянской мифологии и этнолингвистике / Н. И. Толстой. – М. : Индрик, 1995. – 509 с.

167. Томахин Г. Д. Америка через американизмы / Г. Д. Томахин. – М. : Высшая школа, 1982. – 256 с.
168. Томахин Г. Д. От страноведения к фоновым знаниям носителей языка и национально-культурной семантике языковых единиц в их языковом сознании / Г. Д. Томахин // Русский язык за рубежом. – 1995. – № 1. – С. 54–65.
169. Томахин Г. Д. Перевод как межкультурная коммуникация / Г. Д. Томахин // Перевод и коммуникация. – М. : ИЯ РАН, 1997. – С. 129–137.
170. Томахин Г. Д. США. Лингвострановедческий словарь / Г. Д. Томахин. – М. : Русский язык, 1999. – 576 с.
171. Томахин Г. Д. Теоретические основы лингвострановедения (на материале лексических американизмов английского языка) / Г. Д. Томахин : автореф. дис. ... докт. филол. наук. – М., 1984. – 32 с.
172. Топорков А. Л. Малоизвестные источники по славянской этносоциологии (конец XIX – начало XX в.) / А. Л. Топорков // Этнические стереотипы мужского и женского поведения. – СПб., 1991. – С. 307–318.
173. Уайт Л. Понятие культуры/ Л. Уайт // Работы Л. А. Уайта по культурологии. (Сборник переводов). – М. : РАН ИНИОН, 1996. – С. 162–169.
174. Уорф Б. Отношение норм поведения и мышления к языку / Б. Уорф // Зарубежная лингвистика. – Т. 1. – М. : Прогресс, 1999. – С. 58–91.
175. Успенский Б. А. Избранные труды. Т. 1. Семиотика истории. Семиотика культуры / Б. А. Успенский. – М. : Гнозис, 1994. – 429 с. – С. 320–332.
176. Уфимцева Н. В. Этнический характер, образ себя и языковое сознание русских / Н. В. Уфимцева // Языковое сознание : формирование и функционирование. – М. : Наука, 2000. – 135 с.
177. Флиер А. Я. Культурология для культурологов : учебное пособие / А. Я. Флиер. – М. : Академический Проект; Екатеринбург : Деловая книга, 2002. – 492 с.
178. Флорин С. Муки переводческие : Практика перевода / С. Флорин. – М. : Высшая школа, 1983. – 184 с.

179. Формановская Н. И. Речевой этикет и культура общения / Н. И. Формановская. – М. : Высшая школа, 1999. – 157 с.
180. Хайруллина Р. Х. Лингвистика межкультурных коммуникаций : курс лекций / Р. Х. Хайруллина. – Уфа : Изд-во БГПУ, 2005. – 138 с.
181. Хайруллина Р. Х. Универсальные культурные концепты в контексте межкультурной коммуникации / Р. Х. Хайруллина // Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 2 : Филология и искусствоведение. – № 3. – 2011.
182. Халяпина Л. П. Методические вопросы обучения студентов исследованию сходств и различий в интерпретации универсальных культурных концептов / Л. П. Халяпина // Вестник Кемеровского государственного университета, 2012. – № 1.
183. Халяпина Л. П. Разработка новой модели преподавания лингвистических дисциплин, ориентированной на формирование компетенции в сфере универсальных культурных концептов / Л. П. Халяпина // Вестник Кемеровского государственного университета, 2012. – № 4 (т. 4).
184. Хрипко С. А. Духовно-релігійні вияви української ментальності : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.11 / С. А. Хрипко; НПУ імені М. П. Драгоманова. – К., 2003. – 189 с.
185. Хроленко А. Т. Основы лингвокультурологии : Учебное пособие / А. Т. Хроленко. – М. : Флинта-Наука, 2004. – 184 с.
186. Чернов Г. В. Англо-русский лингвострановедческий словарь / Г. В. Чернов и др. – Смоленск : Полиграмма, 1996. – 1185 с.
187. Чугу С. Вивчення взаємодії мови і культури в контексті зміни наукових парадигм // Науковий вісник ХДУ. Серія «Лінгвістика» : Збірник наукових праць. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2005. – Вип. 2. – С. 38–40.
188. Швейцер А. Д. Буквальный перевод и интерференция / А. Д. Швейцер // Перевод и коммуникация. – М. : ИЯ РАН, 1996. – С. 22–34.
189. Шмелев А. Д. Русская языковая модель мира : материалы к словарю / А. Д. Шмелев. – М. : Языки славянской культуры, 2002. – 224 с.

190. Этнические стереотипы мужского и женского поведения : Сборник статей / [отв. ред. А. К. Байбурин, И. С. Кон]. – СПб. : Наука, 1991. – 318 с.

191. Этнические стереотипы поведения : Сборник статей / [под ред. А. К. Байбурина]. – Л. : Наука, 1985. – 325 с.

192. Юрій М. Ф. Етногенез та менталітет українського народу : Навчальний посібник / М. Ф. Юрій. – К. : Кондор, 2008. – 262 с.

Публікації автора за темами дисципліни:

1. Коч Н. В. Базовий лінгвокультурний концепт СОВІСТЬ східнослов'янської концептосфери та його самобутність в українській ментальності / Н. В. Коч // Семантика мови і тексту: матеріали XI Міжнародної наукової конференції. – Івано-Франківськ, 2012. – С. 261–265.

2. Коч Н. В. Дослідницький проект «Етнонаціональна ідентичність у контексті міжкультурної комунікації» як ефективна навчальна технологія / Н. В. Коч // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки. – Випуск 46. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2018. – С. 193–196.

3. Коч Н. В. Лингвализация восточнославянской ментальности (опыт диахронического исследования когнитивной категории «мера») / Н. В. Коч // Київська старовина. – 2011. – № 1. – С. 33–44.

4. Коч Н. В. Метафоричне осмислення ГОРДОСТІ (ГОРДИНИ) в українській і російській пареміосистемах / Н. В. Коч, О. Грищенко // Актуальні питання розвитку української мови у науковій ретроспекції та перспективі: матеріали круглого столу до Дня української писемності та мови / за заг. ред. Н. В. Коч. — Вип. 2. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2014. – С. 39–44.

5. Коч Н. В. Ретротипаж как продукт национальной культуры (лингвоприкладной аспект исследования) / Н. В. Коч // Вісник Маріупольського державного університету. Серія «Філологія». – Маріуполь, 2018. – С. 49–58.

6. Коч Н. В. Роль базових лінгвокультурних концептів давньоруської християнської аксіології у становленні колективістського

типу культури / Н. В. Коч // Нова філологія. Збірник наукових праць. – Запоріжжя : ЗНУ, 2014. – № 62. – 240 с. – С. 62–69.

7. Коч Н. В. Словесна репрезентація концепту ДОЛЯ у східнослов'янських мовах (діахронний аспект) / Н. В. Коч, І. І. Мережко // Актуальні питання розвитку української мови у науковій ретроспекції та перспективі: матеріали круглого столу до Дня української писемності та мови / за заг. ред. Н. В. Коч. – Вип. 2. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2014. – С. 71–76.

8. Коч Н. В. Субкатегорія «половина» как семантический маркер медиативного типа культуры (на материале памятников восточнославянской письменности) / Н. В. Коч // Науково-практичний журнал «Одеський лінгвістичний вісник», 2017. – Одеса : ОДУ. – Вип. 10. – Т. 2. – С. 36–41.

9. Коч Н. В. НОМО LUDENS в древнерусской лингвокультуре (попытка «предварительного понимания» концепта ИГРА) / Н. В. Коч // Новое в когнитивной лингвистике XXI века: сборник научных статей / отв. ред. М. В. Пименова. – Киев : Издательский дом Д. Бураго, 2013. – С. 87–94.

10. Koch N. V. Konzepte des ukrainischen Weltbildes (individuell gestaltete Vorstellung einer Autorin zum Konzept „Ukraine“ im Roman von Lina Kostenko „Aufzeichnungen eines ukrainischen Verrückten“) (Концепти української картини світу (індивідуально авторське представлення концепту УКРАЇНА у романі Ліни Костенко «Записки українського самашедшого») / Н. В. Коч // Internationale virtuelle Konferenz der Ukrainistik. Bd. 2012. Herausgegeben von Olena Novikova, Peter Hilkes, Ulrich Schweier. Verlag Otto Sagner. – München – Berlin, 2013. – С. 270 – 293.

Методичне забезпечення до самостійної роботи з курсу

«Інтеркультурна комунікація»:

1. Навчально-методичний комплекс.
2. Коч Н. В. Міжкультурна комунікація: навч. посіб. / Н. В. Коч. – Миколаїв : Видавництво «ЧП Румянцева А. В.», 2017. – 200 с.
4. Коч Н. В. Основи теорії комунікації: навч. посіб. / Н. В. Коч. – Миколаїв : Іліон, 2014. – 268 с.

Карта самостійної роботи студента з дисципліни «Інтеркультурна комунікація»

Кредит	Академічний контроль (форма представлення)*	Кількість балів (за видами роботи)**	Кількість балів всього за кредит	Термін виконання (тижні)***
Кредит № 1. Теоретичні засади інтеркультурної комунікації.	Перевірка конспектів лекцій	5	60	
	Мультимедійна презентація	20		
	Конспект джерел	10		
	Підготовка питання семінару	5		
	Контрольна робота № 1	20		
Кредит № 2. Актуальні проблеми сучасної інтеркультурної комунікації	Конспект джерел:	10	60	
	Підготовка повідомлення	10		
	Реферат, доповідь	20		
	Контрольна робота № 2	20		
Кредит № 3. Основні аспекти вивчення міжкультурної комунікації.	Мультимедійна презентація	20	60	
	Реферат	10		
	Термінологічний словник до курсу	20		
	Підготовка повідомлення	10		
Кредит № 4. Культурний контекст. Типологія культур.	Мультимедійна презентація	20	60	
	Реферат	10		
	Підготовка повідомлення	10		
	Контрольна робота № 3	20		
Кредит № 5. Культурні стереотипи та етнічні упередження.	Конспект джерел	10	60	
	Мультимедійна презентація	20		
	Реферат	10		
	Аналіз літератури до теми	20		
Кредит № 6. Ключові культурні концепти.	Індивідуальна творча робота	20	60	
	Реферат	10		
	Підготовка повідомлення	10		
	Контрольна робота № 4	20		
Всього балів за самостійну роботу		360 балів	360 балів	

***за розкладом

ВИДИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗА КРЕДИТАМИ

Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми та види самостійної роботи за кредитами	Кількість годин
Кредит № 1. «Теоретичні засади інтеркультурної комунікації»		
1.	Тема 1. Міжкультурна комунікація як галузь наукового знання і навчальна дисципліна. Мовна особистість. Комунікативний паспорт мовця. Завдання: реферативний огляд літератури; укладання комунікативного паспорту мовця.	20
Кредит № 2. «Актуальні проблеми сучасної інтеркультурної комунікації»		
2.	Тема 2. Поняття і сутність міжкультурної комунікації. Основні теорії міжкультурної комунікації. Завдання: конспектування навчальної та методичної літератури.	20
Кредит № 3. «Основні аспекти вивчення міжкультурної комунікації»		
3.	Тема 3. Спеціалізація та інкультурація: зміст, особливості та етапи реалізації. Завдання: доповідь, укладання глосарію.	20
Кредит № 4. «Культурний контекст. Типологія культур»		
4.	Тема 4. Моделі міжкультурної комунікації. Завдання: мультипрезентація моделей міжкультурної комунікації.	20
Кредит № 5. «Культурні стереотипи та етнічні упередження»		
5.	Тема 5. Когнітивна модель засвоєння чужої культури. Завдання: експериментальне дослідження.	20
Кредит № 6. «Ключові культурні концепти»		
6.	Тема 6. Порівняльний аналіз культурних концептів національних картин світу. Завдання: Порівняти ключовий культурний концепт української картини світу з аналогічним в «чужій» (на вибір) картині світу	20
	Усього годин:	120

Заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми та види самостійної роботи за кредитами	Кількість годин
Кредит № 1. «Теоретичні засади інтеркультурної комунікації»		
1.	<p>Тема 1. Міжкультурна комунікація як галузь наукового знання і навчальна дисципліна. Мовна особистість. Комунікативний паспорт мовця.</p> <p>Завдання: реферативний огляд літератури; укладання комунікативного паспорта мовця.</p>	24
Кредит № 2. «Актуальні проблеми сучасної інтеркультурної комунікації»		
2.	<p>Тема 2. Поняття і сутність міжкультурної комунікації. Основні теорії міжкультурної комунікації.</p> <p>Завдання: конспектування навчальної та методичної літератури.</p>	26
Кредит № 3. «Основні аспекти вивчення міжкультурної комунікації»		
3.	<p>Тема 3. Спеціалізація та інкультурація: зміст, особливості та етапи реалізації.</p> <p>Завдання: доповідь, укладання глосарію.</p>	26
Кредит № 4. «Культурний контекст. Типологія культур»		
4.	<p>Тема 4. Моделі міжкультурної комунікації.</p> <p>Завдання: мультипрезентація моделей міжкультурної комунікації.</p>	26
Кредит № 5. «Культурні стереотипи та етнічні упередження»		
5.	<p>Тема 5. Когнітивна модель засвоєння чужої культури.</p> <p>Завдання: експериментальне дослідження.</p>	28
Кредит № 6. «Ключові культурні концепти»		
6.	<p>Тема 6. Порівняльний аналіз культурних концептів національних картин світу.</p> <p>Завдання: Порівняти ключовий культурний концепт української картини світу з аналогічним в «чужій» (на вибір) картині світу</p>	30
	Усього годин:	160

Контрольні питання та завдання до самостійної роботи з курсу «Інтеркультурна комунікація»

1. Підготуйте доповідь на тему «Теорія міжкультурної комунікації в системі антропоцентричних наук».
2. Прокоментуйте поняття «культура», «культурна специфіка», «культурна дистанція», «конфлікт культур», «культурний шок», «культурний діалог».
3. Як виявляється відкритий динамічний характер комунікації в культурі?
4. Яке місце в типології світових культур займає українська культура?
5. Що таке міжкультурно-комунікативна компетентність? Як вона формується? Обґрунтуйте важливість такої компетентності в умовах глобалізації культур.
6. У чому відмінність між асиміляцією і акультурацією?
7. Як ви розумієте поняття культурного шоку в контексті формування інформаційного суспільства?
8. Які основні риси глобалізації культур?
9. Які можливі сценарії розвитку культурної глобалізації названі в концепції У. Ганнерса?
10. Якій проблемі присвячена концепція американського вченого Р. Робертсона?
11. Як трактує Р. Робертсон поняття «глобальна спільність І»?
12. Що, згідно з концепцією Р. Робертсона, являє собою глобальне суспільство II?
13. Підготуйте презентацію на тему «Вербальна та невербальна міжкультурна комунікація».
14. Підготуйте презентацію на тему «Моделі міжкультурної комунікації».
15. Опишіть переклад як модель міжкультурної комунікації.
16. Яку роль відіграють прецедентні тексти у міжкультурному спілкуванні?
17. Доберіть анекдоти, в яких відображені національні особливості представника певного етносу. Виділіть стереотипні образи та прокоментуйте упередження щодо їхніх реальних прототипів.

18. Запишіть українські приказки та прислів'я про «своє» та «чуже». Напишіть твір-есе, обравши тему із переліку паремій.

19. Напишіть твір-роздум на тему «Збереження українських традицій в умовах глобалізації світу».

20. Доберіть відеофрагменти, що ілюструють міжкультурну комунікацію та особливості культурних традицій конкретного народу (на вибір).

21. Складіть список літератури, присвяченої дослідженню особливостей дипломатичного етикету та дипломатичного протоколу. У чому полягає відмінність між офіційною та народною дипломатією?

22. Доведіть, що аналіз базових лінгвокультурних концептів сприяє налагодженню ефективної крос-культурної комунікації.

23. Поясніть, як метод асоціативного експерименту уможливило виявлення та конкретизацію семантичної структури лінгвокультурного концепту.

24. Застосувавши методику аналізу лінгвоконцепту, опишіть культурний концепт (на вибір) української картини світу в порівнянні з аналогічним концептом «чужої» картини світу.

25. Поясніть явище культурної ідентичності та його вплив на міжкультурну комунікацію

26. Поясніть причини формування етнічної ідентичності.

27. Яке значення етноцентристського погляду на культуру для процесу міжкультурної комунікації?

28. Напишіть реферат (тема на вибір):

- ✓ Мовні картини світу та міжкультурна комунікація.
  - ✓ Типології світових культур (аналітичний огляд).
  - ✓ Національно-історична, етнопсихологічна та соціальна приналежність комунікантів у контексті культурного конфлікту.
  - ✓ Специфіка національної концептосфери.
  - ✓ Ментальність у слов'янському та інших національних світах.
  - ✓ Культурні константи національної концептосфери.
  - ✓ Мовна особистість і вторинна мовна особистість у міжкультурній комунікації.
  - ✓ Концепт як одиниця міжкультурної комунікації.
- Концептуальні картини світу.

- ✓ Ключові лінгвокультурні концепти в крос-культурній комунікації.
- ✓ Національні образи і символи в інокультурному спілкуванні.
- ✓ Концепт СВІЙ/ЧУЖИЙ у міжкультурній комунікації.
- ✓ Український комунікативний етикет у контексті крос-культури.
- ✓ Функціональна спільність культур.
- ✓ Культурна універсальність та специфіка культури.
- ✓ Культури світу як філософська і лінгвістична проблема.
- ✓ Діалог культур у сучасному світі.
- ✓ Моделі культурної та міжкультурної комунікації.
- ✓ Культурний шок.
- ✓ Шокуючі культурні світи.
- ✓ «Мова титулів» у країнах світу.
- ✓ Етикетні вербальні та невербальні норми в... (країна на вибір).
- ✓ Текстова діяльність у міжкультурній комунікації: моделі перекладу.
- ✓ Стереотипи та упередження в міжкультурній комунікації.
- ✓ Культурна (лінгвокультурна) інтерференція.
- ✓ Особливості білінгвальної ментальності.
- ✓ Питання міжкультурної комунікації та соціокультурної компетенції у межах соціальних проектів.
- ✓ Класифікація культур Альфреда Крьобера та Клайда Клакхона.
- ✓ Концепція загальнолюдських цінностей антропологів К. Клакхона та Ф. Стродтбека.
- ✓ Досягнення взаємопорозуміння в діловій міжкультурній комунікації.
- ✓ Міжкультурна компетентність у сучасному світі.
- ✓ Стадіальна концепція інтер-культурної чутливості в працях Мільтона Беннета.

ГЛОСАРІЙ

Автостереотипи – стереотипи, які генералізують стандартні оцінні уявлення про представників власної національно-етнічної групи.

Акультурація – усвідомлене засвоєння знань і досвіду матеріальної та духовної культури чужого народу у таких формах, як асиміляція, сепарація, маргіналізація, інтеграція тощо.

Антиповедінка – «це така форма навмисного і свідомого відхилення від загальноприйнятої або запропонованої (рекомендованої владними ідеологічними колами) норми поведінки, яка містить (більшою чи меншою мірою) інтенцію на дестабілізацію сформованого культурно-соціального порядку (в граничному випадку – на руйнування всієї його структури (тобто системи норм). Антиповедінка завжди твориться публічно, розрахована на громадський резонанс, зовнішню реакцію, в чому проявляється його рольова (театралізована) субстанціальність. Будучи пов'язаним із публічністю, вона володіє надзнаковою природою, що вимагає додаткових зусиль дешифрування» (С. Юрков).

Асиміляція – варіант акультурації, при якому людина повністю приймає цінності й норми іншої культури, відмовляючись при цьому від своїх норм і цінностей.

Висококонтекстні культури – культури, в яких багато інформації визначено немовним контекстом: соціальною ієрархією, індивідуальним статусом, зовнішньою поведінкою тощо.

Габітус (термін М. Мосса) – семантична схема прийняття інформації, завдяки якій із покоління в покоління передається зразок символічної поведінки, а також відповідні ключові поняття і ідеї.

Гетеростереотипи – стереотипи, які містять оцінку представників інших культур (націй, етносів, народів).

Діахронний концепт – умовна ментальна одиниця, за допомогою якої з дослідницькою метою проводиться динамічне вивчення

колективної свідомості, відображеної у концептуальній картині світу та вираженої засобами мови й інших семіотичних систем.

Ендемічний концепт – концепт, що характерний лише для однієї культури (лінгвокультури).

Етнокультурні концепти – концепти, які вконцентрованому вигляді виражають особливості культури етносу.

Етнолінгвістика (грецьк. *ethnos* «плем'я, народ»; лат. *lingua* «мова») – «розділ мовознавства, який вивчає відношення між мовою та її носіями, а також взаємодію мовних та етнічних чинників у функціонуванні та розвитку мови» (Словник літературознавчих термінів).

Етноцентризм (термін У. Самнера) – властивість колективної ментальності (етнічної самосвідомості) сприймати дійсність та оцінювати її прояви в рамках своєї аксіологічної системи, яка вважається зразковою, еталонною.

Ідентичність – 1) результат ідентифікації; 2) процес ідентифікування суб'єкта з певною системою соціально релевантних якостей; 3) внутрішнє суб'єктивне усвідомлення свого «Я».

Інкультурація – неусвідомлене й усвідомлене засвоєння знань і досвіду матеріальної та духовної культури свого народу.

Кентавр-проблема – особлива форма протиріччя, прояв парадоксальності мислення, одночасне існування двох (і навіть декількох) взаємовиключних начал (ідей, понять, концептів) у свідомості.

Концепт¹ – згусток культури у свідомості людини, те, у вигляді чого культура входить у ментальний світ людини <...>, той «пучок» уявлень, понять, знань, асоціацій, який супроводжує слово (Ю.С. Степанов).

Концепт² – психічне ментально-чуттєве утворення свідомості, структура якого включає глибинні та поверхневі (зокрема мовні) компоненти, що підлягають у діахронії семантичним трансформаціям, у результаті яких концепт змінює свою інформаційну якість.

Концепт-ідея – концепт сфери світосприйняття, у якому концентрація смислів досягає найвищого ступеня змістовності на аксіологічній шкалі соціуму; ціннісна складова переважає фактуальну й образну складові концепту.

Концептуальна картина світу – «це не лише система понять про сукупність реалій довкілля, але й система смислів, що втілюються у ці реалії через слово-знак і слово-концепт» (В. В. Жайворонок).

Крос-культурна комунікація (інтеркультурна) – специфічний модус спілкування людей різних культур.

Культура¹ – «культура... складається в цілому зі знання, вірувань, мистецтва, моралі, законів, звичаїв і деяких інших здібностей і звичок, що засвоєні людиною як членом суспільства» (Е. Тайлор).

Культура² – «культура складається з норм, що містяться внутрішньо і проявляються зовні, визначають поведінку, яка засвоюється й опосередковується за допомогою символів; вона виникає в результаті діяльності людей, включаючи її втілення в [матеріальних] засобах. Сутнісне ядро культури складають традиційні (історично сформовані) ідеї, в першу чергу ті, яким приписується особлива цінність. Культурні системи можуть розглядатися, з однієї сторони, як результати діяльності людей, а з іншої – як її регулятори» (А. Крьобер).

Культура³ – «система надбіологічних програм людської життєдіяльності (діяльності, поведінки та спілкування), що історично розвивається та забезпечує відтворення і зміну соціального життя у всіх його основних виявах» (В. Стьопін).

Культурна дифузія – взаємопроникнення елементів різних культур.

Культурна домінанта – головна типологічна ознака, значуща ідея чи поняття, а також важливий компонент культури (наприклад, прецедентний текст або інший прецедентний феномен).

Культурна картина світу – система традиційних культурних кодів, властивих певній культурній цивілізації чи конкретному народу, яка визначає характер і тип культури, а також моделі поведінки (у тому числі мовної) її представників.

Культурна конотація – специфічне тлумачення фактуального й образного шарів семантики слова в ціннісних категоріях культури; відчуття чи асоціація, за допомогою яких оцінюється культурне явище.

Культурна лакунарність – значуща відсутність певних культурних ознак та відповідних одиниць в одній культурній системі в порівнянні з іншою.

Культурний код – «сітка, яку культура «накидає» на навколишній світ, членує, категоризує, структурує й оцінює його. Коди культури співвідносяться з найдавнішими архетиповими уявленнями людини» (В. В. Красних)

Культурний контекст (загальний) – «сукупність інституційних, рольових, ціннісних, когнітивних умов реалізації подій чи фактів, із однієї сторони, і сукупність виразних засобів, що використовуються людьми в цих обставинах, з іншої сторони» (Е. Орлова).

Культурний концентр – когнітивний шар, однорідний за генезою та різнорідний за формою семіотичних презентацій (зокрема мовних) окремої сфери знань, що концентрує у своїх когнітивних структурах генетично вагому для носіїв культури інформацію.

Культурний шок – особливий психологічний стан, що неминуче розвивається в процесі адаптації індивіда до нового («чужого») культурного оточення.

Культурні смисли – складові багатосарових (за часом) концептів, що корелюються з культурними об'єктами.

Культурні традиції – генетично, історично та суспільно значуща система форм культурної діяльності та поведінки певної спільноти людей (етносу, народу, нації), що закріплена в часі та спроектована в колективну свідомість за допомогою ключових символів і культурних концептів (семіотичних за природою), презентованих засобами мови, обрядами, ритуалами, артефактами тощо, а також створеними на їхній основі стереотипами поведінки, що дозволяють переживати почуття всезагального культурного єднання.

Культурний концентр – когнітивний шар, однорідний за генезою та різнорідний за формою семіотичних презентацій (зокрема мовних) окремої сфери знань, що концентрує у своїх когнітивних структурах генетично вагому для носіїв культури інформацію.

Культурологічний концепт – «стійке уявлення, сформоване в культурі на основі ціннісних орієнтацій і соціально-історичного досвіду носіїв національної культури» (Л. Мацько).

Культуртрегер (нім. *Kulturträger* «носій культури») – «освітянин, учитель, цивілізатор, місіонер, людина, яка працює для взаємопроникнення та взаємозбагачення культур» (Н. Яценко).

Культуртрегерство – (1) поширення культури (пор. культура-транслятор, вихідна культура / культура-приймач, культура призначення, цільова культура); (2) почуття своєї особливої історичної цивілізаторської місії, властиве націям, що протягом багатьох віків відігравали важливу роль у світовій історії та міжнародній політиці.

Лінгвокультура – «невід’ємна частина будь-якої етнокультури, що являє собою синергетично виниклу амальгаму (злиття, сплав, сукупність) взаємопов’язаних явищ культури і мови, зафіксовану й освоєну певною етномовною свідомістю» (М. Алефіренко).

Лінгвокультурема¹ – «комплексна міжрівнева одиниця являє собою діалектичну єдність лінгвістичного та екстралінгвістичного (поняттєвого або предметного) змісту» (В. Воробйов).

Лінгвокультурема² – «лінгвокультурема є стійкою, відтворюваною в етнолінгвістичному соціумі мовною одиницею, яка відображає культурний досвід і ціннісні орієнтири національного суспільства. З цього погляду вона є надбанням і скарбом нації» (Л. Мацько).

Лінгвокультурна інтерференція – накладання лінгвокультурних кодів різних культур.

Логоеністема – вербалізований знак, що виражає в кожній культурі фіксований «слід пам’яті» (суспільної, культурної) у свідомості носія мови.

Лексика безеквівалентна – одиниці лексичного складу мови, що у своїй семантиці не мають спільних семантичних компонентів із аналогічними одиницями іншої мови.

Менталітет – «сукупність психічних, інтелектуальних, релігійних, естетичних та інших особливостей мислення народу, соціальної групи або індивіда, що виявляються в культурі, мові, поведінці тощо» (П. Дудик).

Ментальність – «національний спосіб вираження і сприйняття світу, суспільства і людини у формах і категоріях рідної мови, здатність витлумачувати явища як їхні сутності та відповідно діяти за певними обставинами» (В. Колесов).

Міжкультурна компетентність – здатність оволодівати та застосовувати специфічні культурні знання і досвід у різних сферах конкретних соціальних компетенцій, що реалізуються в конкретній

культурній системі, з метою успішної міжкультурної комунікації, а також здатність використовувати усталену систему культурних знаків і фонових знань із метою налагодження ефективного спілкування між представниками різних культур.

Міжкультурна комунікація¹ – 1) інтегративна дисципліна, яка синтезує в собі знання гуманітарних наук філософсько-культурологічного, соціально-психологічного, комунікативного і лінгвістичного спрямування та досліджує функціонування системи законів і правил міжкультурної взаємодії, що реалізуються за допомогою різноманітних культурно-семіотичних кодів із метою ефективною передачі та сприйняття інформації між представниками різних культур; 2) комунікативний процес інформаційної взаємодії та цільової діяльності в контексті культурного обміну, який здійснюється за допомогою упорядкованої в певному суспільстві системи соціальних знаків, зокрема їхніх смислів, що передаються символічно та концептуалізуються у культурній картині світу.

Міжкультурна комунікація² – обмін інформацією, почуттями, думками представників різних етнокультур.

Міжкультурна комунікація³ – «наука, яка вивчає особливості вербального та невербального спілкування людей, що належать до різних національних та лінгвокультурних спільнот» (В. Манакін).

Міжкультурна комунікація⁴ – «процес спілкування (вербального і невербального) людей (груп людей), які належать до різних національних лінгвокультурних спільнот, послуговуються різними ідіоетнічними мовами, відчувають лінгвокультурну «чужинність» свого партнера по спілкуванню, мають різну комунікативну компетентність, яка може стати причиною комунікативних невдач або культурного шоку» (Ф. Бацевич).

Мовна картина світу – «мозаїкоподібна польова система взаємопов'язаних мовних одиниць, що через складну систему лінгвістичних і граматичних значень відбиває об'єктивний стан речей довкілля і внутрішнього світу людини, тобто загалом картину світу як таку» (В. В. Жайворонок).

Мовні універсалії – мовні закономірності, що загальні для всіх чи більшості мов світу.

Релятивізм (культурний) – напрямок у етнографії, представники якого заперечують етноцентризм на тій підставі, що кожна культура визнається самоцінною та унікальною системою.

Рефреймінг культурного контексту – процес переформування фонових знань, у результаті чого трансформується смислове поле культури.

Синхронний концепт – концепт, що утворюється в результаті кількісних інформаційних накопичень, що припускають якісний стрибок, який проявляється у свідомості через генерування нової інформації, що трансформується в мові та витікає із попередньої, однак має свої смисли і володіє певним ступенем передбачуваності через зберігання основного механізму передачі відомостей – семантичної опозиції.

Стереотип – «певна структура ментально-лінгвального комплексу, що сформована інваріантною сукупністю валентних зв'язків, які приписуються певній одиниці і репрезентують концепт феномена, що стоїть за цією одиницею» (В. Красних).

Субкультура – специфічно модифікована підсистема базової культури, існування якої уможливлено активізацією певних соціальних характеристик індивідів, а також процесом створення ними оригінальних філософій сенсу буття.

Субкультурна комунікація – інтеракційне спілкування представників субкультури в межах однієї загальної культури.

Традиційна культура – тип культури, в якій головним механізмом регуляції та унормування відносин між членами суспільства та суспільними інститутами є історично сформовані традиції, що мають знакові форми фіксації в матеріальній і духовній культурі народу.

Фонові знання – широкий культурний контекст, знання якого забезпечує розуміння семантики вербального та невербального кодів чужої культури.

**ПРОЕКТНА ПРОПОЗИЦІЯ НА УЧАСТЬ У КОНКУРСІ
СПІЛЬНИХ УКРАЇНСЬКО – ПОЛЬСЬКИХ НАУКОВО-
ДОСЛІДНИХ ПРОЕКТІВ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ У 2017–2018 рр.**

(Міністерство освіти і науки України)

**APPLICATION FORM FOR THE CALL FOR PROPOSALS OF
THE JOINT UKRAINE- POLAND R&D PROJECTS
FOR THE PERIOD OF 2017–2018**

(To be applied to the Ministry of Education and Science of Ukraine)

1. ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ

Назва: «ЕТНОНАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ У КОНТЕКСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ».

Галузь дослідження: гуманітарні науки.

2. ОБГРУНТУВАННЯ ПРОЕКТУ

Розвиток концепції глобалізації світових культур, зокрема глобальної освіти, в Україні в контексті міжкультурної комунікації залежить насамперед від позитивних тенденцій у сфері гуманітарних наук, що передбачає розширення рамок спільних освітянських програм, зокрема європейських. У межах антропоцентристської парадигми наукового знання на сьогодні актуальними є інтегративні гуманітарні дослідження культурно-ментальних чинників національної картини світу. Пріоритетним аспектом таких досліджень є вивчення білінгвальних і біментальних комплексів знання, уможливлених спільним існуванням представників двох (і більше) етнічних культур у рамках однієї соціокультурної реальності.

Об'єктивна інтерпретація виявів культури народів, презентованих різними інформаційними знаками, сприяє формуванню міжкультурної компетенції – що є основним із головних завдань крос-культурної комунікації. Ефективність такої комунікації залежить від багатьох чинників, зокрема, поліетнічної ситуації в регіоні.

Місто Миколаїв (південний регіон України) є поліетнічним містом, у якому проживають люди різного етнічного походження. Громадські організації етнічних товариств виконують важливу культурно-просвітницьку функцію в регіоні. Основна мета товариства

«Миколаївське обласне товариство поляків» (голова – Є. Х. Селянська) – інтеграція етнічної спільноти поляків в українське (та ширше – європейське) суспільство та досягнення міжетнічної згоди в полікультурному просторі міста Миколаєва і Миколаївської області.

Інтеграція теоретико-методологічних засад крос-культурного, когнітивно-лінгвістичного, лінгвокультурологічного, етнопсихолінгвістичного, соціолінгвістичного та дискурсивного напрямів у сучасній науці дозволяє всебічно та максимально об'єктивно дослідити процеси міжкультурної взаємодії українців та етнічних поляків, виявити точки напруження у спілкуванні, розробити моделі комунікації, що сприятимуть налагодженню гармонійних відносин тощо.

Результати дослідження можуть бути використані при читанні лекцій із міжкультурної комунікації у вищих навчальних закладах України та Польщі, спецкурсу «Етностереотипи у крос-культурній комунікації», а також при написанні наукових праць із теми дослідження. Висновки та узагальнення проекту можуть бути використані спеціалістами у галузі міжкультурної комунікації, культурології, соціальної комунікації, педагогіки, психології, етнолінгвістики, етнопсихології тощо.

3. ОПИС ПРОЕКТУ

Актуальність дослідження визначається необхідністю ґрунтовного вивчення феномену етнонаціональної ідентичності в умовах полікультурного середовища, а також в умовах посилення тенденції глобалізації світових культур та інтеграції українського суспільства в європейський культурний простір.

Об'єкт дослідження – феномен національної ідентичності. **Предмет дослідження** – засоби вияву національної ідентичності етнічних поляків у полікультурному середовищі м. Миколаєва та Миколаївської області. **Мета дослідження** – дослідження проблеми етнонаціональної ідентичності в умовах полікультурного існування, а також у контексті глобалізації світових культур.

Завдання дослідження:

1) визначити ціннісні орієнтації та ціннісні очікування представників польської культури в умовах проживання в Україні у

межах опозиції «матеріалістичні цінності – постматеріалістичні цінності» (за модифікованою концепцією Р. Інглхарта);

2) описати систему автостереотипів і гетеростереотипів членів польського товариства м. Миколаєва та Миколаївської області;

3) оцінити міжкультурні відмінності на основі параметричної теорії виміру культур (теорії Г. Хофстеде) за шкалами «колективізм – індивідуалізм», «дистанціювання від влади – сприйняття влади», «фемінність – маскуліність», «часова орієнтація – просторова орієнтація», «сприйняття невизначеності – уникнення невизначеності», «альтернативність – медіативність»;

4) виявити рівень етноцентризму і релятивізму в суспільній практиці респондентів;

5) проаналізувати явище лінгвокультурної інтерференції як наслідку процесів культурної асиміляції та адаптації етнічних поляків до української культури;

6) описати стратегії акультурації та інкультурації представників польського етносу в рамках проблем міжкультурної конфліктології;

7) визначити ключові культурні концепти представників польської культури, що сформовані у процесі взаємодії з українською культурою;

8) виявити концептуальні основи формування етнічної толерантності української та польської молоді м. Миколаєва.

Основні методи та прийоми дослідження: опитування, анкетування, моделювання, аксіометрії, асоціативний експеримент, корелятивно-статистичний аналіз, факторний аналіз, описовий метод, когнітивно-лінгвістичний.

Наукова новизна проекту полягає в тому, що в ньому вперше системно та багатоаспектно досліджується проблема етнонаціональної ідентичності поляків в умовах полікультурного континууму м. Миколаєва.

Гіпотеза дослідження: найбільш прийнятним способом ідентифікації етносу в умовах глобалізації є **мультикультурна ідентичність**, яка уможливорює використання знань і досвіду одного етносу для акультурації іншого етносу в межах балансу між культурним етноцентризмом і культурним релятивізмом.

Теоретичне значення проекту полягає у поглибленні окремих аспектів теорії міжкультурної комунікації. **Практичне значення** проекту. Результати дослідження можуть бути використані при читанні лекцій із міжкультурної комунікації у вищих навчальних закладах України та Польщі, спецкурсів на зразок «Етностереотипи у крос-культурній комунікації» тощо, а також при написанні наукових праць з теми дослідження. Висновки та узагальнення проекту можуть бути використані спеціалістами у галузі міжкультурної комунікації, культурології, соціальної комунікації, педагогіки, психології, етнолінгвістики, етнопсихології та ін. Проект є **перспективним**, що пояснюється актуальністю проблеми національної ідентичності в умовах глобалізації світу.

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Об'єктивна інтерпретація виявів культури народів, презентованих різними інформаційними знаками, безперечно, сприяє формуванню міжкультурної компетенції – що є основним із головних завдань ефективною крос-культурною комунікації. Тому одним із очікуваних результатів дослідження є **формування ефективною міжкультурною компетенції** респондентів.

У результаті узагальнення матеріалів дослідження повинна бути представлена **оптимальна модель міжкультурною взаємодії** в умовах полікультуральності. Апробація такої моделі здійснюється в межах «Миколаївського обласного товариства поляків» (голова – Є. Х. Селянська). Партнерська пропозиція – провести апробацію аналогічної моделі в межах етнічних товариств українців, які мешкають у Польщі. У ході моделювання будуть визначені ціннісні орієнтації та ціннісні очікування представників польської культури в умовах проживання в Україні у межах опозиції «матеріалістичні цінності – постматеріалістичні цінності»; описана система автостереотипів і гетеростереотипів членів польського товариства м. Миколаєва та Миколаївської області; досліджені міжкультурні відмінності на основі параметричної теорії виміру культур за шкалами «колективізм – індивідуалізм», «дистанціювання від влади – сприйняття влади», «фемінність – маскуліність», «часова орієнтація – просторова орієнтація», «сприйняття невизначеності – уникнення невизначеності»,

«альтернативність – медіативність»; виявлено рівень етноцентризму і релятивізму в суспільній практиці респондентів (етнічних поляків та українців); проаналізовано явище лінгвокультурної інтерференції як наслідок процесів культурної асиміляції та адаптації етнічних поляків до української культури; описано стратегії акультурації та інкультурації представників польського етносу в рамках проблем міжкультурної конфліктології; визначено ключові культурні концепти представників польської культури, що сформовані у процесі взаємодії з українською культурою; виявлено концептуальні основи формування етнічної толерантності української та польської молоді м. Миколаєва.

Результати дослідження плануються **апробувати** на наукових конференціях всеукраїнського та міжнародного рівнів, круглих столах у формі доповідей як в Україні, так і Польщі. Планується низка **публікацій** з теми проекту в спеціалізованих фахових журналах України та Польщі. Також заплановано друге (доповнене і розширене) **видання навчального посібника** «Міжкультурна комунікація» з урахуванням матеріалів дослідницької роботи.

Спільна дослідницька робота українських та польських мовознавців буде сприяти **встановленню та розвитку якісного наукового співробітництва** між науковцями обох країн.

5. ПОЕТАПНИЙ ПЛАН РОБОТИ

Етапи роботи формуються у відповідності до багатокomпонентної структури національної (етнонаціональної) ідентичності, що передбачає комплекс знань щодо своєї етнічної специфіки (когнітивний компонент), оцінка значущості своїх та чужих етнодиференційних ознак (оцінний компонент), поведінка (у тому числі мовна) представника етнospільноти як результат сформованої міжкультурної компетентності (діяльнісний компонент).

Етапи роботи також формуються з урахуванням мети, завдань та гіпотези дослідження (найбільш прийнятним способом ідентифікації етносу в умовах глобалізації є мультикультурна ідентичність, яка уможлиблює використання знань і досвіду одного етносу для акультурації іншого етносу в межах балансу між культурним етноцентризмом і культурним релятивізмом).

I етап: 1) визначення ціннісних орієнтацій та ціннісних очікувань представників польської культури в умовах проживання в Україні у межах опозиції «матеріалістичні цінності – постматеріалістичні цінності» (за модифікованою концепцією Р. Інглхарта); 2) аналіз системи автостереотипів і гетеростереотипів членів польського товариства м. Миколаєва та Миколаївської області.

II етап: 1) дослідження міжкультурних відмінностей на основі параметричної теорії виміру культур (теорії Г. Хофстеде) за шкалами «колективізм – індивідуалізм», «дистанціювання від влади – сприйняття влади», «фемінність – маскуліність», «часова орієнтація – просторова орієнтація», «сприйняття невизначеності – уникнення невизначеності», «альтернативність – медіативність»; 2) вивчення рівню етноцентризму і релятивізму в суспільній практиці респондентів;

III етап: 1) аналіз лінгвокультурної інтерференції як наслідку процесів культурної асиміляції та адаптації етнічних поляків до української культури; 2) опис стратегії акультурації та інкультурації представників польського етносу в рамках проблем міжкультурної конфліктології;

IV етап: 1) дослідження ключових культурних концептів представників польської культури, що сформовані у процесі взаємодії з українською культурою; 2) моделювання стратегії толерантної поведінки респондентів; 3) узагальнення результатів дослідження.

Для ефективної реалізації етапів дослідження використана низка авторських методик (Г. Хофстеде, Р. Інглхарта, М. Кун та ін.), які модифіковані у зв'язку з їхньою адаптацією до національних (тут українських) реалій сьогодення. Використовуються питальники, що дозволяють робити висновки щодо культурної ідентичності особистості, ціннісних переваг представників українського і польського етносів, визначення етноконсолідуючих ознак культури тощо. У проекті також застосовується асоціативний експеримент.

ДОДАТОК В
(зразок тестів)

1. Термін «міжкультурна комунікація» був запропонований
  - А) **Е. Холлом**
  - Б) В. Гумбольдтом
  - В) Л. Уайтом
  - Г) Г. Почепцовим
2. Основним об'єктом вивчення в міжкультурній комунікації є
  - А) **особливості культур різних народів**
  - Б) мова
  - В) традиції
  - Г) історія етносу
3. Здатність оволодівати та застосовувати специфічні культурні знання і досвід у різних сферах конкретних соціальних компетенцій, що реалізуються в конкретній культурній системі, з метою успішної міжкультурної комунікації – це
  - А) **культурна компетентність**
  - Б) культурна грамотність
  - В) комунікативна компетентність
  - Г) все перераховане вище
4. Психологічна реакція на зіткнення з чужою культурною реальністю – це
  - А) **культурний шок**
  - Б) адаптація
  - В) егоцентризм
  - Г) релятивізм
5. Диференціація соціокультурних систем за допомогою узагальненої моделі – це
  - А) **типологія культур**
  - Б) культурні універсалії
  - В) культурний детермінізм
  - Г) культурна картина світу
6. Культурний спадок, що передається із покоління в покоління в певному суспільстві протягом століть – це
  - А) **традиції**
  - Б) звичаї

В) ритуали

Г) мова

7. До маскулінних культур відносяться:

А) культура Данії, Швеції, Фінляндії

Б) **культура Англії, Італії, Німеччини**

В) культура України, Греції, Швеції

Г) культура Нідерландів; Данії, Білорусі

8. Однорідність складу культури називається:

А) культурна ідентичність

Б) інкультурація

В) **культурна гомогенність**

Г) акультурація

9. Процес поглиблення культурного взаємодії і взаємовпливу між державами, а також національно-культурними групами при утворенні єдиного культурного простору називається:

А) часткова асиміляція

Б) **культурна інтеграція**

В) асиміляція

10. Процес взаємного запозичення моделей поведінки та ціннісних установок культур в міжкультурній комунікації називається:

А) **аккультурація**

Б) асиміляція

В) інтеграція

11. Однорідність за складом культури позначають поняттям:

А) культурна ідентичність

Б) **культурна гомогенність**

В) культурний організм

12. Поняття «культурні універсалії» означає:

А) цінності духовної культури

Б) цінності домінуючої культури

В) базові цінності, властиві всім типам світових культур.

КОГНІТИВНА ЛІНГВІСТИКА

(180 годин / 6 кредитів ECTS)

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Когнітивна лінгвістика» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів напряму 035 Філологія спеціалізації 035.10 Філологія (Прикладна лінгвістика). Форма підсумкового контролю успішності навчання: екзамен. Засоби діагностики успішності навчання: самостійна робота (конспектування літератури, написання реферату, підготовка відеопрезентації), модульна контрольна робота.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є категорії та поняття когнітивної лінгвістики та лінгвоконцептології.

Міждисциплінарні зв'язки: «Когнітивна психологія», «Теорія інформації», «Загальне мовознавство», «Прагмалінгвістика», «Дискурсологія», «Психолінгвістика», «Соціолінгвістика».

Метою викладання навчальної дисципліни «Когнітивна лінгвістика» є дослідження основних питань когнітивної лінгвістики про мову як засіб отримання, зберігання, обробки, переробки й використання знань, спрямованих на категоризацію дійсності та внутрішнього рефлексивного досвіду; засвоєння засад когнітивної лінгвістики як науки.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Когнітивна лінгвістика» є:

- осмислення основних питань когнітивної лінгвістики про мову як засіб отримання, зберігання, обробки, переробки й використання знань, спрямованих на мовну категоризацію дійсності та внутрішнього рефлексивного досвіду;
  - аналіз природи мовної компетенції людини, її онтогенезу;
- визначення специфіки категоризації та концептуалізації досвіду в колективній свідомості носіїв мови та концептуально-мовних картинах світу;
- опис організації внутрішнього лексикону, вербальної пам'яті людини;
- пояснення когнітивної діяльності людини у процесах породження, сприйняття й розуміння мови;

- вивчення специфіки кодування інформації в свідомості за допомогою мовних кодів (вербальних та невербальних);
- дослідження механізмів кореляції мислення та граматичної системи мови;
- аналіз базових елементарних одиниць когніцій.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати: основні поняття та категорії курсу; вивчити питання взаємозв'язку пізнавальних процесів людської свідомості (когніцій) та мови; розглянути проблему співвідношення форм свідомості з мовними категоріями;

вміти: аналізувати форми репрезентації знань та досвіду мовними засобами; розглядати функціонування мови як різновид когнітивної, пізнавальної, діяльності, досліджувати когнітивні механізми та структури людської свідомості через мовні явища, визначати роль мови в категоризації та концептуалізації світу.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент оволодіває такими **компетентностями:**

загальнопредметні: мати уявлення про мову як фактор об'єднання етносу, народу, нації; застосувати досягнення національної та світової культури у вирішенні власних професійних та життєвих завдань; володіти розвиненою культурою мислення, умінням ясно й логічно висловлювати свої думки; володіти навичками наукової організації праці; розвивати навички самостійного опанування нових знань; уміти працювати з довідковою літературою, різнотипними словниками, електронними базами даних, системами інформаційного пошуку;

фахові: уміти застосовувати лінгвістичні знання на практиці; критично оцінювати набутий досвід із позицій останніх досягнень філологічних наук, зокрема лінгвістичних; володіти сучасною лінгвістичною термінологією; володіти мовою як пізнавальним знаряддям кодування та трансформації знань; володіти всіма видами мовленнєвої діяльності (на базі достатнього обсягу лінгвістичних знань; формувати уміння та навички здійснювати мовленнєву діяльність.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Кредит № 1. «Когнітивна лінгвістика в колі когнітивних наук».

Тема 1. Когнітивна лінгвістика: етапи розвитку, персоналії, проблеми. Витоки та міжпредметні зв'язки когнітивної лінгвістики. Напрями когнітивної лінгвістики. Діахронна когнітивна лінгвістика.

Кредит № 2. «Базові положення та поняття когнітивної лінгвістики».

Тема 1. Категоріальне та класифікаційне освоєння дійсності. Універсальність і національна специфіка когнітивних класифікаційних ознак. Концептуальна та мовна картини світу. Поняття концептосфери.

Тема 2. Проблема структур репрезентації знань. Поняття «когнітивна модель». Когнітивна метафора. Теорія прототипів. Фреймова структура концепту.

Кредит № 3. «Когнітивна граматики».

Тема 1. Теорії когнітивної граматики. Поняття концепту.

Кредит № 4. «Когнітивна семантика».

Тема 1. Теорії когнітивної семантики.

Кредит № 5. «Методики дослідження концептів».

Тема 1. Концептуальний аналіз як основний метод дослідження концепту.

Кредит № 6. Курсова робота з когнітивної лінгвістики.

Теми курсових робіт:

- Концепт «дитинство» в українській літературі XIX–XX ст.
- Концепт «мова» у творчості Т. Шевченка.
- Концепти «Україна» та «українець» в сучасних засобах масової інформації.
- Ключові концепти української лінгвокультури (концепт на вибір).
- Концепт «батьківщина» в українській поезії XX століття.
- Концептуалізація кольору у наївній картині світу східних слов'ян.
- Лінгво-концептуальний аналіз поезії Ліни Костенко.
- Концепти «свобода» та «воля» в художній літературі (у порівняльному аспекті).

Рекомендована література до курсу «Когнітивна лінгвістика»

Базова література:

1. Бабушкин А. П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка / А. П. Бабушкин. – Воронеж : Изд-во ВГУ, 1996. – 104 с.
2. Карасик В. И. Лингвокультурная концептология: Учебное пособие к спецкурсу / В. И. Карасик, Н. А. Красавский, Г. Г. Слышкин. – Волгоград: Парадигма, 2009. – 116 с.
10. Маслова В. А. Введение в когнитивную лингвистику: учебное пособие / В. А. Маслова. – М.: Флинта; Наука, 2004. – 296 с.
11. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика: учебное пособие / В. А. Маслова. – Минск : ТетраСистемс, 2005. – 256 с.
12. Попова З. Д. Когнитивная лингвистика / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – М. : АСТ : Восток–Запад, 2007. – 314 с.
13. Попова З. Д. Очерки по когнитивной лингвистике / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж : Изд-во «Истоки», 2003. – 191 с.
14. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля, 2008. – 772 с.
15. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля, 2006. – 716 с.
16. Слышкин Г. Г. Лингвокультурные концепты и метаконцепты: монография / Г. Г. Слышкин. – Волгоград : Перемена, 2004. – 340 с.

Додаткова література:

1. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека / Н. Д. Арутюнова. - М. : Языки русской культуры, 1999. - 896 с.
2. Баранов А. Н. Постулаты когнитивной семантики / А. Н. Баранов, Д.О. Добровольский // Известия РАН. Серия литературы и языка. – 1997. – Т. 56. – № 1. – С. 11–21.
3. Болдырев Н. Н. Концепт и значение слова // Методологические проблемы когнитивной лингвистики: научное издание / [под. ред. И. А. Стернина] / Н. Н. Болдырев. – Воронеж: ВГУ, 2001. – С. 25–35.

4. Вежбицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов: пер. с англ. А. Д. Шмелева / А. Вежбицкая. – М. : Языки славянской культуры, 2001. – 287 с.
5. Вільчинська Т. П. Концептуалізація сакрального в українській поетичній мові XVII–XVIII ст. : [монографія] / Т. П. Вільчинська. – Тернопіль : Джура, 2008. – 424 с.
6. Воркачев С. Г. Концепт как «зонтиковый термин» / С. Г. Воркачев // Язык, сознание, коммуникация. Вып. 24. – М., 2003 – С. 4–12.
7. Воркачев С. Г. Методологические основания лингвоконцептологии / С. Г. Воркачев // Теоретическая и прикладная лингвистика. – Воронеж : ВГУ, 2002. - Вып. 3. - С. 79–95.
8. Воркачев С. Г. Лингвокультурная концептология: становление и перспективы / С. Г. Воркачев // Известия РАН. Серия литературы и языка. – 2007. – Т. 66. – № 2. – С. 13–22.
9. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу / І. О. Голубовська. – К. : Логос, 2004. – 284 с.
10. Грузберг Л. Концепт, или отчего Америка – концепт, а Финляндия – нет? / Л. Грузберг // Филолог: научно-методический журнал Пермского ГПИ. – 2002. – № 1. – С. 58–61.
11. Демьянков В. З. Когнитивная лингвистика как разновидность интерпретирующего подхода / В. З. Демьянков // Вопросы языкознания. – 1994. – № 4. – С. 17–33.
12. Жаботинская С. А. Когнитивная лингвистика: принципы концептуального моделирования / С. А. Жаботинская // Лінгвістичні студії. Випуск II. – Черкаси : Сіяч, 1997. – С. 3–11.
13. Жаботинская С. А. Теория номинации: когнитивный ракурс / С. А. Жаботинская // Вестник МГУ. – 2003. – Вып. 478. Лексика в разных типах дискурса. – С. 145–164.
14. Зализняк А. А. Ключевые идеи русской языковой картины мира / А. А. Зализняк, И. Б. Левонтина, А. Д. Шмелев. – М. : Языки славянской культуры, 2005. – 540 с.
15. Зусман В. Г. Концепт в системе гуманитарного знания / В. Г. Зусман // Вопросы литературы. - 2003. - № 2. – С. 5–12.

16. Карасик В. И. Культурные доминанты в языке / В. И. Карасик // Языковая личность: Культурные концепты: сб. научных трудов. – Волгоград-Архангельск: Перемена, 1996. – С. 3–16.
17. Карасик В. И. Лингвокультурный концепт как единица исследования / В. И. Карасик, Г. Г. Слышкин // Методологические проблемы когнитивной лингвистики: сб. научн. трудов / [под ред. И.А. Стернина]. – Воронеж: ВГУ, 2001. – С. 75–80.
18. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – М.: Гнозис, 2004. – 390 с.
19. Карасик В. И. Языковые ключи / В. И. Карасик. – Волгоград: Парадигма, 2007. – 520 с.
20. Касевич В. Б. О когнитивной лингвистике / В. Б. Касевич // Актуальные проблемы современной лингвистики. – М.: Флинта: Наука, 2008. – С. 192–200.
21. Колесов В. В. Язык и ментальность / В. В. Колесов. – СПб. : Петербургское Востоковедение, 2004. – 368 с.
22. Колесов В. В. Языковые основы русской ментальности: учебное пособие / В. В. Колесов, М. Вл. Пименова. – Кемерово: КемГУКИ, 2011. – 136 с. (Вып. 14).
23. Кононенко В. І. Концепти українського дискурсу / В. І. Кононенко. – К.– Івано-Франківськ : Плай, 2004. – 245 с.
24. Кононенко В. І. Концепти українського дискурсу / В. І. Кононенко. – К., Івано-Франківськ: Видавництво «Гостинець», 2004. – 192 с.
25. Кононенко В. І. Мова у контексті культури. Монографія / В. І. Кононенко. – Київ – Івано-Франківськ: «Плай» ЦІТ ПНУ, 2008. – 390 с.
26. Кравченко В. Базові метафоричні моделі з концептом Європа у політичному дискурсі / В. Кравченко // Семантика мови і тексту: Зб. ст. VIII Міжнар. наук. конф. - Івано-Франківськ : Плай, 2003. - С. 271–274.
27. Краткий словарь когнитивных терминов / Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина / [под общей ред. Е. С. Кубряковой]. – М. : МГУ, 1996. – 245 с.

28. Кубрякова Е. С. Начальные этапы становления когнитивизма: лингвистика – психология – когнитивная наука / Е. С. Кубрякова // Вопросы языкознания. – 1994. – № 4. – С. 34–47.
29. Кубрякова Е. С. Эволюция лингвистических идей во второй половине XX века (опыт парадигмального анализа) / Е. С. Кубрякова // Язык и наука конца 20 века. – М. : РГГУ, 1995.– С. 144–238.
30. Лакофф Дж. Когнитивное моделирование / Дж. Лакофф // Язык и интеллект. Из книги «Женщины, огонь и опасные предметы»: пер. с англ. и нем. [сост. и вступ. ст. В. В. Петрова]. – М. : Прогресс, 1996. – С. 143–185.
31. Лакофф Дж. Лингвистические гештальты / Дж. Лакофф // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1981. – Вып. X. – С. 350–368.
32. Лакофф Дж. Метафоры, которыми мы живём / Дж. Лакофф, М. Джонсон // Теория метафоры: сборник / [общ. ред. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журиной]. – М. : Прогресс, 1990. – С. 387–416.
33. Лакофф Дж. Мышление в зеркале классификаторов / Дж. Лакофф // Новое в зарубежной лингвистике. Когнитивные аспекты языка: пер. с англ. / [сост., ред. и вступ. статья В. В. Петрова и В. И. Герасимова]. – М. : Прогресс, 1988. – Вып. XXIII. – С. 12–51.
34. Лихачёв Д. С. Концептосфера русского языка / Д. С. Лихачев // Изв. РАН СССР. Сер. лит. и яз. – 1993. – Т. 52. – № 1. – С. 3–9.
35. Маслова В. А. Лингвокультурология: Учебное пособие / М. А. Маслова. - М. : ИЦ «Академия», 2001. - 208 с.
36. Минский М. Фреймы для представления знаний / М. Минский. – М. : Энергия, 1979. – 152 с.
37. Огаркова Г. «Кохання» як науковий емоційний концепт / Г. Огаркова // Мовні і концептуальні картини світу: Зб. наук. пр. - К. : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2004. - С. 55–59.
38. Паршин П. Б. Теоретические перевороты и методологический мятеж в лингвистике XX века / П. Б. Паршин // Вопросы языкознания. – 1996. – № 2. – С. 7–14.
39. Пименова М. Вл. Исследование ментальности русского народа / В. В. Колесов, М. В. Пименова // Языковые основы русской ментальности. – Кемерово: Кем-ГУКИ, 2011. – 136 с. – С. 73–130.

40. Писаренко В. И. О когнитивной лингвистике и семантике термина «когнитивный» / В. И. Писаренко. – М. : Флинта: Наука, 2008. – С. 200–206.
41. Постовалова В. И. Картина мира в жизнедеятельности человека / В. И. Постовалова // Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира. – М. : Наука, 1988. – С. 8–70.
42. Рахилина Е. В. Идеи и идеологи когнитивной семантики / Е. В. Рахилина // Когнитивный анализ предметных имен: семантика и сочетаемость. – М. : Русские словари, 2000. – 416 с. – С. 342–379.
43. Рахилина Е. В. Когнитивная семантика: История. Персоналии. Идеи. Результаты / Е. В. Рахилина // Когнитивные исследования в языковедении и зарубежной психологии: хрестоматия. – Барнаул: Изд-во Алт. ун-та, 2001. – С. 76–87.
44. Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира / Б. А. Серебренников, Е. С. Кубрякова, В. И. Постовалова и др. - М. : Наука, 1988. - 216 с.
45. Руденко С. Класифікація понять як концептуальна основа визначення термінологічних полів в українській підмові харчування та торгівлі / С. Руденко, Л. Сапожнікова // Вісник Національного ун-ту «Львівська політехніка». Серія: «Проблеми української термінології». - Львів: Нац. ун-т «Львівська політехніка», 2004. - № 503. - С. 97–103.
46. Русанівський В. М. Єдиний мовно-образний простір української ментальності / В. М. Русанівський // Мовознавство. – 1993. – № 6. – С. 3–13.
47. Русанівський В. М. Мовна картина світу в етнокультурній парадигмі / В. М. Русанівський // Мовознавство. – 2004. – № 4. – С. 3–8.
48. Сартори Дж. Искажение концептов в сравнительной политологии / Дж. Сартори // «Полис» (Политические исследования): Научный культурно-просветительский журнал. - М. - 2003. - № 3. - С. 67–77.
49. Селиванова Е. А. Когнитивная ономазиология / Е. А. Селиванова. – К.: Изд-во украинского Фитосоциологического центра, 2000. – 248 с.
50. Слухай Н. В. Етноконцепти та міфологія східних слов'ян в аспекті лінгвокультурології / Н. В. Слухай. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2005. – 167 с.

51. Слухай Н. В. Лингвистика сферы сакрального: русская культурно-языковая традиция (введение) [Электронный ресурс] / Н. В. Слухай // Біблія і культура. – Вип. 10. – Чернівці: Рута, 2008. – С. 116–124. Режим доступа: <http://www.tree-and-leaf.ardalibrary.net/myth.htm>.

52. Слышкин Г. Г. Лингвокультурные концепты прецедентных текстов в сознании и дискурсе: монография / Г. Г. Слышкин. – М. : Academia, 2000. – 141 с.

53. Слышкин Г. Г. Текстовая концептосфера и ее единицы / Г. Г. Слышкин // Языковая личность: аспекты лингвистики и лингводидактики. – Волгоград: Перемена, 1999. – С. 5–19.

54. Соколовська Ж. П. Картина світу та ієрархія сем / Ж. П. Соколовська // Мовознавство. – 2002. – № 6. – С. 16–22.

55. Степанов Ю. С. Константы. Словарь русской культуры: Опыт исследования / Ю. С. Степанов. – М. : Школа «Языки русской культуры», 1997. – 824 с.

56. Стернин И. А. Методика исследования структуры концепта / И. А. Стернин // Методологические проблемы когнитивной лингвистики: научное издание / [под. ред. И. А. Стернина]. – Воронеж: ВГУ, 2001. – 182 с. – С. 58–69.

57. Стернин И. А. Национальная специфика мышления и проблема лакунарности / И. А. Стернин // Связи языковых единиц в системе и реализации: Межвузовский сборник научных трудов. – Тамбов: Изд-во ТГУ, 1997. – С. 22–31.

58. Телия В. Н. Метафоризация и её роль в создании языковой картины мира / В. Н. Телия // Роль человеческого фактора в языке. Язык и картина мира. – М. : Наука, 1988. – С. 173–203.

59. Фрумкина Р. М. Концептуальный анализ с точки зрения лингвиста и психолога (концепт, категория, прототип) / Р. М. Фрумкина // Сер. 2. Информационные процессы и системы. – М., 1992. – № 3. – С. 2–7.

60. Цивьян Т. В. Лингвистические основы балканской модели мира / Т. В. Цивьян. – М. : Наука, 1990. – 207 с.

61. Шелякин М. А. Язык и человек: К проблеме мотивированности языковой системы: учебное пособие / М. А. Шелякин. – М. : Флинта: Наука, 2005. – 296 с.

62. Шмелёв А. Д. Ключевые идеи русской языковой картины мира и межкультурная коммуникация / А. Д. Шмелёв // Коммуникация: концептуальные и прикладные аспекты. – Ростов н/Д: Изд-во ИУБиП, 2004. – С. 29–30.

63. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики: енциклопедичний довідник / І. Б. Штерн. – К., 1998.

64. Яворська Г. М. Мовні концепти кольору (до проблеми категоризації) / Г. М. Яворська // Мовознавство. – 1999. – № 2–3. – С. 43–49.

65. Язык и интеллект / [сост. и вступ. ст. В. В. Петрова]. – М. : Прогресс, 1996. – 416 с.

66. Яковлева Е. С. Фрагменты русской языковой картины мира: (модели пространства, времени и восприятия) / Е. С. Яковлева. – М. : Гнозис, 1994. – 344 с.

Публікації автора рекомендацій:

1. Коч Н. В. Концепты правды и лжи в системе культурных координат эпохи Киевской Руси / Н. В. Коч // Науковий вісник ХДУ. Серія «Лінгвістика» : Збірник наукових праць. – Херсон : ХДУ, 2017. – Вип. 29. – С. 59–65.

2. Коч Н. В. Когнітивна метафора в теологічному контексті / Н. В. Коч // Наукові записки Національного університету «Острозька академія» серія «Філологія» – Випуск 3 (71), 2018. – С. 96–99.

3. Коч Н. В. Когнітивна метафора як гносеологічний феномен / Н. В. Коч // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика» : Збірник наукових праць. Випуск 34. – Херсон : ХДУ, 2018. – С. 12–19.

4. Коч Н. В. Концептуальна дихотомія Правда/Неправда як лінгвокультурний феномен / Н. В. Коч // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2016. – Випуск 42. – С. 119–124.

5. Коч Н. В. Ретротипаж как продукт национальной культуры (лингвоприкладной аспект исследования) / Н. В. Коч // Вісник Маріупольського державного університету. Серія «Філологія». – Маріуполь, 2018. – С. 49–58.

6. Коч Н. В. Телесно-духовный код культуры Киевской Руси: метафора «внутреннего зрения» / Н. В. Коч // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені В. Винниченка. Серія «Філологічні науки (Мовознавство)». – Кіровоград : Видавець Лисенко В. Ф., 2016. – Вип. 146. – С. 22–27.

7. Коч Н. В. Базовий лінгвокультурний концепт СОВІСТЬ східнослов'янської концептосфери та його самобутність в українській ментальності / Н. В. Коч // Семантика мови і тексту : матеріали XI Міжнародної наукової конференції (Івано-Франківськ, 26-28 вересня 2012р.). – Івано-Франківськ, 2012. – С. 261–265.

8. Коч Н. В. Вербальные манифестации концепта «Судьба» в восточнославянских языках / Н. В. Коч // Мова і культура (Науковий журнал). – К. : Вид. дім Дмитра Бураго, 2011. – Вип. 14. – Т. V (151). – С. 158–163.

9. Коч Н. В. Вербальные способы выражения концепта в диалектной речи / Н. В. Коч // Наукові записки. Серія «Філологічна». – Острог: Вид-во Національного університету «Острозька академія». – Вип. 19. – 2011. – С. 56–63.

10. Коч Н. В. Генезис восточнославянской концептосферы в лингвокультурном отражении: монографія. – изд. 2-е испр. / Н. В. Коч // Saarbrücken: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2013. – 580 с.

11. Коч Н. В. Генезис метафоры в диахронии: опыт исследования / Н. В. Коч // Нова філологія : Збірник наукових праць. – Запоріжжя : ЗНУ, 2011. – Вип. №44. – С. 73–77.

12. Коч Н. В. Имя собственное как структурный элемент концепта / Н. В. Коч // IX Масловские чтения : Сборник научных статей. Ч. 2. – Мурманск : МГГУ, 2011. – С. 47–52.

13. Коч Н. В. К вопросу о генезисе восточнославянских языков / Н. В. Коч // Система і структура східнослов'янських мов : Збірник наукових праць. Впуск 5. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – С. 79–87.

14. Коч Н. В. К вопросу о концептуализации компонентов фразем в диахронии / Н. В. Коч // Славянская фразеология в синхронии и диахронии: сб. науч. статей. Вып. 1. – Гомель : ГГУ им. Ф. Скорины, 2011. – С. 113–116.

15. Коч Н. В. К вопросу о синестетической метафоризации в диахронии / Н. В. Коч, Н. И. Василькова // Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. Сер. «Филология. Социальные коммуникации». – Т. 24 (63). – № 2. – Ч.1. – Алушта, 2011. – С. 290–295.

16. Коч Н. В. К проблеме разработки лингвокогнитивной терминологии / Н. В. Коч // Науковий вісник ХДУ. Серія «Лінгвістика» : Збірник наукових праць. Вип. 13. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2011. – С. 24–30.

17. Коч Н. В. Ключевые метафоры сотериологической культуры Древней Руси / Н. В. Коч // Мир языка: сборник научных статей. – Павлодар – Кемерово – Витебск : Кереку, 2012. – Серия «Поликультурное пространство языка в Казахстане»). – Вып. 1. – С. 163–171.

18. Коч Н. В. Когнитивная метафора как «средство припоминания» / Н. В. Коч // Мова і культура (Науковий журнал). – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. – Вип. 15. – Т. VIII (162). – С. 18–25.

19. Коч Н. В. Когнитивная метафора как форма дискурсивного и интуитивного мышления / Н. В. Коч // Вестник ХНПУ имени Г. С. Сковороды «Русская филология». – Харьков, 2012. – №3 (47). – С. 19–25.

20. Коч Н. В. Когнітивний потенціал композитів як репрезентантів культурного концепту ДОБРО/ЗЛО у давньоруській мові / Н. В. Коч // Наукові записки КДПУ. Серія «Філологічні науки (Мовознавство)». – Кіровоград : РВВ КДПУ, 2014. – Вип. 127. – С. 57–63.

21. Коч Н. В. Композиты древнерусского текста с компонентами добро и зло: когнитивный аспект / Н. В. Коч // Славянские народы и их культуры : традиция и современность : сб. науч. статей. – Гомель : ГГУ им. Ф. Скорины, 2013. – С. 15–18.

22. Коч Н. В. Концепт как объект исторической лексикографии / Н. В. Коч // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (Мовознавство) : Матеріали п'ятої Міжнародної науково-практичної конференції «Мови і світ: дослідження та викладання». – Кіровоград : РВВ КДПУ. – Вип. 95 (1), 2011. – С. 60–65.

23. Коч Н. В. Концептуальна значимість морфем в діахронії / Н. В. Коч // Актуальні проблеми іноземної філології : Лінгвістика та літературознавство : Міжвузівський збірник наукових статей / [за ред. В. А. Зарви]. – Бердянськ : Вид-во БДУ, 2011. – Вип. VI. – Ч. I. – С. 162–172.

24. Коч Н. В. Концептуальні зв'язки понять «правда» та «істина» у давньокиївській лінгвокультурі / Н. В. Коч, О. В. Шуляк // Актуальні питання розвитку української мови у науковій ретроспекції та перспективі : матеріали круглого столу до Дня української писемності та мови / за заг. ред. Н. В. Коч. – Вип. 2. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2014. – С. 128–133.

25. Коч Н. В. Лингвализация восточнославянской ментальности (опыт диахронического исследования когнитивной категории «мера») / Н. В. Коч // Київська старовина. – 2011. – № 1. – С. 33–44.

26. Коч Н. В. Лингвокультурный типаж средневекового аскета / Н. В. Коч // Науковий вісник ХДУ. Серія «Лінгвістика». – Херсон : Вид-во ХДУ, 2013. – Вип. 17. – С. 220–226.

27. Коч Н. В. Метафорика сучасного політичного дискурсу: когнітивний аспект / Н. В. Коч // Internationalen virtuellen Konferenz der Ukrainistik «Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht». – Berlin, 2014.

28. Коч Н. В. Метафорическая концептуализация христианской концептосферы: метафора «сосуда и содержимого» / Н. В. Коч // Наукові записки КДПУ. Серія «Філологічні науки (Мовознавство)» : у 4 ч. – Кіровоград : РВВ КДПУ, 2013. – Вип. 116. – С. 398–403.

29. Коч Н. В. Метафоричне осмислення ГОРДОСТІ (ГОРДИНИ) в українській і російській пареміосистемах / Н. В. Коч, О. Грищенко // Актуальні питання розвитку української мови у науковій ретроспекції та перспективі : матеріали круглого столу до Дня української писемності та мови / за заг. ред. Н. В. Коч. — Вип. 2. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2014. – С. 39–44.

30. Коч Н. В. Морально-етична категорія «БЛАГО» в етномовній свідомості давньоруської людини / Н. В. Коч, А. О. Москаленко // Актуальні питання розвитку української мови у науковій ретроспекції та перспективі : матеріали круглого столу до Дня

української писемності та мови / за заг. ред. Н. В. Коч. – Вип. 2. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2014. – С. 83–89.

31. Коч Н. В. Ориентационная метафора «верх/низ» и концепт «гордыня/смирение» в христианской лингвокультуре Древней Руси / Н. В. Коч // Науковий вісник ХДУ. Серія «Лінгвістика»: Збірник наукових праць. Випуск XVIII. – Херсон : ХДУ, 2013. – С. 106–111.

32. Коч Н. В. Особенности концептуализации понятия «Боль» в восточнославянской христианской культуре / Н. В. Коч // Науковий вісник Чернівецького університету : Збірник наукових праць. – Вип. 659. Романослов'янський дискурс. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2013. – С. 189–195.

33. Коч Н. В. Роль базових лінгвокультурних концептів давньоруської християнської аксіології у становленні колективістського типу культури / Н. В. Коч // Нова філологія. Збірник наукових праць. – Запоріжжя : ЗНУ, 2014. – № 62. – 240 с. – С. 62–69.

34. Коч Н. В. Семантика ключевого слова концепта: диахронический и синхронический подходы / Н. В. Коч // Актуальні проблеми іноземної філології: Лінгвістика та літературознавство : Міжвузівський збірник наукових статей / [за ред. В.А. Зарви]. – Бердянськ : Вид-во БДУ, 2010. – Вип. V. – Ч. II. – С. 87–96.

35. Коч Н. В. Семантическое развитие категории «реальный/ирреальный» в бриколажных концептах восточнославянской концептосферы / Н. В. Коч // Східнослов'янська філологія : зб. наукових праць / Горлівський держ. пед. ін-т іноземн. мов; Донецький нац. ун-т. – Вип. Мовознавство. – Горлівка : Видавництво ГДПШМ, 2012. – С. 118–127.

36. Коч Н. В. Словесна репрезентація концепту ДОЛЯ у східнослов'янських мовах (діахронний аспект) / Н. В. Коч, І. І. Мережко // Актуальні питання розвитку української мови у науковій ретроспекції та перспективі: матеріали круглого столу до Дня української писемності та мови / за заг. ред. Н. В. Коч. – Вип. 2. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2014. – С. 71–76.

37. Коч Н. В. Телесно-духовный код культуры Киевской Руси: метафора «внутреннего зрения» / Н. В. Коч // Науковий вісник. Серія «Філологічні науки». – Кіровоград : Видавець Лисенко В. Ф., 2016. – Вип. 146. – С. 22–27.

38. Коч Н. В. Теоретические аспекты исследования лингвокультурного концепта в диахронии / Н. В. Коч // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Українознавчий вимір у сучасній науці: гуманітарний аспект». – Миколаїв : МДАУ, 2011. – С. 47–49.

39. Коч Н. В. Трансдеривационная морфология в свете диахронической когнитивной лингвистики и нейролингвистического программирования / Н. В. Коч, Н. И. Василькова, Л. Н. Романюк // Международная научная конференция «Прикладные и фундаментальные исследования» (27–28 октября, 2012, Сент-Луис, Миссури, США) (дистанц.) // International Journal of Advanced Studies и Publishing House «Science&InnovationCenter» (St. Louis, Missouri, USA). – С. 390–396.

40. Коч Н. В. Феномен когнитивной метафоры в общенаучной парадигме / Н. В. Коч // Восточнославянские языки и литературы в историческом и культурном контекстах : когнитивная лингвистика и концептуальные исследования : сб. научных статей. – К. : Изд. Дом Дмитрия Бураго, 2012. – Серия «Концептуальные исследования». – Вып. 13. – С. 355–363.

41. Коч Н. В. Фундаментальные оппозиции мифологических структур сознания и их концептуальный генезис / Н. В. Коч // Когнитивная лингвистика: новые парадигмы и новые решения. – М., 2011. – С.144–153.

42. Коч Н. В. Языковая презентация концепта ДОЛГ в восточнославянской картине мира / Н. В. Коч, Н. И. Василькова // Научное творчество XXI века: Сборник статей V Международной научно-практической конференции. – Т. 2. – Красноярск : Научно-инновационный центр, 2012. – С. 367–375.

43. Коч Н. В. Языковая реальность «телесно ориентированной метафоры» / Н. В. Коч // Актуальні проблеми іноземної філології : Лінгвістика та літературознавство : Міжвузівський збірник наукових статей / [за ред. В. А. Зарви]. – Бердянськ : Вид-во БДУ, 2012. – Вип. VII. – С. 19–27.

Методичне забезпечення до самостійної роботи з курсу «Когнітивна лінгвістика».

1. Навчально-методичний комплекс.

**Карта самостійної роботи студента
з дисципліни «Когнітивна лінгвістика»**

Кредит	Академічний контроль (форма представлення)*	Кількість балів (за видами роботи)**	Кількість балів всього за кредит	Термін викона ння (тижні) ***
Кредит № 1 Тема: «Історія становлення та розвитку когнітивної лінгвістики як науки. Зв'язок когнітивної лінгвістики з іншими науками.»	Укладання глосарію	20	60	
	Реферат	10		
	Конспект джерел	10		
	Контрольна робота № 1	20		
Кредит № 2 Тема: «Актуальні завдання когнітивної лінгвістики. Напрями когнітивної лінгвістики»	Конспект джерел	10	60	
	Реферат	10		
	Мультимедійна презентація	20		
	Контрольна робота № 2	20		
Кредит № 3. Тема: «Актуальні питання когнітивної граматики»	Мультимедійна презентація	20	60	
	Реферат	10		
	Термінологічний словник до курсу	20		
	Реферат	10		
Кредит № 4 Тема: «Актуальні питання когнітивної семантики»	Реферат	10	60	
	Мультимедійна презентація	20		
	Конспект джерел	10		
	Контрольна робота № 3	20		
Кредит № 5 Тема «Методики дослідження різних типів концептів»	Доповідь	10	60	
	Індивідуальне дослідження концепту	20		
	Аналіз наукової літератури з теми	20		
	Конспект джерел	10		
Кредит № 6 Курсова робота				
Всього балів за самостійну роботу		300 балів	300 балів	

***За розкладом

ВИДИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗА КРЕДИТАМИ

Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми та види самостійної роботи за кредитами	Кількість годин
Кредит № 1. «Когнітивна лінгвістика в колі когнітивних наук»		
1.	Історія становлення та розвитку когнітивної лінгвістики як науки. Зв'язок когнітивної лінгвістики з іншими науками. Завдання: укласти глосарій основних термінів когнітивної лінгвістики.	20
Кредит № 2. «Базові положення та поняття когнітивної лінгвістики»		
2.	Актуальні завдання когнітивної лінгвістики. Завдання: підготувати реферативний огляд літератури з когнітивної лінгвістики за п'ять років.	20
3.	Напрями когнітивної лінгвістики. Завдання: укласти список літератури з когнітивної лінгвістики за п'ять років (із урахуванням дисертаційних розвідок).	
4.	Когнітивне моделювання дійсності. Завдання: законспектувати Лакофф Дж. Когнитивное моделирование // Язык и интеллект. Из книги «Женщины, огонь и опасные предметы»: пер. с англ. и нем. [сост. и вступ. ст. В.В. Петрова]. – М.: Прогресс, 1996. – С. 143–185. Лакофф Дж. Метафоры, которыми мы живём / Дж. Лакофф, М. Джонсон // Теория метафоры: сборник / [общ. ред. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журиной]. – М.: Прогресс, 1990. – С. 387–416.	
Кредит № 3. «Когнітивна граматика»		
5.	Актуальні питання когнітивної граматики. Завдання: підготувати реферативний огляд літератури. Мультимедійна презентація.	20
Кредит № 4. «Когнітивна семантика»		
6.	Актуальні питання когнітивної семантики. Завдання: конспект першоджерел.	20
Кредит № 5. «Методики дослідження концептів»		
7.	Концептуально-мовна картина світу. Ключові концепти культури. Завдання: проаналізувати лінгвокультурний концепт української картини світу (на вибір) у порівняльному аспекті. Огляд наукової літератури.	20
Кредит № 6.		
8.	Курсова робота (див. тематику курсових робіт).	20
Разом:		120

Заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми та види самостійної роботи за кредитами	Кількість годин
Кредит № 1. «Когнітивна лінгвістика в колі когнітивних наук»		
1.	Історія становлення та розвитку когнітивної лінгвістики як науки. Зв'язок когнітивної лінгвістики з іншими науками. Завдання: укласти глосарій основних термінів когнітивної лінгвістики.	30
Кредит № 2. «Базові положення та поняття когнітивної лінгвістики»		
2.	Актуальні завдання когнітивної лінгвістики. Завдання: підготувати реферативний огляд літератури з когнітивної лінгвістики за п'ять років.	30
3.	Напрями когнітивної лінгвістики. Завдання: укласти список літератури з когнітивної лінгвістики за п'ять років (із урахуванням дисертаційних розвідок).	
4.	Когнітивне моделювання дійсності. Завдання: законспектувати Лакофф Дж. Когнитивное моделирование // Язык и интеллект. Из книги «Женщины, огонь и опасные предметы»: пер. с англ. и нем. [сост. и вступ. ст. В.В. Петрова]. – М.: Прогресс, 1996. – С. 143–185. Лакофф Дж. Метафоры, которыми мы живём / Дж. Лакофф, М. Джонсон // Теория метафоры: сборник / [общ. ред. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журиной]. – М.: Прогресс, 1990. – С. 387–416.	
Кредит № 3. «Когнітивна граматика»		
5.	Актуальні питання когнітивної граматики. Завдання: підготувати реферативний огляд літератури. Мультимедійна презентація.	30
Кредит № 4. «Когнітивна семантика»		
6.	Актуальні питання когнітивної семантики. Завдання: конспект першоджерел.	30
Кредит № 5. «Методики дослідження концептів»		
7.	Концептуально-мовна картина світу. Ключові концепти культури. Завдання: проаналізувати лінгвокультурний концепт української картини світу (на вибір) у порівняльному аспекті. Огляд наукової літератури.	40
Кредит № 6. Курсова робота		
8.	Курсова робота (див. тематику курсових робіт).	
Разом:		160

Контрольні питання та завдання до самостійної роботи з курсу «Когнітивна лінгвістика»

1. Когнітивна лінгвістика: витоки та етапи розвитку науки. Місце когнітивної лінгвістики в сучасній науковій парадигмі.
2. Принципи та завдання когнітивної лінгвістики. Сучасні напрями когнітивної лінгвістики.
3. Базові концепції когнітивної граматики та когнітивної семантики в структурі когнітивної лінгвістики (концепція Р. Ленекера, теорія ментальних просторів Ж. Фоконьє).
4. Концепція семантичних примітивів А. Вежбицької.
5. Основні поняття когнітивної лінгвістики. Концепт (проблема визначення концепту).
6. Концепти за способом концептуалізації (поняття, уявлення, фрейми, схеми, сценарії).
7. Базові поняття когнітивної лінгвістики: концептуальна картина світу, концептосфера.
8. Категоріальне освоєння дійсності. Проблема категоризації в когнітивній лінгвістиці. Прототипна семантика.
9. Поняття «модель» у когнітивній лінгвістиці. Модель когнітивної метафори (теорія Дж. Лакоффа та М. Джонсона).
10. Специфіка концептуального аналізу в когнітивній лінгвістиці. Методики концептуального аналізу.
11. Мовне відображення національних (етнічних) картин світу.
12. Лінгвоконцептологія як напрям антропологічної лінгвістики. Завдання лінгвоконцептології.
13. Об'єкт, предмет, завдання лінгвоконцептології. Інтегративність лінгвоконцептології.
14. Актуальні проблеми лінгвоконцептології.
15. Особливості підходів до вивчення концепту в лінгвоконцептології. Поняття культурного концепту.
16. Особливості вербалізації культурного концепту. Мовна та концептуальна картини світу.
17. Теорія лінгвокультурного концепту. Структура лінгвокультурного концепту.
18. Типологія лінгвокультурних концептів (загальний огляд).

19. Універсальні та етнічні концепти в лінгвоконцептології.
20. Поняття текстового концепту.
21. Емоційні концепти в національних картинах світу.
22. Лінгвокультурні типажі національних картин світу.
23. Проаналізувати один із типів лінгвокультурного концепту на конкретному прикладі (у порівняльному аспекті).
24. Написати реферат про етапи розвитку когнітивної лінгвістики як наукового напрямку або про міжпредметні зв'язки когнітивної лінгвістики.
25. Підготувати повідомлення про внесок науковця (персоналія на вибір) у когнітивну лінгвістику (пропонується проаналізувати такі персоналії: Дж. Лакофф, Г. Томпсон, Р. Лангакер, М. Джонсон, Ч. Філмор, У. Чейф, Т. ван Дейк, О. Кубрякова, В. Карасик, Й. Стернін та ін.).
26. За словником (Кубрякова Е. С., Демьянков В. З., Панкрац Ю. Г., Лузина Л. Г. Краткий словарь когнитивных терминов. – М.: Наука, 1996. – 245 с.) виписати значення таких когнітивних термінів, як *когнітивна лінгвістика, когнітивна граматики, когніція*.
27. Скласти список літератури з когнітивної граматики (використовувати каталоги бібліотеках міста, електронні каталоги дисертацій і авторефератів дисертацій).
28. Скласти список літератури з когнітивної семантики (використовувати каталоги бібліотеках міста, електронні каталоги дисертацій і авторефератів дисертацій).
29. Законспектувати або скласти тезисний план статей:
 Баранов А. Н. Постулаты когнитивной семантики / А. Н. Баранов, Д. О. Добровольский // Известия РАН. Серия литературы и языка. – 1997. – Т. 56. – № 1. – С. 11–21.
 Касевич В. Б. О когнитивной лингвистике / В. Б. Касевич // Актуальные проблемы современной лингвистики. – М. : Флинта: Наука, 2008. – С. 192–200.
 Кубрякова Е. С. Начальные этапы становления когнитивизма: лингвистика – психология – когнитивная наука / Е. С. Кубрякова // Вопросы языкознания. – 1994. – № 2.

Писаренко В. И. О когнитивной лингвистике и семантике термина «когнитивный» / В. И. Писаренко. – М. : Флинта: Наука, 2008. – С. 200–206.

30. Доповнити глосарій термінами «категорія», «класифікація», «мовна картина світу», «концептуальна картина світу», «концептосфера», «когнітивна модель», «прототип», «фрейм», «бінарний концепт». «концепт», «лінгвокультурний концепт», «культурний концепт».

31. Законспектувати:

Русанівський В. М. Мовна картина світу в етнокультурній парадигмі / В. М. Русанівський // Мовознавство. – 2004. – № 4. – С. 3–8;

Уорф Б. Л. Отношение норм поведения и мышления к языку / Б. Л. Уорф // Новое в лингвистике: пер. с англ. Л. Н. Натан и Е. С. Туркозой / [сост., ред. и вступ. статья В. А. Звегинцева]. – М. : Изд-во иностранной литературы, 1960. – Вып. 1. – С. 135–168;

Минский М. Остроумие и логика когнитивного бессознательного / М. Минский // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1988. – С. 281–309;

Слышкин Г. Г. Лингвокультурный концепт как системное образование / Г. Г. Слышкин // Вестник ВГУ, Серия «Лингвистика и межкультурная коммуникация», 2004, № 1;

Карасик В. И. Определение и типология концептов / В. И. Карасик // Слово – сознание – культура: сборник научных трудов. – М. : Флинта: Наука, 2006. – С. 58–66.

32. Проаналізувати дисертації та автореферати з дисципліни; написати реферативний огляд авторефератів.

ГЛОСАРІЙ

(за матеріалами видання: «Краткий словарь когнитивных терминов» / Сост. Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина. – М., 1996)

Картина світу – знакова акумулятивна система, що зберігає знання та досвід людини у вигляді понять, суджень та умовиводів завдяки здібності людської свідомості до віддзеркалення дійсності; загальні уявлення про світ, його будову, типах об'єктів та їх взаємозв'язках.

Категоризація – підведення явища, об'єкта, процесу тощо під певну рубрику досвіду, категорію і визнання його членом цієї категорії (у вузькому сенсі); процес утворення і виділення самих категорій, членування зовнішнього і внутрішнього світу людини, упорядковане представлення різноманітних явищ через зведення їх до меншого числа розрядів або об'єднань, результат класифікаційної (таксономічної) діяльності (в широкому сенсі).

Когнітивна діяльність (cognitive activity) – діяльність, в результаті якої людина приходить до певного рішення і/або знання, розумова діяльність, що приводить до розуміння (інтерпретації) чогось (у широкому значенні); своєрідний когнітивний процес встановлення когнітивної значущості мовного вираження та його інформативності, процес утворення системи смислів (концептів) на основі актуальної інформації (у вузькому значенні).

Когнітивна інформація (ментальна інформація, внутрішній код (Дж. Фодор), концептуальна структура (Дж. Міллер, Ф. Джонсон-Лерд) – специфічно людська інформація, що набувається досвідом пізнання світу при сприйнятті й узагальненні цього досвіду.

Когнітивна лінгвістика (cognitive linguistics; cognitive Linguistik; linguistique cognitive) – лінгвістичний напрям, в центрі уваги якого знаходиться мова як загальний когнітивний механізм, когнітивний

інструмент – система знаків, що відіграє важливу роль в репрезентації (кодуванні) та трансформуванні інформації.

Когнітивна метафора (концептуальна метафора, cognitive/conceptual metaphor) – одна з форм концептуалізації знань і досвіду, когнітивний процес, який виражає і формує нові поняття; бачення одного об'єкта через інший у процесі переносу концептуалізації того, що спостерігається на те, що безпосередньо не спостерігається і що в цьому процесі концептуалізується та включається в загальну концептуальну систему конкретної мовної спільності.

Когнітивна модель – універсальне концептуальне представлення дійсності у вигляді певної системи взаємопов'язаних понять.

Когнітивна семантика – напрям когнітивної лінгвістики, що розглядає значення як результат ментального процесу, який пов'язаний із способами отримання, акумуляції та переробки інформації в свідомості людини.

Когніція (2) – всі процеси, в ході яких сенсорні дані трансформуються, поступаючи в мозок, і перетворюються у вигляді ментальних репрезентацій різного типу (образів, пропозицій, фреймів, скриптів, сценаріїв тощо), щоб утримуватися в пам'яті людини.

Когніція (cognition «пізнання, пізнавання», cogitatio «мислення, міркування») (1) – пізнавальний процес або сукупність психічних (ментальних, розумових) процесів (сприйняття, категоризації, мислення, мовлення та ін.), що слугують обробці і переробці інформації; включає усвідомлення й оцінку себе в навколишньому світі, а також побудову особливої картини світу.

Концепт (concept) – «одиниця ментальних або психічних ресурсів нашої свідомості; оперативна змістовна одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи і мови мозку (lingua mentalis), всієї картини світу, відображеної в людській психіці»; концепти відображають зміст результатів людської діяльності та пізнання світу у вигляді певних «квантів» знання.

Концептуальна інформація – інформація, що виникає в процесі осмислення всієї інформації, яка надходить суб'єкту по різних каналах, і включає як відомості про об'єктивну реальність, так і про віртуальні світи; результат пізнавальної діяльності людини, змістовна інформація, яка вже стала продуктом людської обробки і структуризації знань.

Концептуальна система – упорядковане поєднання концептів у свідомості людини.

Концептуальна сфера (домен) – домен, що репрезентує певну предметну галузь знання.

Концептуальний аналіз – один із дослідницьких методів когнітивної лінгвістики, що передбачає: 1) аналіз концептів, 2) аналіз за допомогою концептів.

Лінгвоконцептологія – один із напрямів когнітивної лінгвістики, що вивчає концепти у їхньому вербальному представленні.

Ментальний простір – гіпотетичне (віртуальне) середовище мислення, що відображає уявний стан справ і не проектується на об'єктивний світ, однак актуалізується в умовах пізнавальної діяльності людини.

Ментальна репрезентація (mental representation) – ключове поняття когнітивної науки знакового (семіотичного) характеру, що відноситься до процесу представлення (репрезентації) світу в психиці людини, а також одиниці подібного представлення, що заміщає щось реальне або вигадане в розумових процесах.

Прототип – центральний член категорії, який є її найкращим, найяскравішим представником, головним репрезентантом; навколо прототипу в свідомості індивіда групуються всі інші об'єкти, що входять до категорії.

Сценарій когнітивний – спосіб організації уявлень, які зберігаються в пам'яті; утворюється в результаті інтерпретації тексту, коли ключові слова та ідеї тексту створюють тематичні («сценарні») структури пам'яті на основі стандартних, стереотипних значень.

Топологічні схеми – схеми, що показують зв'язки між значеннями понять (М. Джонсон).

Фрейм (frame, frame-work) – загальнонауковий термін, що означає спосіб організації уявлень, які зберігаються в пам'яті (пор. когнітивна схема, сценарій, когнітивна модель, асоціативні зв'язки, семантичне поле); одиниця знань, що організована навколо певного поняття і містить дані про істотне, типове і можливе для цього поняття; структура даних для представлення стереотипної ситуації.

Додаток Б

ТЕСТИ

Високий рівень підсумкового контролю:

6 питань закритого типу з одним правильним варіантом відповіді:

Основна мета лінгвоконцептології – це

- опис вербальних і невербальних засобів репрезентації концептів
- опис мовних засобів репрезентації концептів
- опис невербальних засобів репрезентації концептів
- встановлення структури концепту

Концептуалізація – це

- група концептів, об'єднаних однією темою
- процес пізнавальної діяльності людини, що полягає в осмисленні та структуризації внутрішнього досвіду людини
- ментальність
- типологія концептів

Концептуальна система – це

- група концептів, об'єднаних однією темою
- процес пізнавальної діяльності людини, що полягає в осмисленні та структуризації внутрішнього досвіду людини
- упорядковані знання про світ та досвід у свідомості людини
- типологія концептів

Концептуальні сфери (домени) – це предмет дослідження

- когнітивної граматики
- когнітивної лінгвістики
- когнітивної семантики
- лінгвокультурної концептології

Концептуальна картина світу – це

фрагмент концептосистеми, що репрезентує знання і досвід певного колективу людей
картина світу, що зафіксована засобами національної мови
те саме, що концептосфера
фрагмент дійсності в індивідуальній свідомості

Концепт в лінгвоконцептології – це
концепт у мовному відображенні
поняття
умовна схема мислення
образні уявлення про світ

6 тестових питань закритого типу з множинним вибором та на відповідність:

Установіть відповідність між концепціями та прізвищами їх авторів
- Дж. Лакофф, М. Мінський, Ч. Філлмор
- концепція фреймової семантики, концепція фреймових моделей, концепція когнітивної метафори

Установіть відповідність між концепціями та прізвищами їх авторів
- Р. Ленекер, Ж. Фоконьє, А. Вежбицька
- концепція ментальних просторів, концепція семантичних примітивів, концепція просторової граматики

Установіть відповідність між концепціями та прізвищами їх авторів
- В. Карасик, Ж. Фоконьє, А. Вежбицька
- концепція ментальних просторів концепція семантичних примітивів, концепція лінгвокультурного концепту

Концептосфера – це
домен
репрезентація певної предметної галузі
індивідуальні концепти
концептуальна картина світу

За обсягом інформації концепти класифікуються на
 нульові
 еталонні
 енциклопедичні
 схеми

За способом концептуалізації концепти класифікуються на
 уявлення
 схеми
 фрейми
 енциклопедичні

12 питань відкритого типу з простою відповіддю

Лінгвоконцептологія як розділ когнітивної лінгвістики вивчає...

Вчення про концепти, що репрезентовані засобами конкретної мови називається...

Ментальна модель у лінгвоконцептології – це...

Концепція лінгвокультурного концепту була розроблена науковцем...

Основним методом опису концепту є...

Детальне мовне відображення фрагменту дійсності (концепту) – це...

Повна відсутність концепту в певній лінгвокультурі – це...

Те, що «в структуру концепту входить все, що робить його фактом культури», стверджує лінгвіст...

Базовою лексикою етноспецифічного концепту є...

Формальні та змістовні поняття (концепти у когнітивно-лінгвістичній термінології) протиставляв...

Прототип – це...

За типологією лінгвокультурних концептів концепт ДОБРО належить до групи...

10 тестових питань-есе відкритого типу:

Визначте специфіку, об'єкт та предмет дослідження лінгвоконцептології.

Визначте основні завдання лінгвокультурної концептології.

Поясніть, як поняття «культурний концепт» відрізняється від поняття «лінгвокультурний концепт».

Охарактеризуйте поняття «етнокультурний концепт». Наведіть приклади і доведіть, що це етнокультурний концепт.

Опишіть структуру лінгвокультурного концепту. У чому полягає її специфіка.

Опишіть один із типів лінгвокультурного концепту (на вибір).

Схарактеризуйте основні положення теорії метафори Дж. Лакоффа.

Опишіть процес становлення вітчизняної когнітивної лінгвістики.

У чому полягає специфіка когнітивного підходу в морфології та синтаксисі?

Як досліджуються різні типи дискурсів у когнітивному аспекті

Методичне видання

**Формування базових компетентностей студентів спеціальності
035.10 Філологія. Прикладна лінгвістика освітнього рівня «магістр»**

Навчально-методичні рекомендації

Відповідальний за випуск:
доктор філологічних наук, професор Коч Н. В.

Формат **XXXX**. Ум. друк. арк. **xxxxx**. Тираж 300 прим.

ВИДАВЕЦЬ І ВИГОТОВЛЮВАЧ
СПД Румянцева Г. В.
54038, м. Миколаїв, вул. Бузника, 5/1.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи МК № 11 від 26.01.2007 р.